

42552

ec:

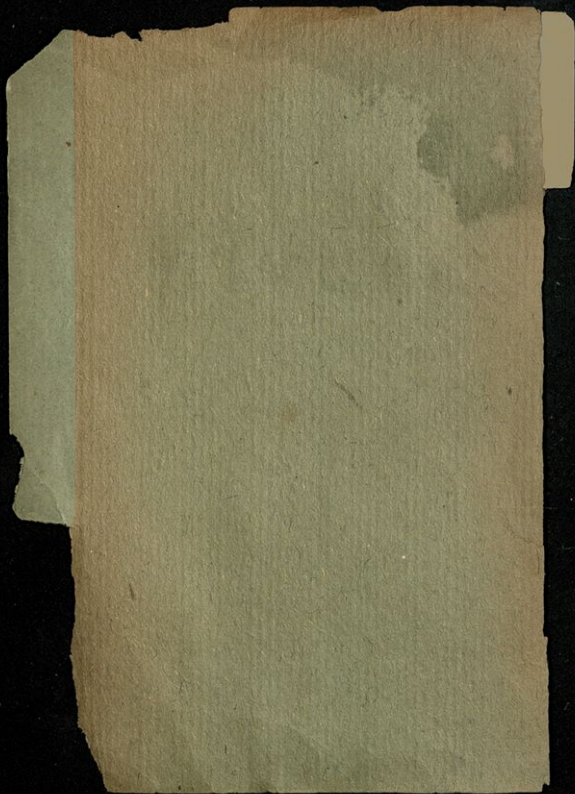
**Zimole in konec
gospodične Pavle.**

V Ljubljani 1921.

Založba ilustrovanega lista „Plamen“.

Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

Ivan Zorec:

Zmote in konec gospodične Pavle.

V Ljubljani 1921.

Založba ilustrovanega lista „Plamen“.

Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

42552

492/22.

I.

Vlak je prihohotal po iztegnjenem progovnem strmcu in se je sopihajoče ustavil. Sprevodnik je dolgočasno zaklical:

»Martinja vas — tri minute!«

Gospodična Pavla je naglo segla po svojih stvareh in je izstopila. Z enim samim pogledom je potipala malo postajo, v meglo in dež zavito jesensko okolico in se je neodločno in v zadregi ozirala. Počasi je poprijela za krilo in je med belkastimi mlakužami, ki so se zbirale v slučajnih udrtinah pred postajo, stopila proti rjavemu izhodu.

Skozi okna železniških vozov so se drenjale lasate in bradate glave.

»O Bog mi greh odpusti!« je ušlo čednemu gospodu s počesano in lepo gojeno in urejeno kozjo bradico. »Kje sem imel svoje brljave oči, da je nisem že prej prav pogledal?«

»Jaz sem jo vso pot lovil s pogledi, pa me menda še opazila ni!« se je izpovedoval nekaj mlajši gospod, ki je nad njegovo ramo s svojimi vročimi očmi tiščal za stasito potnico.

»Res, krasno dekle! Le poglej, kako gre! Čudovito! Vsak gib je nežen in sladak akord ubrane in čiste lepote in plemenosti!«

»Ki se umika in tone bogve kam kakor vsaka sreča!«

»Če bi mogel, bi šel pa bi se zlasal tudi s samim vragom in si ujel to srečo, ujel za vsako ceno!«

»Zamudil si, bratec!«

»Kakor že tolikrat! Vse na svetu je zamuda; življenje je iz samih zamud: ko se izučiš, se pa utrneš kakor dogorela sveča!«

»Kdo neki je ta krasotica?« se je vznemirjal tovariš.

»Bodi kdorkoli, — takih nisem še dosti videl!« je vzdihnila kozja bradica.

Tudi službujoči železničar ob ograjstem izhodu jo je začudeno pogledal, ko mu je izročila svojo vozovnico, in jo je v nagli zmedenosti celo pozdravil. Vozovnica mu je pa padla iz tresoče se roke. Ko

jo je pobiral z mokrih tal, je zapičil svoje sevajoče oči v njene čudovite oble mečice in je dejal:

»Hudiča vendar...!«

Za izhodom je krepak, zdrav fant krotit nemirnega konja. Ko jo je zagledal, se je nerodno in površno odkril in se je nasmehnil:

»Dober dan, gospodična...! Saj vem, da ste pravi... Gospod je dejal, naj vas poberem in potegnem tjadol.«

»Tako? Čigav gospod?«

»I, čigav...? Naš!«

»Čigav še?« se je nasmehnila.

»Groznikov!«

»Kako pa je vedel?«

»Nadučitelj mu je povedal.«

Med govorenjem je spravil njene stvari na voz, ves oškropljen s cestnim blatom, in ji je svetoval:

»Kar tjale sédite, pa je. Saj ni daleč.«

Ko se je Pavla zavihtela na ječeči koleselj, je prav dobro čutila, kako občudujoče so jo božale voznikove oči. Še bolj vseč pa ji je bilo spoznanje, da ji tuji ljudje že takoj ob njenem prihodu izkazujejo dobre in se ljubeznivo zanimajo zanjo. Za-

četek torej, ki se ga je tako bala, ne kaže, da bi bil slab. V tihi in radostni zadovoljnosti se je igrala s prijaznimi mislimi in je komaj opazila, da ji je voznik vrgel lahko ponjavo čez kolena, preden je s konja potegnil debelo odejo, jo ročno zgenil in jo vrgel na svoj sedež.

Izpred konja so šele zdaj odfrfrali predrzni vrabci. Konj je strignil z ušesi in sunil glavo kvišku, kakor bi se predramil iz svojih pametnih misli na kleno zrnje sladkega ovsa v udobnem domačem hlevu.

Ko je voznik z bičevnikom potegnil nagel križ pred konjem, prožno skočil na sedež, še enkrat pogledal po gospodični in vešče cmoknil z jezikom, je konj za spoznanje pobesil glavo in potegnil, da je škrtnila svetla, s širokimi medenimi obroči obložena oprema, ter stekel po blatni cesti.

Iz Suhe Krajine so se leno vlačile nizke megle in so se kopičile za Sv. Duhom. Vsa široka dolina se je cmerila in držala pusto in kislo. V pohlevnem, drobnem dežku se je solzil sivi jesenski dan. Ob nizki železniški progovini je smradeče légal premogovni dim. Tu, tam je kriknil pastir, ki je zavračal nagajivo in lakomno živino in

si pekel krompir. Pastirice so tiščale roke pod predpasnike in so zvedavo gledale za ribajočim se kolesljem.

Pavla se je ozirala po deževni okolici in je mislila na svoje tovarišice, ki so se z njo vred razkropile za ljubim kruhkom. Za trenotke so njene oči obstajale na širokem vznikovem hrbtu.

Fant se je napol obrnil na svojem sedežu in jo je pogledal pa vehasti klobuk si je popravil.

»Kako pa vam je ime?« je prestregla njegov paleči pogled.

»E, saj me ni treba vikati,« se je smehljaj, levo oko se mu je napol priprlo, kakor bi hotel pomežikniti. »Janez mi pravijo; Janez, vsak dan trikrat Janez!«

Gospodična ni vedela, kaj bi rekla; nasmehnila se je in si je v zadregi popravila odejo na kolenih.

»O, kleka dobro teče, če je treba,« je Janez pohvalil kobilico, da se pogovor ne bi zateknil. »Zdajle je pa ne kaže spustiti, ko je cesta tako mlakužasta in pljuskava.«

»Prosim. Kakor mislite.«

»Tak nikar me ne vikajte, no! — Ampak veste, sitno bi vam bilo po tem blatu.

Blatnice pred kolesi so razmajane in razvežene, pa bi škropilo in odle'avalu na kvišku kakor ne vem kaj.«

»O, kakšno vreme je!« je odpeljavala.

»Pa bo minilo. Jutri bo mlad mesec. Saj se mora prevreči. Nastilo je še vse v hosti, pa ozimna tudi še ni v zemlji. — Hejhe, lepega vremena bo še prav dosti, če Bog dá!«

Cesto je začel vzdigovati napet klanec. Janez je skočil dol, da bi olajšal voz.

»No, rjavka, zdaj pa le potegni — hi!«

»Prosim, ustavite, pojdem še jaz dol,« se je domislila Pavla.

»O, vas pa že še vleče. Kaj se ji mara! Še jaz bi vas rad vlekel v ne vem kakšen klanec!« je dejal Janez in si je z rokavom obrisal čelo, ki se mu je naenkrat spotilo.

»Le pogledjte, kakšna je ta naša rjavka!« se je popravljal in je oddaleč božal krepka, napeta stegna mlade kobile. »Lepa je kakor roža, — dobro pa le ni hotela storiti mrha. Tam spomladi je nekaj vihrala, pa je dejal gospod, naj jo vodim k žrebčarjem, ki so bili ravno prišli v našo dolino. Pa ni bilo nič. Ogledovali smo jo

potlej in ogledavali, pa smo kmalu videli, da ni bila plemena vzela. Škoda!»

Klanec se je prebesil in se spustil v zaokroženo dolino. Na nizkem, potlačenem gričku je rastla iz tenke megle bela cerkvica z rdečim klobukom in temnimi očmi. Na topolih ob cesti so zborovale lastovke o svoji daljni poti. Ali Pavla jih ni utegnila gledati, ker je z veselimi očmi vračala pozdrave z nizkega, potlačenega grička.

»To-le je Gadovnik,« je voznik z bičevnikom pokazal sive pečine, stisnjene v top kot pod hosto na desni strani.

»In tistale vas med drevjem?«

»Mali Studenec; na oni strani griča je pa Veliki Studenec.«

Po cesti je bosopet pastirček prignal vampasto živino s paše in se je urno odkril gospodični na vozu.

»Pri temle križu pa rado straši,« je povedal Janez in je prijel za štulo svojega vehastega klobuka.

»Kako: straši?«

»Straši. Od enajstih do polnoči leži tukaj mrtvaška krsta čez cesto. Pod kri-

žem sedi krvavo bedro pa pipec ima vase zapičen.«

Pavla se je zasmejala.

Janez jo je pogledal in se je še sam zasmel.

»Tak ne verjamete? «

»Verjamem!« se je smejala.

»Le! Jaz pa ne. — E, kolikrat sem že ob vsaki uri ponoči nosil smrček todle!«

»Ponoči? Kam pa?«

»I, kam neki? Sleparit!«

»Sleparit, koga sleparit?«

»Da, veste, če se fantje ponoči na okna obešamo, pravimo, da sleparimo.«

»Torej dekleta sleparite?« se je zresnila Pavla.

»E, kaj bi jih sleparili? Ampak je že tako!«

»Ali imava še daleč?« je obrnila, ker se je bala, da je fanta že preveč izpraševala.

»Zdaj zdaj bova tam!«

Izza ovinka so rastle strehe večje vasi. Nad hišami se je plazil dim, iz vasi so lajali psi.

Veter, ki je naenkrat dihnil odnekod, je razpihal megle in jih pometel v hosto, opasujočo lepo dolino okoli in okoli.

Mlada potnica je gledala razodevajočo se okolico in je bila dobre volje.

Voz se je ustavil pred veliko, enonadstropno hišo ob glavni cesti. Nad vrati se je vil suh venec in je bil lahkem vetru ob široko napisno desko z razločnimi, skoraj za komolec velikimi črkami: *Gostilna pri Grozniku*.

Na prag sta stopila moža: prvi slok in z dolgo, že malo osneženo brado, okoli ust in pod nosom okajeno po tobačjem dimu; drugi tako rekoč v najlepših letih, gladko obrit, okroglega in zdravega lica.

»Čedno dekle, o primojdevet...!« je šepnil prvi in si pogladil dolgo kodeljo.

»Pravi cukерček...!« je potrdil okrogličnik in je skočil k vozu.

»O, dobrodošli, lepa gospodična, dobrodošli...! Tako, zdaj vas pa imamo...!« Pomagal ji je z visokega, nerodnega voza in se je izkazal: »Tole je pa nadučitelj, gospod nadučitelj!«

Bradač je pristopil in ji je podal znojno roko; skozi okajene brke so mu rjaveli veliki, močni zobje.

Za hip so vsi trije obstali. Ko se jih je začela prijemati medsebojna zadrega,

ki se rada pokaže ob novem znanstvu, so se pomeknili proti veži.

Pavla je zardevala, nekaj pravila, se zadihavala, smehljala in prekinjala. Gospoda sta prijazno grmela v njen sladki sopranek in sta jo vedla v svetlo gostilniško sobo za belo pogrnjeno mizo.

»Tukaj smo doma, lepa gospodična! Za to mizo se zbiramo, kadar z ljubimi znanci in prijatelji govorimo o lepih, o prijetnih in o koristnih stvareh!« se je priklanjal Groznik in se trpinčil z gosposko izgovarjavo svojih dolgih stavkov, ki mu jih je ljubeznivo trgal mehki in pojoči dolenski naglas.

Bradač jo je molče gledal skozi priprte trepalnice pod privzdignjenimi obrvmi.

Pavla je bila sama v zadregi; smehljala se je in ni več vedela, kaj bi dejala. Posebno sitno ji je bilo, ker so jo pekli tipajoči pogledi obeh mož. Prav odleglo ji je, ko je prišla gospa Groznica, debela, a še mlada ženska.

»O jej!« jo je pozdravila. »Ali ste močno trudni, gospodična? Pa lačni ste tudi, kajne? I, kaj ne bi bili! Križ božji, saj

pravim, no! — Metka!« je zavpila skozi vrata. »Kako imate lepo jopico! Po čem pa je bilo to blago?« se je čudila in je začela s palcem in kazavcem mencati njen rokav.

V sobo je stopila dekla Metka, ki peče, jedro, zdravo dekle.

»Gospodični prinesi oni del piščanca, ki je v pečici, pa belega kruha iz omare!«

Metka je po žensko gledala lepo gospodično in se ni genila.

»No, glej jo! Ali nisi slišala, kaj sem ti velela?«

Dekla je zardela in je planila ven. Ko bi trenil se je vrnila z naročeno jedjo.

»Zdaj pa prinesi še vina iz kleti!« ji je naročil Groznik.

Metka ga je krotko pogledala in je šla; med vrati se je ozrla po lepi gospodični, v velikih očeh ji je na kratko zagorel vroč plamen.

Pavla in Groznica sta govorili druga v drugo.

»No, kaj bi tisto!« ju je prekinil gospodar. »Za prvo silo ostane gospodična kar lepo pri nas, dokler ji ne uredijo stanovanja v šoli. Saj imamo dosti prostora.«

»Seveda, seveda!« je tiho pritrjevala gospodinja in se je smehljala.

Nadučitelj, ki si je z dolgimi prsti ves čas dostojanstveno česal silno kodeljo, je kratkovidno trenil po vseh treh in se spet zagledal v kozarec pred seboj. Ko je dvignil pogled, se je ujel z Grozničinimi očmi.

Grozница je nehote vstala in je popravila namizni prt pa spet sedla.

Ko so se malo okrepčali, in je prižvižgal še drugi liter, se je otajal tudi nadučitelj, ki je izprva mislil, da si mora z uradnim in nekako pokroviteljskim obrazom podjarmiti zardevajočo učiteljsko novinko.

»Prvi razred bote imeli, gospodična. Priporočam vam vse, kar je treba, da se dosežejo šolski uspehi. Učencev bo nekaj nad sedemdeset. Vidite...«

Tako je govoril in jo je resno in vzvišeno pogledaval.

»Kar pa se družbe tiče, je ne bo manjkalo,« jo je tolažila Groznica, ki ji je težko delo nerodno nadučiteljevo zgaganje. »Ob nedeljah, včasih tudi drugače, imamo do-

sti gostov. Tudi iz trga se pripeljejo,« se je hvalila.

»No, da. Ali jaz mislim, da bo gospodična oprezna v tem oziru...« je podčrtal nadučitelj.

Pavli je bilo težko. Nadučitelj se ji je priskutil že po prvih svojih nerodnih poskusih vzvišenosti. Kajti ves čas, odkar se mu je razvezal jezik, je mož čenčal neslano in prisiljeno kakor vsak pokmeten in neveden bivši izobraženec, ki je v svoji duševni lenobi in življenjski enoličnosti pozabil še ono malo pozitivnega znanja, ki si ga je bil morda kdaj vsaj deloma pridobil, in ki misli, da svojo notranjo nagoto zakriva z glasnimi in mnogimi besedami...

Pavla je še tisto uro spoznala vse to in slišala o sosedstvu in vseh, ki jih morda še poznala nikoli ne bo, več slabega kakor dobrega. Kajti njeni ljubeznivi gostitelji so po vrsti obirali svoje znance, posebej učiteljice in poštarice, in vso pravo in jaro gospodo iz tiste lepe, blagoslovljene doline.

— Ko je mlada učiteljica zvečer legla, kljub utrujenosti ni mogla zaspati. Zdelo se ji je, da je z današnjim znamenitim dnem začela čisto drugače gledati na življenje.

Tople, mehke misli so plaho bežale v njeno deklško mladost, daleč tja v šumno mesto bede in trdih življenjskih bojev. Vse je bilo trpko in bridko, česar se je spomnila ob tisti tihi uri, ko se je ustavila njena neizkušena duša, da bi pogledala na nedolžno in čisto pot za seboj, — in vendar se ji je zdelo lepo in domače, pravo in dobro...

Domotožje se je sklanjalo nad njenim razkopanim zglavjem, prédno so stopali obsanjani njeni vzori, vsi po vrsti...

Med solzami, ki so ji začele kar same in nehote teči, je zaspala v trudne, nemirne sanje.

II.

Pavla je bila izprva dobra učiteljica. Svojo dolžnost je hotela izvrševati silno resno. Ali med otroki, ki so bili vseh vzgoj in nadarjenosti, je bila rada tudi sama spet otrok. Neko sveto, skoraj materinsko čustvo je nežno in milo rastlo v njenem srcu, če je med poukom naenkrat obstala in se toplo zagledala v mehki žamet sto velikih, nedolžnih oči.

Okrajni šolski nadzornik, suh in kozav, srepogled in že nekoliko plešast gospod, je imel ob svojih nadzorstvenih obiskih za pridno učiteljico premnogo lepih besedi. V šolski posvetovalnici jo je hvalil in prediral s svojimi plamtečimi očmi.

Tudi nadučitelj jo je večkrat obiskal med poukom in si je važno božal svojo močno brado. Ko so otroci odšli, je navdušeno podčrtaval njen spretni pouk.

Poslušala ga je samo napol. Iz njegovih besedi je vela prevelika sladkobnost, da bi ji mogla mirno verjeti. V zadregi se je neprenehoma umikala proti vratom; kajti njegov tipajoči pogled se ji je zdel strašno priskuten in neprijeten.

»Kaj neki misli grdavž, nepogledni!« se je zgražala in jezila; čisto na dnu srca ji je pa le prav dobro delo, ko je začela tudi drugod opazati, kako silijo za njo koprneči moški pogledi.

Veliki Studenec je kmalu zaslovel po lepi učiteljici. Njeno ime je postalo vseobče geslo bližnjih in daljnih moških pohajkovavcev. Groznikova gostilna je imela po večkrat na teden »mile goste« iz trga in od drugod.

Pavli je spočetka dobro delo očitno kadilo; a ko se ji je počasi začelo dozdevati, da je kakor zanimivo semanje blago, kakor lepe orglice, ki bi nanje radi samo poskusoma igrali neresni sejmarji, je bila užaljena in razočarana. Zelo se je začela umikati vsem.

»Škoda te je!« jo je pomilovala učiteljica, ki je odpovedala službo, da bi se poročila s skromnim uradničkom, svojo staro ljubeznijo. »Tako lepo, mlado in zdravo dekle je vredno lepše usode! Tu si s svojo svežo lepoto kakor zakopan zaklad in samo v večni strah skrbnih žená in čakajočih deklet!«

Pavla je rdela v skritem zadoščenju. Ampak taka ničemurnost ji je prej ugasnila, preden bi se bila mogla docela polastiti njene čiste duše. Za njeno sledjo je pa vendarle ostala neka otožnost. Ali je bilo to domotožje po pisani, veseli zabavi šumnega mestnega življenja, ali je bilo nezadovoljstvo, ali je bilo dolgočasje, hrepenenje morda in želja po nečem neznanem, nežnem, a silnem in velikem, — tega še sama ne bi bila znala povedati; tudi že takrat ne, ko se je je rahlo začelo dotikati

spoznanje, da njeno mlado, po sreči in veselju koprneče življenje naglo naglo vene v zmerom večji otožnosti, v zmerom večjem notranjem nemiru. A vse to je povečaval neki čuden strah pred nečim neizogibnim in bridkim.

Saj morda ne bi bilo vsega tega, če bi imela človeka, ki bi lahko govorila z njim o vsem in bi imela o čem stvarnem premišljati...

O, kje si, ki bi se naslonilo obte nemirno in vroče srce?

Vsa njena družčina so bili Groznik in Groznica ter nadučitelj in njegova žena.

Nadučiteljeva žena je bila preprosta, bolehnata in sitna reva, ki se ji je zmerom samo smilila; smilila posebno še zato, ker je bila privezana na tako priskutno in zadirčno čmeriko.

On sam ji je bil preplitek in pregnusen. Ne da bi se ga bila kakorkoli bala, — ali njegovo sladkanje in vzdihovanje in prilizovanje, kadar sta bila slučajno sama, jo je jezilo in žalilo. Kajti mož se je vedel, kakor bi hotel zdaj zdaj poklekniti prednjo in se razjokati od same silne ljubezni do nje.

Tudi pri Groznikovih ni bilo nič.

Gospodar je bil sicer precej načitan in vešč mož, ampak tako šegav in vesel, poskočen in zabaven človek, da so ji pri njem zmanjkovale besede. Kadar jo je med govorjenjem bodel s svojimi svetlimi očmi, se ji je zdelo, da je v krogu nekih mističnih, tajnih magnetičnih valov, ki jo začinjajo v neko čudno in sladko omotico. In kakor bi se zares potapljala, je morala globoko seči po svojo voljo in se še z zadnjimi močmi siloma pognati iz obližja uspavajočih tujih sil. —

Z Groznico pa je bil križ. Ženska se je pridno redila, da ji je k drugemu podbradku začel rasti še tretji, in je vroče sople in obirala in opravljala. Samo za obleke in take stvari se je morda še nekaj bolj brigala. Oblečena je bila res zmerom prav čedno. Pavli se je celo zdelo, da se hoče debeluška izkazovati pred njo, ki si takih oblek ni mogla napravljati.

Včasih je obiskala tovarišice na sosednjih šolah. Pa tudi ta družčina ji ni bila všeč. Z njimi že celo ni mogla obcevat. Kajti vse, skoraj vse so hrepenele po svojem odrešeniku in so najrajši govorile

o najljubši snovi svojih pomenkov: o ljubezni, o sami ljubezni, ki je ona ni prav nič poznala in o kateri je le sanjala kot o nečem neskončno lepem, neznansko milem in v taki meri, kakor si je želela v svojih vročih sanjah, gotovo nedosežnem.

Marsikatera ji je v svoji preveliki sreči kazala pisma svojega bodočega odrešenika.

»Kako ti more takole ugajati?« se je čudila, ko je prebrala kako prav neduhovito in plitvo pismo.

»Dušica, kako nedolžna se delaš! Ali ti ne dobivaš ničesar takega?«

»Ne, ne dobivam; a če bi jih dobivala, težko, da bi jih bila vesela.«

»Glej no! Kaj si tretjerednica?«

»Oh, saj tale pisma, ne zameri, niso ne duhovita ne prijetna. Ljubavna pisma, pa naj jih piše že kdorkoli, morajo biti dovršena po obliki in vsebini. In vse mora biti en sam goreč izliv bogate, čiste duše, drugače tako pismo ni vredno nič in tudi resnično ni. Besede ljubezni morajo dehteti in božati kakor svež vonj mlade cvetke. A tako pisati zna samo tisti, ki ljubi silno in z vsakim živcem svojega drh-

tečega srca, da kar trpi in nori v svoji presladki bolesi... Vidiš, zaljubljenec mora biti v svojem srcu nežen pesnik, drugače je neslan čvekač! Lepe ljubezni in res lepih besedi je zmožen le zvest, pošten človek...»

»Kaj bi tisto! Vsakemu ni dano, da bi rožice sadil v svojih pismih!«

»Ni treba! Tudi iz preprostih besedi, če so zares naravne, diha lahko najplemenitejša ljubezen, morda celo češče kakor iz skladno ubranih vrstic. Prava ljubezen sama najde lepoto, ki jo potrebuje za svoj mili raj!«

»O, naj piše končno že tako ali drugače: — to pa trdno vem, da me bo vzel!«

»Da, če ti je to zadosti in vse... potem seveda —!« je dejala skoraj zlobno.

»Ubožica, kaj hočeš prav za prav? Ali misliš, da boš večno mlada in lepa? Za življenje primi, drugače ga zamudiš in — ti uide!«

»Morda bom tudi jaz kdaj teh misli. Ali to je, česar se bojim in sramujem že zdaj!«

»Sanjarka!« se je po sili nasmehnila zrela tovarišica in je sklonila zardelo lice

nad ročnim delom, ker se ji je v razburjenosti utrgala drobna nitka.

Pavla je res nosila visoke sanje v svojem občutnem srcu in jih ni več razkladala, ko je spoznala, kako velika je vrzel med njo in mnogimi drugimi. Tako je osamela še bolj. V samoti in enolični tihoti je trpela sama s seboj. Neki zmerom bolj se prebujajoči nagon, neko hotenje in vrvenje v trpeči, razdraženi duši je plalo in ni vedelo kam in do kam. Neznanska otožnost jo je bolela, neizmerno koprnenje je gorelo v njeni mladi krvi.

Po šolskem pouku je hodila med njivami in travniki. Tu je vsaj za trenotke našla svoj mir.

Nad njo so se vozile bele ovčice, ob nogah ji je kimalo poljsko cvetje v rahli sapici, ki se je z opojnim in sladkim vonjem dehtečega polja lovila v njene težke črne lase, da so ji trepetali na čelu in ob sencih ljubki kodri. Če je sedla na mehko važenato njivno mejo, se ji je priklanjalo valoveče klasje in se je z raskavimi osinami prijemalo njenih dehtečih las in jih na lahko prašilo z osipajočimi se cvetnimi praški.

V svoji zamišljenosti ni gledala, ni videla pisane lepote čudežne prirode. Zakaj njene misli so drvele in se podile bogve kam.

Po poljski poti je prišel kmet in se je ustavil:

»Dà, gospodična, kako, kako? Ali počivate?«

»Dà, kar tako. Lepo je takole med žitom.«

»Samo rjà se ga nekaj prijema,« je dejal in segel po spačenem črnkastem klasu. »Kaj sem hotel že reči —; ali vam moj fantè močno nagaja?«

»Ni hudega, ne!«

»Poreden je, saj vem.«

»Majhen je še.«

»O, le dobro ga držite, paglavca, da bo kaj znal.«

»Saj je priden in učán.«

»S šibo ga le, pa ne preveč; zapirajte mi ga pa nikar ne, ko nima kdo krav pastil!« je bolj ukazal kakor prosil.

Učiteljica je videla možu v srce in je bila užaljena. Učiteljski poklic se ji je zdel neznosno težak, skromen kruhek, ki ga zares pošteno in vestno služi, grenak in

neprijeten. Spomnila se je, s kakim navdušenjem je prvič stopila med otroke; kako ji je srce igralo, ko je gledala v živi in nemirni drobiž pred seboj, in kako lep in vzvišen se ji je zdel ta presveti poklic, ki si ga je bila izbrala... Ali takrat je videla v svoji neizkušenosti samo cvetje brez trnja. —

Roke so ji padle v naročje. Iz valovečega žita pa je rotila prepelica: Po stezí! Po stezí! Njive so vriskale v bogastvu rastočega življenja zmagoslavno pesem velike in skrivnostne prirode.

Življenje ji je kapljalo enakomerno in pusto in otožno. S svojo zorno lepoto je bila v nedoločnem hrepenenju kakor pohlevna marjetica v nizki travi, skrita in nevidna, ki ji zmečkaš nežnopisani venec, če se je dotekneš s trdo roko.

Zdelo se ji je, da je njeno životarenje v tem skritem in odročnem kraju kakor plah golob, ki so mu pristrigili peroti in ki se zastonj trudi, da bi po svojem silnem nagonu v ponosnem poletu zletel v svobodo in višavo.

Ponoči, ko je slonela ob oknu in poslušala ubrano petje vasujočih fantov ali

zahvalno pesem srečnih čričkov v položni rebri bližnjega grička, je večkrat kar na lepem tiho zajokala. Mislila je, da se zaduši v svojih koprnečih željah, ki jim ni poznala, tudi slutila ne smeri.

Strašen dolgčas je dihal vanjo, da je v vsakem živcu čutila na široko skelečo bridkost brezmejne praznote in tope osamelosti.

Kri je delala po njej, vpila in klicala v neznanem, brezizraznem, še nedočakanem pričakovanju in ji vila trepteče, v svetlih stoterih barvah prelivajoče se kolobarje pred napol zastrtimi očmi.

— V tistem času je poštna uprava namestila pri Grozniku mal poštni urad.

Tako je Groznik dobil poštno odpravnico Brigito Belè.

To je bila čudna ženska, sloka in oglata, čisto moških kretenj. Njene noge so bile velike in švapljaste, meča tenka, kozonoga in čisto brez onih nežnih, polnih in pravilno oblih oblik, ki jih človek tako rad pogleda, dokler ima še vročo kri in veselo srce. Brigita je bila zmerom vesela; smejala se je in šalila od jutra do

večera. Zvečer se je zaradi zgovornosti, kakor je dejala, rada malo napila. V svoji dobri volji je po fantovsko ukala ali pa se iz same prešerne objestnosti junaško pridušala. Vmes je duhovito kvantala in se na ves glas smejala sama sebi in vsem, ki so v zadregi pobešali oči. V vsem svojem moževanju se je zdela kot prava zmota božjega stvarstva.

Pavli je takoj spočetka močno ugajala. Brigistine moške razvade in nerodnosti so ji bile kar všeč. Če sta utegnili, sta včasih šli na bližnji grič, obsevan po toplem solncu. Legli sta v visoko travo in sta gledali v rjave postovke, ki so pod nebesno sinjino trepetale, trepetale in naenkrat iztežka padale na poljsko miš ali neumno krtico v cvetoči njivi.

Pavla bi bila rada modrovala in govorila o vsem, tudi o ljubezni.

»Ljubezen? Bežite, bežite!« se je smejala Brigita. »To ni nič! Ampak tako, kakor je, se mi zdi čisto prav. Na moške še mislim ne! Saj ne zaslužijo! Če mi je kateri namenjen, bo že prišel; če ne, tudi prav! Meni je pesem, pol litra vina in zdrav vrisk takole iz polnih pljuč in v jezo vsem krot-

kim kristjanom več kakor tisto cmeravo in ogabno ljubavno stokanje!«

»Revica torej trpite na krvaveči rani prevarane ljubezni —?«

»Jaz —? Nikoli! No, rada bi ga poznala, ki bi mi sploh mogel zadajati tako zvanih ran...! Ha-ha-ha!«

»Norčujete se iz vseh in same sebe!«

»Norčujem morda ne, ali smejem se res vsem! In tako sem zmerom vesela in mirna!«

»Blagor vam!«

»I, kajne? Saj vem, da se vame nihče ne bo nesrečno zaljubil. Ampak pravijo, da tudi najneznatnejša ženska lahko preslepi takole domišljavo moško prismodo! Vidite, to je moja tolažba!« In Brigita se je smejala, da je kar odmevalo. »O, jaz bi dedcu posvetila, če bi bilo treba!«

»Tàk bi se tudi omožili?«

»Glejte no! Seveda! Katera se je kdaj tega zares branila?«

»Ampak kako bi živeli z njim, ko nečete ničesar vedeti o ljubezni?«

»To so besede, same besede! Kolikor je ravno potrebno, človek že najde ljubezni! Sicer pa je zakon gola, hladnokrvna pogodba dveh prizadetih bitij, ki se potrebujeta. Tako ali tako! Kaj kmet vpraša dekle po ljubezni? Koliko ima dote, kaj mu bo prinesla in kako je uspešna pri delu in da dobi žensko in brezplačno delavko, deklo v hišo, to je zanj poglavitno! — Ali pa starejši samski gospod? Tudi ta ne hodi podoknic pet svoji izvoljenki. Ko je razmetal svojo mladost in moškost bogve kod, ga začne dušiti naduha ali pa šivati podagra. In zdaj se odloči v svoji invalidnosti za sveti zakon! Pa mlado, zdravo ženo hoče dobiti! Ali mislite, da iz ljubezni? Seveda, postrežnico, sužnjo hoče imeti, da se lahko zadira nad njo...! O gospod Bog, če me misliš kdaj udariti s svetim zakonom, takegale invalida mi nakloni! Jaz bi ga naučila spoznavati vse bogove, kolikor jih je kje kdaj bilo!«

Pavla se je smejala srditi Brigiti in je začela ceniti in spoštovati pristno ženskost svojih tovarišic. Saj reve samo iščejo veselja in sreče po svoji lepi in globoki veri!

III.

Ko je Pavla prišla neko pozno popoldne domov, je Groznica stala na pragu in se je igrala s ključi, nabranimi v svetel obroček na zmečkanem pasu širokega predpasnika, ki se je napeto bočil ob njenem obilnem telesu. Z zalito, a razmeroma majhno nogo je na lahko potrkovala ob izhojeni prag; ves obraz, vesele oči so ji šle v zadovoljnem razpoloženju na okrogel smehljaj.

»O gospodična, dober dan! Kje ste bili vendar?« ji je prikimala in si je v široki kretnji z obema rokama segla v bujni oplet svojih razkodranih las, da so ji visoko zakipele silne in široke prsi.

»Izprehajala sem se.«

»Nadučitelj, moj mož pa dva gospoda, ki sta se pripeljala iz mesta, vas že komaj čakajo! V senčnici na vrtu stikajo glave in snujejo načrte za neko veselico ali nekaj podobnega.«

»Tako? Veselica bo? Kje?«

Začudila se je, pa še sama ni vedela, ali bi se razveselila velike novice ali kaj bi; kajti plaha in sama sebe negotova je

bila postala. Le nerada je šla z Groznico na vrt.

»O v hrepenenju in v boleči sladkosti pričakovana in zaželjena — pozdravljeni!« je vroče krasnobesedil Groznik in je napravil nazorno kretnjo, ki bi bila skoraj lepa in prijetna, če ne bi njegove oči tako paleče gorele. »Odvetnik dr. Jernejčič — visokošolec Slabè...« jo je seznanil in posadil med oba gospoda.

»Križ božji in sveta pomagavka — Slabè, zaspane, kaj ne vidiš? To je ona, ona!« je vzkliknil doktor in z obema rokama segel v Pavlino mehko roko. »Še zmerom taka in še milijonkrat lepša! — O gospodična, kako bi...!«

»Prosim... kdo... kako...?« je rdela Pavla in je zastonj poskušala izviti svojo roko iz njegovih na lahko drhtečih rok.

»O blaga usoda, ki si mi naklonila ta srečni trenotek...!« je blaženo zavijal oči in jih zasajal v njeno kipečo postavo. »Lansko leto, bilo je dne desetega oktobra ob štirih popoldne, sva vas s prijateljem Slabetom videla na železniški postaji v Martinji vasi...!«

»Tokrat sem prišla sem. — Ali...?«

»Dà, in takrat so šle za vami vse moje iskrene misli in so vas iskale...!«

»Oprostite, kaj...!« je zasopla presenečena učiteljica in mu je skoraj nejevoljno in siloma izvila svojo vročo roko.

Sladkobesedni meščan je vjel njeno nejevoljo in je umerjal:

»Prosim, predražestna gospodična! Zami mi naš narod, ubogi in teptani, od nikogar priznani, od vseh zaničevani smo se navdušenih src odločili, da priredimo v tem slikovitem kraju veliko veselico, ki naj vzgojno vpliva na dobro in pošteno, a še zmerom pomoči in vzpodbude potrebno naše ljudstvo...!«

»Tako je...! Živio narod...! Bog in narod...!« je kipel Groznik in hitel natakati vina v polprazne kozarce.

»Živio na veke!« je zrastel izza mize nadučitelj, ki je do zdaj molčal in trdo gledal sladkobesednega doktorja.

»Naj ga blagoslovi in živi veliki Bog slovanski!« je poskočil odvetnik in vzdignil prekipevajoči kozarec. Ko je z njim trkal, je iztegnil mezinec kakor razločni kažipot v boljo in lepšo bodočnost.

Pavla se je v zadregi smehljala in ni vedela, kaj bi rekla o teh sladkobnih izlivih za mili narod tako plamtečih src.

»In vas, gospodična, lepo prosimo, da bi odlikovali spored naše rodoljubne veselice s svojo priznano pevsko umetnostjo!« se ji je spoštljivo priklonil gospod doktor.

»O, prosim! Kako: priznano? Od kdaj?« se je branila.

»Od vselej! Vse vemo, gospodična!«

»Ne; ne bi mogla. Predolgo že nisem pela.«

»Prosim, prosim! Bodite plemeniti, blaga gospodična, in ne zavržite nas, temveč rešite in nam pomagajte!«

»Brez mene bote lahko opravili?«

»Ne moremo in ne smemo! Prosim, kdo je bolj poklican sodelovati kakor vi, mlada, požrtvovalna ljudska učiteljica in pijonirka narodove prosvete...?«

»O, prosim...!«

»Dâ, celo vaša dolžnost je to! Le pomislite!«

Po daljšem pregovarjanju in krpanju primerneга sporeda so določili, da bo gospodična Pavla zapela nekaj pesmic in

krasnobesedila Gregorčičevo pesem »Naš čolnič otmimo!«. Vsi skupaj so se izvolili v pripravljalni odbor, čestitali so si in so bili vesele in dobre volje.

Samo Pavla se ni mogla raztopiti v navdušenem veselju. Mirno je sedela in si je želela v svojo samoto. Med samimi možskimi, ki so ji venomer nazdravljali, ji je postalo zelo neprijetno.

Zgovorni odvetnik je tiščal vanjo z naučenimi rečenicami, polnimi lažnivosti in praznote, plitvosti in vsakdanjosti. Njegovi pokloni so bili prazni in narejeni kakor nekateri modroslovni pojmi.

Ko Pavla že skoraj ni več mogla strpeti pred njegovimi neslanostmi, ki so se množile, čim hitreje je Groznik točil, in je že hotela oditi, je kar naenkrat Groznica privedla bledikastega, a stasitega mladega gospoda in ga je ljubeznivo izročila veselim gostom.

»O pobratime, na zdravje!« se je Slabè veselo začudil visokošolskemu tovarišu Ivanu Jerinu. »Odkod pa, popotnik božji?«

»Iz Pariza, Monakovega, Dunaja.«

»O da bi te —! Kar majhen se zdim v primeri s teboj!«

»Pa dolgo vas ni bilo!« je nadučitelj pokroviteljsko položil roko mladeniču na ramo.

»Dà, dve leti.«

»Kaj pa zdaj?«

»Končal sem.«

»Prav je tako in prav je, da si prišel v domovino! Saj je še spoznal ne boš več, tako vstaja in klije in raste!« mu je mežikal Slabè.

»Dà, po zaslugi rodoljubnih mož in učiteljev narodove prosvete!« je priteknil nadučitelj, ki je bil močno ponosen na svojega nekdanjega učenca, sina bogatega kmeta iz Malega Studenca.

»Res je!« je potrdil Slabè. »Tudi mi, vidiš, ljuba duša, smo se zbrali tu v Gospodu, da tremo klete spone naše narodne sužnosti!« Iz njegovih porednih oči je silil skrit zasmeh.

»Slišal sem že. Blagor narodu!« se je nasmehnil Jerin.

Pavla je opazila, da v njegovih svetlih in mirnih očeh ni veselosti. Zaradi njegove resnosti se je začela sramovati, da

tudi sama šteje med družčino, ki ji je veljal njegov zasmeh.

Tudi dr. Jernejčič je začutil Jerinovo ost in se je razburil. Bušil je pokonci in je govoril dolgo propoved o požrtvovalnosti za narod in o nesebičnosti javnega delovanja.

Jerinu, ki je mirno poslušal in gledal pod mizo, je legala ob ustna kota trpka poteza notranjega posmeha.

Nadučitelj se je začutil v svojem poklicu in je nabiral v okorne, nedokončane stavke svoje zmedene in nedognane misli o ljudski prosveti, o narodovih voditeljih in učiteljih. Jecljaje in skoraj šepetaje je podčrtaval velike besede svojih velikih misli.

»Vsi na delo za mili narod! Vse, kri in življenje za domovino sveto!« je bobneče končal in prijel za kozarec.

Doktor mu je ves čas glasno pritrjeval. Tudi Groznik se je božal po napetem telovniku in mu je kimal.

Pavla in oba dijaka so molče gledali predse.

»Delo za narod, pravite?« je začel Jerin. »Kaj je to? To, kar vi mislite, ni delo, ampak je lažnivo javkanje in vara-

nje, od katerega ima koristi, pravih koristi samo majhno število prevejancev, ki vejo, kje jim pšenica najlepše cvete!»

»Gospod! Gospod!« je rdel doktor.
»To je strašno, kar si upate trditi!«

»Anarhi-i-izem!« je šolnik zategnil z visokim glasom in se je sam prestrašil izgovorjene grozne besede.

»Oprostite...! In skoraj vsi tako zvani voditelji mislijo, da je narod samo zaradi njih tu in da jim mora pomagati, če ne do zlatega teleta, pa vsaj do kadila! — Kdo je že kdaj prišel med narod, da bi slišal njegov govor in da bi mu res hotel in mogel ali znal pomagati, pomagati zaradi dobrega dela samega? In če je bila narodova beseda glasna in vpíjoča, — kdo jo je že s čistim in ljubečim srcem poslušal in premislil?«

»Preklete jih je bilo malo!« je ušlo Slabetu.

Dr. Jernejčič se je začudeno ozrl vanj. Slabè je dobil rdeča ušesa in je smehljaje se umeknil oči.

Pavla je zavzeto gledala v resni obraz Jerina, ki se je povešenih oči zdel kakor

sodnik, ko za hip premisli o kazni, preden jo misli izreči. Govoril je tako nevsiljivo, da ga nihče ni motil. To ga je skoraj zmedlo. Pričakoval je hrupnih ugovorov, ker ni vedel, da so bil udarci njegovih besedi novi in nepričakovani, prava predrznost, ki jemlje sapo in besedo, dokler se človek ne zave in ne zbere.

»Delo za narod, pravo, plemenito, silno potrebno in najlepše delo za narod, o gospoda, vidim jaz v pomoči z dejanjem in s svetom, kjer je potrebno, v otiranju solzá in v usmiljenju do siromaka in trpina — ali, da Vam ob kratkem povem: v resničnosti in demokratičnosti in v praktičnem krščanstvu, zlasti v praktičnem krščanstvu...!«

»To ste lepo povedali!« je vzkliknila Pavla in je zagorela po vsem obrazu. Njene sevajoče oči so odkrito in nežno božale nekoliko zadihavajočega se govornika.

Jerin jo je začudeno pogledal in je nadaljeval:

»Zdi pa se mi tudi, da bi nam nekoliko zdrave osebne sebičnosti ne moglo škodovati. Vsak posameznik naj bi namreč

skrbel in delal zase najprej in najbolj; svojo posteljo naj bi postiljal in rahljajal od zore do mraka. Ko bi bili posamezniki iz svojega truda in poštenega dela na gorkem in na mehkem, o, potlej bi bilo tudi narodu lepo in dobro. Gospodarsko močni posamezniki bi bili ponosna množica samozavestnega dela narodove skupnosti, ki bi se kakor solnčni žarki prelivala in združevala v svojem žarišču — v utrjenem narodnem gospodarstvu... Odkrito povem, da res ne morem zameriti tistim treznim ljudem pri nas, kolikor jih je pač, ki so in so bili modri in so skrbeli in delali, pošteno in pogumno delali zase, najprej in najbolj zase... Občudujem vse tiste, ki se ne dajo vprezati v tak ali tak jarem, da bi na škripajoči cizi vlačili namišljenega narodnega malika!»

»Ne morem in ne morem več!« je zrastel nadučitelj. »Ne morem poslušati bogokletnih besedi iz tako mladih ust! — Vi, mladenič, se bote svojih strašnih zmot, dà, zmot, še sramovali, da bote sami pred seboj rdeli od sramu, ko bote spoznali reve in nadloge, ki tarejo naš mili narod...! Moja duša je žalostna do

smrti, da tako rečem, če pomislim, kaj sem ravnokar slišal ... Sam imam opravka z mladino, kakor mi velewa poklic, trudim se in gledam v mlada srca, v mladino, ki je naš up. In tu med nami je zastopnik naše najvišje šolane mladine; in kak zastopnik, o gospoda slavnega? Upornik, ciničnik, nihilist in nevernik, ki je zgubil vero vase in v bodočnost našega kruto preganjanega in zapuščenega naroda ... O gorje mu, gorje mlademu srcu, iz katerega so zbežali ideali ...!»

Ustavilo se mu je, glas se je zatresel in prelomil, dve debeli solzi sta zdrknili po razburjenem licu v tresočo se brado. Iztežka je sedel in je skril obraz v drhteče roke.

»Zakaj tako elegično, gospod nadučitelj?« je dejal Jerin, ki mu je bilo žal moževе ginjenosti.

»Kako ga ne bi premagalo,« je karal dr. Jernejčič, »če človek pomisli, da s svojimi razdirajočimi nazeri najbrž niste sami, ampak da gotovo imate tovariše, ki so vaših misli? — Uboga, zapeljana, zaslepljena mladina, kaj res več ne veruješ v naše vstajenje, naše gotovo osvobojenje?«

»V vse to, gospod doktor, verujemo tako goreče, kakor more globoko verovati samo mladina! Ali v vas, v voditelje, samozvance in lažnive preroke ne verujemo! Ne verujemo!«

»Ker ste neizkušeni in predrzni!«

»I, seveda: predrzni, ker se ne damo vpreči! In neizkušeni smo tudi, ker smo mladi, mladi! O gospod odvetnik, vaša usodna napaka je, ker mislite, da ni mladina ničesar sposobna. Le potrpite, saj se bote morda v kratkem srečali s četo mladih borcev, bistrih, navdušenih in idealov polnih!«

»Torej tudi z vami?«

»Ne, z menoj ne! Politika ni zame, čeprav priznam, da je v javnem življenju potrebna. Ali meni se ta stvar gnusi, strašno gnusi. Mene drugod čaka lepše delo. Še to jesen nastopim namreč službo na neki gimnaziji.«

»O, to je zanimivo! Torej profesor, profesor!« je skoraj zakoprnela Pavla.

»Roko mi daj!« je čestital Slabè. »Torej si vendar dosegel, po čemer si hrepenel že v gimnaziji?«

»Ne še popolnoma. To je šele začetek, ki mi odpira pot srednješolskega učitelja. In to je glavno za zdaj!«

»No, le glej, da se ne poprofesoriš! Saj veš, kako je bilo.«

»E, z leti človek marsikaj drugače gleda; tudi svoje učitelje razumeš prav, ko te življenje dobi v roke.«

»Glej ga! Torej jih hočeš celo posnemati?«

»Rad bi jih vsaj v temeljitosti in pridnosti!«

»Kaj pa njihove metode, ali so ti bile tudi všeč?«

»Če si pravičen, moraš priznati, da smo se po njih dosti naučili. Po najnovejših učnih načinih so šole zelo nazadovale. Govori z dijakom, v pol uri boš spoznal, kako malo mu je dala šola.«

»Tri sto —! Profesači ste vsi enaki!«

»To se ti samo zdi!«

»Dijaku je treba tudi svobode!«

»Za nesamostojne, za mlade ljudi je samostojnost, je svoboda lahko velika poguba!«

»Klanjam se tvoji učenosti!«

»Dijaku dajte mir, dajte mu knjig in dajte mu kruha in strehe, da ne bo trpelo njegovo razvijajoče se telo in ne bo omahovala in v dvomih in bojih padala njegova lepa, po znanosti in vedi žejna duša! To bi lahko bilo za enkrat vse in zadosti!«

»In zaprite ga med štiri stene, kjer naj žre knjige, knjige, knjige...! A ko se vam bo zazdelo, da ga že kar napenja od same učenosti in vseh mogočih knjig, izpustite nerodno tele, da si ob prvem samostojnem koraku zlomi vrat ali se vsaj osmeši!«

»To je karikatura in velja samo v teoriji, in še to samo za slabiče.«

»Najini nazori so različni, to že vidim. Ali spomnil bi te tistega profesorja, ki je posebno tebi tako vzorno zavijal vrat, — kaj je tudi tista puščoba tvoj vzor?«

»Mož je bil posebnež. Najbrž učen gospod, ali slab učitelj. Vse smo morali znati na pamet; ali pa smo tudi kaj razumeli, mu je bilo postranska stvar. Spominjam se, kako sem se temu upiral in koliko slabih redov sem dobil.«

»In vendar si znal več kakor drugi, ki smo brezglavo drdrali svoje naloge. No?«

»Seveda hočem biti bolji, Sicer pa mi je o tem mučno govoriti.«

»Dà, tudi meni se zdi močno neokusno, če človek zaničljivo govori o svojih nekdanjih učiteljih —!« mu je pritegnil celo dr. Jernejčič.

»Gospod Jerin, gospod profesor!« se je razmehčal nadučitelj, »saj niste tak bog-nasvaruj! Glejte, tu sem popolnoma vaših misli! Prosim, dajte mi roko in pozabite na besede, ki sva jih prejle imela!«

»Prosim, saj ni bilo nič!« se je nasmehnil Jerin in je segel v roko ginjenemu nadučitelju.

»Tudi midva ne bova kuhala jeze, kajne?« mu je molil roko dr. Jernejčič.

»In zdaj, kristjanje moji, — vina na mizo, vsaj škaf vina! Za daritev miru in sprave in za dobrodošlico temule učene-mu profesachu!« je vpil Slabè in je pomežiknil Jerinu.

Ko so se lepo zbogali in naveselili svojega prijateljstva, so postali vsi skupaj mehki in skoraj otožni in zaspani. Pavla je vstala, da bi šla. Pa ni bilo mogoče. Dr. Jernejčič je spet našel svojo zaljubljeno sanjavost; z najresnejšim obrazom ji je še-

petaje začel dopovedovati, kako silno globoko je zadeto njegovo prenežno srce.

»Pavla ... žarko solnce moje prisajane sreče ... bodi moja ... Ne morem ... poginiti bi moral ... Iskal sem te ... sanjal in hrepenel ... Glej ...!«

Pavli je postalo nerodno, sitno, čeprav se je njegove besede niso prijemale, nikakor niso prijemale. Bila je v največji zadregi. Kaj naj mu odgovarja? Ali tako kakor čuti? Temu samozavestnemu, vase zaljubljenemu meščanu, ki bi ga s svojimi ugovori samo razvnela do še podjetnejših poskusov? In kaj bi rekel Jerin, kaj bi si mislil resni in zanimivi Jerin, ki po svoji moški resnosti in vrednosti prekaša vse Jernejčiče, kolikor jih pozna ali jih je kdaj poznala?

Jerin je govoril z nadučiteljem, ki je tako tiščal vanj, da se še ozreti ni utegnil po Pavli.

Slabè se je smehljaj, smehljaj odvetniku in njegovim sladkobnim publicam, kolikor jih je nehote ujelo njegovo uho, Pavli, ki si ni znala pomagati, ter nadučitelju in Jerinu, ki sta polglasno modrovala in počasi pila in si stiskala roki. A ko

je pridrobila jedra Metka, jo je ujel za laket in se ji je nasmehnil.

Tudi Metka se je nasmehnila, a se mu je umeknila, ker je Groznik začel kašljati. Ko je urejevala mizo, je lovila Pavline besede, ki jih ni bilo, in je jezno pogledovala lepo učiteljico, ker je bila lepa in všečna, da je Metkina sočna in zdrava bujnost kar ugašala spričo tolike plemenite in popolne lepote.

»Zdi se mi, da smo se zamudili,« je dejala Pavla in vstala izza mize.

»Jaz pa tako mislim, da bi podrli še literček ali dva...« je ugovarjal dr. Jernejčič.

»Za šentjanževca,« ga je podpiral Slabè in se je smejal.

»Ali gospodična mora ostati med nami! Kaj bi brez nje? Saj bi še veseli ne mogli biti!« je prosil doktor.

Pavla je pomislila, pogledala Jerina, ki jo je mirno gledal, in ostala zaradi njegovega pogleda samega.

Tudi nadučitelj je izdal, da že dolgo ni bil v tako prijetni in duhoviti družini.

Tako so lepo ostali v mali senčnici in so se veselili tihega večera, rujnega vinca in svoje zlate volje.

V svetiljko, ki jo je prinesla lepa Metka, so se zaletavale neumne vešče in so prismojeno umirale za prazen nič.

Pavli se je zdelo, da bi se Jerin moral bolj razmajati, bolj zanimati zanjo; kajti nadučitelj si je prižgal pipo in ga je pustil do sape.

Ali on je večjidel molčal in s prsti bobnal ob mizo. Če je dvignil pogled, se je ujel z velikimi, sevajočimi Pavlinimi očmi. —

Ko so se naposled vendarle ločili, je ostalo Pavlino srce pri Jerinu, ki ji je ob slovesu, tako se ji je zdelo, pomenljivo stisnil roko in ji resno pogledal v pričakujoči obraz.

Doma je padla čez posteljo in je v sladki slutnji tiho zaihtela. Zdelo se ji je, da ji jok lajša in odvzema neko težko in čudno breme. Pijana od prenežne blaženosti je prižgala luč in je počenila h kovčegu. Predse je začela zlagati drobnarije, ki so ji bile v samotnih urah obujale mile spomine, drobnarije, katerih ob svoji selitvi ni bila hotela zavreči. Zdaj so se pred njo zgovorno kopičile v svoji pisani in preprosti ničevosti. Milo in nežno jih je

ogledovala, ogledovala in božala kakor bi se poslavljala od teh nedolžnih spominov. Bile so slike sorodnikov, znancev; vzorci blaga ali čipk; na belih listkih lično in spretno risani monogrami; koščki svilenih trakov in enake malenkosti drobnih spominčkov. Celo punčka, ki ji je bila v njeni otroški mladosti prelepa in nikdar naveličana igračka, je počivala v lični beli škatli. Ko jo je zagledala, se ji je skoraj inako storilo. Svoji ljubi punčki je med solzami pobožala rumene laske. Punčkine modre oči so jo jasno gledale, njene rdeče ustnice so se krožile v črešnjev nasmešek... Tudi stara pisma je pregledovala. Pred njo so vstajala znana, ljuba lica, — ali njega, njega edinega, ki je miloval in poljubljal njeno srce, ni moglo zasenčiti nobeno...

V postelji je hotela še brati lepo knjigo. Ali med vrsticami je gorel Jerinov resni, globoki pogled; nad glavo je čutila njegov topli dih.

Utrnila je luč in je zamižala. Pred očmi so ji plesali mavričasti kolobarji, trepetali, širili so se in ožili, prelivali drug v drugega, — a sredi njih je trepetaje gorelo ozarjeno lice Jerinovo.

— V senčnici na Groznikovem vrtu je ob tistem času pospravljala kipeča Metka. Iz vrtna teme je naenkrat zrastel žareči Groznik in je tiho obstal na pragu samotne senčnice.

»Metka...!« je šepetal. »Metka... nocoj...«

Dekla ga je jezno in obenem smešljivo pogledala čez ramo, dejala pa ni nobene.

»Da veš...«

»Hm... kajpa...!«

»Samo enkrat in potlej nikoli več... če ne boš več hotela...«

A Metka je molče dvignila košaro s posodo in je hotela oditi.

»Počakaj...!« je polglasno dejal gospodar, snel z njene lehti košaro in jo postavil na mizo.

»Pustite me...! Vpila bom...!«

»Samo žugni mi...!« je siknil med zobmi in jo je ujel z eno roko okoli pasu, z drugo ji je krotil boreče se roke.

»Jezus, Marija... Kaj... Pustite me vendar... Zavpila bom... Poma...«

»Tiho!« ji je odrezal in jo je stisnil k sebi.

»Nočem...!« se je branila njegovih kretenj. »Pustite... Nekdo prihaja...«

»Nihče... Nihče...!« se je nasmehnil njeni okorni zvijači. Miloval je njeno kipečo oblost in jo obsipal z divjimi, hipečimi poljubi. —

»Metka... nocoj... nocoj... ne zapri...!« je hropel in jo je stiskal.

»Da... da... nocoj... le...!« je objubila.

Ko jo je spustil ves upehan in potan in goreč in drhteč, je planila iz senčnice in se je zasmejala:

»Samo poskusite...! Vso hišo prebudim...!« je zagrozila in zbežala z vrta.

»Satan...! Prenagnil sem se!« je klel in gledal za njo, ki je ni bilo več.

Šel je in se je napil, grdo napil. V pijanosti se je razjokal in zamislil v bogve kaj.

Drugi dan je bil siten in nasajen. Njegova nejevolja je še bolj zrastle, ko je videl, kako sladko se Metka smehlja in šali z Janezom, ki je živini pokladal.

Metko je osorno zapodil in se široko vstopil pred Janeza:

»Kaj imaš s punco?«

»Kaj bi imel? — Nič!«

»Tudi ne smeš ne! Da veš!«

»Vem.«

IV.

Pavla se je zdela do zdaj kakor mor-ski val, ki neugnano drvi v svoji silni ogromnosti proti ostrim čerem, ob katerih se razliva v tisočere kaplje minljivih pen; kajti kamorkoli se je bila zaganjala s svojim nemirnim hrepenenjem, — vselej in povsod je omahnila in se zdrznila, preden so se njene vroče sanje utegnile dotekniti svojega radostnega konca.

A od snoči ji je bilo, kakor bi vstala po dolgi bolezni. Vse se je v njej nekako uredilo in umérilo. V srcu ji je gorel iz tihe ljubezni žar vere in veselega upanja, da so še misli komaj dohajale slutnjo sladkosti, ki je lahkokrilo drhtela v svetli raj sreče in radostnega doznanja. Njen pogled se je poglobil v prečudni sanjavosti in se je topil v mehki ginjenosti.

O, koliko je na svetu lepote, v kateri je duša, in koliko je v sreči občutkov, ki jih človek niti prečutiti ne more...! Kako lep je svet, kako zanosno je življenje v prekrasnem poletu radostne duše! Samo zaradi te krasote in nedopovedne sreče svatuje in praznuje vesoljna priroda, iz

edino te blaženosti kipi večnost v vsem svojem neskončnem vsemiru...!

Notranja sreča se je presajala lepi učiteljici tudi v njeno zunanost. Vse njene kretnje so postale še prožnejše, v njenem zvonkem glasu je pela sladka godba, iz njenih zasanjanih oči je bliskajoče sevalo in plalo ubrano duševno soglasje, a njen smeh je bil kakor škrjančja pesem...

Zdrava in kipeča kri ji je v pijanem plesu planila po žilah, ko ji je Jerin sporočil, da pripravlja mala družba za nedeljo izlet na hrib, ki je oddaljen kako uro hoda.

»Da si ogledate razvaline starega gradu,« je razložil.

Skoraj omotena od sladkega občutja, ki jo je peklo in božalo v drhtečem nemiru, je šla tisto nedeljo ob Jerinovi strani. Oba sta molčala in pila opojnost zgovornega molka, te najslajše in najnežnejše govornice ljubečih src. Kajti kaj bi besede, če je duša polna? —

Za njima so puhali nadučitelj, sosednji učitelj Potočnik, še mlad, nekoliko nadut mož, potlej nekaki slikar Vrankar, ki se je obešal po tistih krajih, ter organist Burja in njegova Ksantipa; nekoliko za njimi sta

se mudila učiteljica Ivanka in usnjar Kozlevčar, še trden vdovec takole med četrtem in petim križem življenskih težav in bojov, moder, pameten in zdrav mož, o katerem so si posebno ženske jezno dopovedovale, da ima z učiteljico Ivanko pregrešno znanje.

Čisto za njimi je nosil Groznikov Janez v malem naramnem košu nekaj jestvin in steklenic vina.

Izvožena kolovozna pot se je mirno vzpenjala in vila med njivami, obešenimi po grivastih lazih in položnih rebrih, a sredi malih, revnih vasi se je zgubljala v vrtincu krivuljastih ulic.

Na vaških središčih so izletniki postajali. Kam drži na desno, kam na levo pot...?

Ženska, ki si je doklicavala molzne koze, je obstala v začudenju, zamahnila z roko v dotično smer, urno počenila za vimenasto kozo in se lotila kakor korenje debelih in dolgih, štrčečih kozjih zizkov.

Za Pavlo je bilo vse to čisto novo. Z zanimanjem se je ozirala in čudila.

Tudi Janez je postal in se je posmejal molzeči ženski.

»Glej jo, ne bo prav tako —,« se je spakoval.

»Kaj si rekel?« je dejala Krajnčanka.

»Čakaj no, da se zmeniva!« je pristopil in se pripognil do nje, da ga je morala odriniti s komolcem.

»Boš šel —!« je zažugala pol zares, pol kar tako.

»Kako pa ti je ime?« se je Janez smehljaj.

»Mina«.

»No, vidiš, Mina, taka si, da bi te bil človek lahko vesel! Če bi znala tudi koze prav molsti, pa bi ti ne mogel nihče nič reči.«

»O ti dedec ti, dedčevski — ti me boš učil!«

»Rad, prav rad. Samo zobé mi še pokaži, da vidim, ali imaš dobre,« je resno govoril zvitorepec in jo je prijel za okrogli podbradek.

Mina ga je malo po roki, a huda ni bila; samo zardela je in smejala se mu je.

»Vidiš, Minek, zdaj že vidim, da imaš prav dobre in lepe zobe, močne in velike, kakor nalašč... Kaj se ti mara! — To bi bilo dobro. Samo škornje si še obuj, pa te

naučim, da boš znala, kakor nobena Krajinčanka ne zna.

»Kaj škornji...! Tako pokaži, če kaj znaš!« se je smejala zgovorna Mina, ki ji je bil Janez všeč.

»Ne morem brez škornjev, glej! Samo povem ti, da boš sama poskusila.«

»O ti prebiti bizgrec ti —!« se je smehljala.

»Vidiš, Mina, takole je: Kadar koze molzeš, moraš biti v škornjih. Obe zadnji kozji nogi si vtekni za golenici, med zobe pa kozji rep, pa ti koza ne more nikamor!«

»Saj si v škornjih, zobe tudi imaš! Kar pokaži, kako se mora!« se je Mina veselila svojega domisleka.

»Kakor bi ti rad ustregel, Mina, pa ne morem, vidiš, Mina.«

»Moreš, saj znaš, tako si rekel!«

»Ne, res ne morem. Vidiš, če se le doteknem take stvari, pa se mi začno roke tresti!«

»O ti, merkaj ti —!« je dejala Mina in se je obrnila, da bi skrila smeh.

Take je Janez ugibal vso pot.

Vriskajoče poletno jutro, polno solnca in nedeljskega miru, se je kopalo v solzni rosi dozorevajočega pisanega polja.

Dobre volje in veseli so izletniki prišli do razvalin starega gradu.

»Pod razvalinami je strašno globoka klet,« je pravil Jerin. »V kleti so tri kadi samega pravega srebra in suhega zlata. Na vsaki kadi sedi grozovito velik črn pes; iz gobca mu šviga plamen. Okoli vseh treh kadi naenkrat se ovija dolga dolga bela kača; na glavi ima veliko zlato krono, vrh krone je vdolan dijamant, velik kakor golobje jajce in svetel bolj od nebeškega solnca samega ...

»Ta kača je zakleta kraljična. Vsako leto se enkrat razmaknejo zidovi in kača se privali na solnce. Pa je ne vidi vsakdo. Če bi prišel mladenič, ki je bil rojen na kresni večer o polnoči in ki se ga ni še doteknila ljubezen do ženske, ter bi kačo ogovoril in prekrizal v imenu Božjem, bi jo ob tisti priči odrešil. S kače bi se snel kačji lev, čudovito lepa in deviško mlada kraljična bi objela in poljubila svojega rešitelja. Kraljičino lice bi gorelo kakor mlada zora dobrega jutra, njeno oblačilo

bi bilo iz bele svile, pretkane z zlatimi nitkami, tenkimi kakor njeni zlatorumeni lasje, na glavi bi ji ostala kraljevska krona z onim velikim diamantom, ki bi žarel in gorel v žarkem solncu kakor vse najčistejše rose skupaj morejo goreti in se lesketati... Grad bi vpričo spet stal, v grajski kapelici bi čakal duhovnik s svati. In kraljična bi se solnčno, presladko nasmehnila, iztegnila bi prebele, čiste roke po tej lepi zemlji in bi dejala:

»Kakor daleč ti segajo oči in ti gredo želje, — glej, to vse je tvoje...! Pridi zdaj in bodi moj, ki sem te čakala let sto in sto!«

»Po poroki bi stale vse tri kadi srebra in zlata na grajskem dvorišču, a kraljična bi velela svojemu čistemu možu:

»Prosim te, vladar in gospodar te širne, lepe zemlje, razdeli srebro in zlato med reveže! Kajti vsakega srebrnika in zlatnika se drži kapljica znoja trpinčenih prednikov tega ubogega ljudstva!«

»In zvonovi vseh bližnjih in daljnih cerkvâ bi sami od sebe zapeli, vsi onile vinski hrami bi bili polni najrujnejšega vina, po hribih in dolinah bi vriskalo pre-

srečno ljudstvo in bila bi mir in ljubezen povsod in na vselej —.«

»Gospod profesor,« se je dobrikal nadučitelj, »to bi bilo nekaj za vas!«

»Komaj!« se je nasmehnil Jerin.

»Dà, pogoji so pretrdi!« je ušlo Ivanki, ko je naglo ošvignila Pavlo.

Lepa učiteljica je gledala pod noge, prijazno lice ji je oblival žareč in rdeč plamen.

V senci ob debelem zidovju, prerastlem z zelenim bršljanom in sivim mahom, je organistovka našla prijeten prostor za južino.

Kmalu so bili vsi prav glasni in dobre volje.

Nadučitelj je dvakrat po vrsti napiš lepotam slovenske zemlje.

»Zdaj pa še očem privoščimo malo paše!« je svetovala Pavla, da bi si dobro ogledali prijazni dolenski svet, ki se je na široko razodeval po vsej Suhi Krajini in tja v štajersko stran ter dol do grebenov visokih Gorjancev.

»O, saj se vidi od tule vse prav lepo!« se je upirala organistovka, ki je rada ugovarjala.

»Prav lepo se vidi; — natoči mi še malo!« je iz navade soglašal organist.

»Tudi senca je prav prijetna tukajle!« je hvalil učitelj Potočnik.

»Kdo bi si bil mislil, da vino vrh gore tekne tako dobro in prijazno!« se je čudil slikar Vrankar in je pobožno pil in počasi srebal, kakor vsak vešč in izkušen pivec.

»To je zato, ker so na gori nebesa bližje!« mu je pojasnil Kozlevčar.

»Zakaj potlej tako počasi pije, če je tako?« se je smehljala Ivanka.

»Samo zato, da mu je dlje prijetno!« je urno postregel veseli vdovec in je še sam segel po kozarcu.

Prijateljica se mu je ljubeznivo smehljala in ga ponosno gledala. Včasih so se njene oči srečale s Pavlinimi.

Pavla je zahrepenela po samoti in je začela hoditi za zidovjem po robu strmega obronka, ki se je izprva naglo, potlej počasneje spuščal v tihe doline in mirne vasi. Gospodični je bila tiha pokrajinska slika zelo všeč. Sedla je na obronek in se zagledala. Oči so ji begale po hribčkasti Suhi Krajini, zaviti v neko daljno sivo meglico, ki je otožno in mračno pritiskala,

kakor daleč je nesel pogled. In vendar ji je bilo v srcu mehko in lepo, Jerinova pravljica je svatovala v njem... Joj, Jerin —! Ko bi mu mogla samo za kratek hipec pogledati v srce...! Ali se je spomni kdaj...? Morda —? Vsaj njegov pogled, ki ga je bila ujela, ji je razodeval, tako se ji je zdelo, toliko prijateljstva, da bi mu bila najrajši povedala vpričo vseh, kako dobro razume in radostno srečuje njena nemirna duša vse njegove žive in še neporojene misli.

»O — tu ste, gospodična?«

Za njo je stal Ivan Jerin in se je mirno smehljajal.

»Prosim! Prosim!« je skoraj šepnil, ko je hotela vstati, in je hitro sedel prednjo na ploščnat kamen, ki se je bil bogve kdaj odvalil iz sivega zidu. »Kar ušli ste, a jaz bi vas našel, če bi se mi skrili tudi na konec sveta!«

Razveselila se ga je kakor grešna duša svete odveze in se mu je nasmehnila.

»Kako sem se iznenadila —!« je tiho dejala rdeča in goreča v zadregi in sladki radosti.

»Neprijetno iznenadili —?« je šepetaje vprašal in se je nekoliko naklonil. »Izletniki«, je hitro nadaljeval kakor bi bil začutil, da je preveč in prenaravnost vprašal, »so odmašili še drugo steklenico, a jaz sem jim napravil veselje in sem umeknil svoj kozarec.«

»O zlato vaše srce!« se je smejala, ker ni vedela, kaj bi rekla.

»In še bolj zlato vaše, če mi dovolite, da se blaženo okopljem v vzvišeni sreči, ki mi sije iz vaših čistih oči!«

»Tako vam ne pristojajo!« je dejala, a v srcu je vriskala. »Kadar ste prav proforsko resni, ste primernejši!«

»Saj sem resen; še nikoli nisem bil tako resen. Ampak danes mi gre tudi pri vas vse narobe.«

»Ali se vam je kje že kaj spesnilo?«

»Dà. Prejle sem se preneprevidno nasmehnil, ko nas je Vrankar trpinčil z naučenimi rečenicami o prelivanju barvnih žarkov, ki jih njegovo oko vidi menda čisto natančno.«

»Slikar je. Več vidi kakor mi. Kdo ve?«

»Pravi slikar vidi, res mnogo vidi. Ali Vrankar ni tak slikar. Po sliki, ki sem

jo zadnjič videl, in po njegovih besedah, sodim tako.«

»Kar bojim se vas!« se je nasmehnila.
»Tako oster, tako neizprosen sodnik!«

»O, nikar se me ne bojte; kajti vi ste mi kakor ona grajska gospodična: lepa in nedosežna!«

»A vi kakor vsa pravljica, ki ji človek verjeti ne more!«

»Brez vere ni nič... Res... Toda kaj moram storiti, da vam prižgem luč vsaj majhne vere?«

»Govoriva spet po naše in skleniva premirje, ali pa kar mirovno pogodbo!«

»Skleniva, skleniva!«

Pavla je molče prikimala, iztegnila je roko in se je smehljala. Na cvetočem licu so se ji prižgale vse tisočere lepote in ji zagorela vsa nebeška solnca.

V hipni prekipelosti prevročih čuvstev je Jerin viharo posegel po njeni prelepi in prebeli dolgi roki. Ko se je doteknil čudovite roke, je pekoče planilo po njegovih žilah kakor še nikoli ne v življenju. Kaj je to tisto? se je ustrašil in razveselil v sladki slutnji. Globoko se je sklonil nad rokico, ki se je nekoliko tresla, in jo je

vroče poljubil enkrat, poljubil dvakrat, poljubil sam Bog ve kolikrat.

»Zakaj —?« je drhtela, roke pa mu ni odtegnila.

»Ker je vaša in ker je tako čudovito lepa in ker...« je vzdihnil in dvignil oči.

Pavline oči so se sramežljivo umeknile pod velike veke in dolge trepalnice.

»Kakor pravljica...« je dejala tako tiho, da je komaj sama slišala svoj drhteči šepet.

»Kakor kraljična...« je bolj dihnil kakor izgovoril in se še vdaneje sklonil nad mehko in toplo rokico.

Nad njima so se na stežaj odprla preblazena nebesa in so botrovala prečistemu rojstvu brezmadežno spočete ljubezni... Sam gospod Bog je gledal nanju in je bil vesel največje, najsilnejše potrditve v svojem premodrem stvarstvu...

Hkrati in brez besede sta vstala in sta se zagledala v zatišne tokave in zelene doline. Oči so gledale in niso videle živopisne slike, gledale so na znotraj, v srce, kjer je čista in silna ljubezen, zamahnivši z zlatim žezlom na vse štiri strani prelepega sveta, mogočno zakra-

ljevala v svojem radostnem dožnanju in spoznanju.

»Dušica, kaj premišljaš?« se je našel Jerin.

»Malo. Samo čutim, da si moj, moj, moj...! To vem brez misli in verjamem.«

»Lepo si povedala. Misli so za prihodnost.«

»Kaj me briga prihodnost, ko mi je sedanjost raj in vse!«

»Raj je večni...«

»Najin morda ne bo. Če bi mislila o tem, bi ga izgubila že v tem hipu.«

»Pustiva torej vse, ne misliva; vsaj nekaj prekratkih trenotkov bodiva samo-svoja izvoljenca božja v raju svoje mile sreče.«

»Svoja in srečna...«

»Kraljična in kraljica mojega srca...!«

Blažen in ginjen se je sklonil nad njeno roko in jo je nežno in vdano poljubil. Potlej je vzel njeno tresočo se roko v naročje, popestoval jo je na viharnih prsih in si jo je pritiskal na usta in na lice.

Pavla je, kakor bi blagoslavljala njegovo lepo in veliko ljubezen, položila desnico na njegov krepki tilnik; v burnem

naĝonu se je naenkrat iskajoče oklenila njegovega vratu in ga je kakor pravljica kraljična svojega odrešenika drhteče pritislila na svoje mlade, srečne prsi. —

V srcu so jima radostno zapeli mehki zvonovi vseh svetih in svetlih nedelj. Duša je pila iz duše neizmerno sladkost, pila in vriskala v blaženem molčanju.

Na poti proti domu sta tiho in težko nosila svojo silno srečo.

O blaženi svet, kako si božji in lep in ves moj!

Hribčki so zlato goreli v razkošni zarji, iz ljubkih dolin je vstajal tajnosten mrak.

Dobrodošel, o ljubi, zgovorni mrak ...

Prijeten hlad je dihal, siv somrak je nizko počepal na zeleno, tiho dolino; izza krajinških hribov je koprnel rob vzhajajočega meseca; topla mehkoča poletnega večera je sanjavo kipela in rastla, ko so se vračajoči izletniki ustavili pred belo Groznikovo gostilno.

»Lep dan smo imeli!« je hvalil učitelj Potočnik.

»In čaroben večer ga zaključuje, — o, večer, opisan in prepojen s skrivnostnimi modrimi in srebrnimi in stoterimi in sto-

terimi barvami tihe, bajne, mehke mesečine...!» se je navduševal Vrankar; krilil je z nemirnimi rokami in širil oči, zares uprte in strmeče v krivuljasto vrsto otožnih in nizkih vrb, ki so se s tiho pravljico sklanjale nad žuborečo Temenico ob bližnjem robu temne hoste.

»Vivat sequens!« se je domislil nadučitelj in je ponosno pogledal vse naenkrat.

»Jaz pa tako pravim, da bi bil velik greh, če bi te lepote in česar še hočete ne praznovali in ne počastili, kakor se spodobi trudnim in žejnim popotnikom!« je zapeljeval Kozlevčar in je pogledal proti veži.

Na prag je stopil Groznik in je vabil:

»Pozdravljeni, popotniki! Vsem skupaj prav lep dober večer!«

»V senčnico pojdemo, kajne?«

»Če je že tako, pa napravimo še zadnjo postajo.«

»Za razhodnico.«

»Za razhodnico.«

Pavla je pogledala Jerina, ki se je molče smehljajl kakor človek, ki težko skriva svoja kipeča čuvstva in ki ne ve kam,

s svojo veliko in tajno srečo. Ali na obrazu mu je brala svatovske misli: O, kaj je nama do vaše družine in senčnice, ko nama prekipeva srce in hrepeni po skriti in samodrugí samoti!

Prisiljeno sta ostala v veseli družini in je nista videla. Njiju pogledi so se iskali in se tajno in omamno spovedovali.

»Dušica ...!« je gorelo v njegovem pogledu.

»Ljubček ...!« se je zahotelo njenemu vzdihu.

»Ali razumeš, kraljična ...?« je stalo na njegovem radostnem licu.

»Moj ... moj ...!« je sevalo iz njenih srnjih oči.

»Kdaj se spet vidiva?« je vprašal in je rdel.

»Poslušaj svoje srce in boš vedel ...«, je dihnila in se ga je skrivaj doteknila s komolcem.

»O ...!«

»Na mesečnih žarkih bodo hitele k tebi vse moje misli.«

»In ti bodo prinesle moje presrečno srce ...«

»... ki ga ne vrnem vso to lepo noč.«

»Ali res, presladka moja kraljična?«

»Moj edini . . .«

Še bi bila šepetala, še bi bile vriskale in gorele oči; ali ura je že udarila, izletniki so trčili poslednjikrat.

Jerin je spremil Pavlo in nadučitelja. Ob slovesu je šel z očmi proti visokemu mesecu in je pogledal kraljično, ki ga je, trenivši z radostnimi očmi proti šolskemu vrtu, spretno razumela. —

Doma je Jerin slonel ob oknu svoje tihe sobice in je gledal po dolini.

Na vedrem nebu so sijale milijonske zvezde in so nemirno trepetale in mežikale iz neizmerne dalje. Morda bi bile rade dogledale in spoznale ono sanjavo-mehko lepoto, ki je v širokem objemu tihotno božala svetlo noč?

Drhteč poletni večer je dehtel v rosni detelji in zmagoslavno pel z veselimi črički in lahkomišelnimi kobilicami v veli travi na prisojnem gričku za vasjo.

Srečni, blagoslovljeni božji dan je imel čudovit, lep in sanjav večer, ki je bil vreden mlade ljubezni.

Izvoljenec božji je gledal in se je tresel od radosti in sreče. Trezni pomisleki,

ki so mu segali v sladko domišljijo, so se morali umikati nežnemu hrepenenju.

Gosta mesečina se je zibala na komaj vidni meglici, ki je plaho žehtela iz snivačočega polja, in se je lomila v drobni rosi.

Na dolgem svetlem traku se je naenkrat pripeljala bela roka in mu je sladko-bolestno segla v prsi. Po vsem telesu mu je vroče zadrhtelo, bela roka je silno stisnila njegovo koprneče srce, počasi je izdrsnila iz prsi na srebrni trak in je veselo bežala s trepetajočim vročim plenom med drobnimi prsti...

Za njo je planil moker, plamteč pogled in je radostno dosegel belo vasovavko...

Iz njegovega srca, drhtečega in hrepenčega, je gorel čist plamen, čigar silni žar se je širil in dotikal samih zvezd, ki so se topile in ugašale v silni luči, potegnjeni od visokih in neskončnih nebes pa dol pred koprnečo Pavlo. —

Ko je tisti večer Pavla stopila v svojo sobo in prižgala luč, je obstala in se je začudila. Zdelo se ji je kakor v svetišču ob novi maši. Do zdaj tako puste, žalostne in gole stene so živele in se svetile. Nad posteljo in iz poredno skrivajočih se ko-

tov so se smehljali debelolični in okroglo-
udi bogci; izpod stropa so se trepetaje spu-
ščali, sedali so ji na ramena, za tilnik in
ji šepetali sladke besede, nežne obete...
Kakor lepo ubrane strune, ki se milozvočno
zgenejo ob svoji uri, ji je sladko pelo v
ušesih in visoko odmevalo v srcu, ljubezni
in dočakane sreče polnem... V sladkem
nemiru, v prijetnogrozničavem drgetu
široko pijanih živcev ji je bilo srce do la-
bodjebelega grla. Še nikoli ni čutila toliko
praznične radosti kakor ta večer, ko se
je vesela duša v hrepenenju nežno usta-
vila in se trudno naslonila ob veliko dušo
vse zahtevajoče in vse dajajoče neskončne
ljubezni...

Utrnila je luč in je stopila k oknu.
Iz srebrne noči je velo silno molčanje ži-
vega, pisanega sna. Nekje daleč je zaukal
zdrav in vesel vasovavec. Njegov koprneči
vrisk je bil kakor močan, ubran zvok rahle
pesmi...

Sijajna mesečina je prinesla Jerina.

Srce ji je zarajalo in je hotelo izkoprniti.

»Zakaj ne uka?« je obžalovala. »Če
bi zaukal, zavriskal...!« je zahrepenela,
pijana od sreče in radosti in je planila.

V senčnici šolskega vrta je obstala pred svojim resnim prijateljem. Svojo lepo glavico je sunila na tilnik, tiho je jeknila in se mu je vrgla na prsi.

Dragi vasovavec je poljubljal njene dehteče lase, ki jih je rahel vetrič poredno božal, poljubljal skrito in nezaslutno toplino za njenimi rdečimi, drobnimi ušesci, poljubljal mehka, vroča lica, goreča, žejna usta, radostno sevajoče oči...

A kraljična je sladko odmirala na njegovih hropečih prsih in je dihnila v sladki grozi: »Usta... usta...!«

In znova je zahtevala poljubov, drugega za drugim, neprestano, brezštevilo... Potlej se mu je izvila, odstopila je in se mu umeknila za korak; napol je zamežala, na ustnih jo je zbolelo silno in sladko hrepenenje ljubezni, da je s polglasnim krikom spet planila v njegovo naročje in je zaječala: »Poljubi me... Poljubi... Še... še...!«

Jerinu je planila po žilah kri, tako strašno planila, da bi bil najrajši zatulil... Ali njegova čista ljubezen je bila tako močna, da se je z lahkoto pomiril. Naslonil je vročo glavo na njeno oblo ramo

in si ni želel večje blaženosti. In zdaj ga je poljubljala in prižemala Pavla, da je spet zadrgetal in ji poljubljal, poljubljal usta, oči, lice...

Pavli je sedel na ustih smehljal ljubezni, sreče, radosti.

V.

Kaj pa veselica, veselica za mili narod?

O, to so bile besede, same besede, kakor je menda dejala tista lisica, ki je našla molek; — besede neodločnih ljudi brez trdne volje in prave moči; vihrave besede ohlapnih ljudi, ki so hoteli ob uri razmehčanega rodoljuba in narejenega navdušenja bogve kaj in bogve kam in ki jim je omahnila medla moč, ko je bilo treba kaj pokazati.

Ves lepi načrt s sporedom in pripravljalnim odborom vred je lenobno zaspal.

Veselice ni pogrešal nihče. Kako neki?

Nadučitelj je navidezno nekaj mrmral, v srcu pa je bil vesel, ker se je rešil silne skrbi. Pripravljalni odbor ga je bil namreč srečno odbral, naj bi na slavnostni dan

slavnostno sprejemal in pozdravljal slavnostne goste. In to ne bi bilo kar tako, kaj mislite!

Še Grozniku ni bilo žal, čeprav bi imel pri vsej stvari največ koristi on sam, ker bi se veselica sukala na njegovem svetu in pod njegovo krčmarsko vejo; celo vesel je bil, ker je upal, da ne bota več prihajala dr. Jernejčič in Slabé; kajti doktorjeva sladkobnost in Slabetova zasmehljivost sta ga dražili in grizli, odkar je ljubosumno opazil, da ne vasujeta radi njegovega dobrega vina, ampak da ju domamljata zgolj cvetoča in dražestna lepota prelestne Pavle in morda tudi zdrava in kipeča jedrost krepostne Metke.

»Škoda —!« sta dejali samo Groznica, ker je rada imela velike in šumne družčine, da se jim je mogla razkazovati, ter poštarica Brigita, ki ji je odšla vesela in pravična prilika vpitja in petja in pitja.

»Škoda —!« je obžalovala posebno Brigita in se je v jezi napila. Ko je bila okajena po svoji volji, je poiskala Pavlo in se je pritožila:

»Gospodična,« je dejala in se je prijela za mizo, »tako vam povem, da nisem

zadovoljna z vami. Če bi bili za kaj, bi bili dražili in podžigali dedce, da mrhe ne bi bile zadremale!«

»Saj ni taka nesreča, če je zaspala tudi veselica.«

»Nesreča, kaj pa da je nesreča, in še velika. En dan in eno noč bi bili vsi skupaj veseli in dobre volje. O, kaj bi bili lahko vse ugenili! In peli bi in pili bi in dedcem bi se smejali, da nas bi bil sam Bog vesel! Zdaj nam je vse to ušlo, — pa pravite, da ni nesreča!«

»Pa bi bili netili vi!« se je nasmehnila Pavla.

»Kaj jaz; kdo je pogledal mene? V vas so tiščali, za vami so drhteli.«

»O, to se vam je samo zdelo.«

»Nič zdelo! Nadučitelj je začel nositi na robček polikane hlače, brado zmerom počesano, a plešo si prekriva z obstranskimi lasmi; samo toliko jih še ima kakor sveti Jožef v prätiki, pa si jih ubira in češe tako spretno in popolno, da bi ga na levi strani glave zbolelo, če bi se na desni potegnil za lase... Groznik govori z rokami in se priklanja in spakuje, če se le pokažete kje. Ali je priskuten...! In tista dva

polizana gospoda iz mesta sta se zadihavalala in nastavljala, da smo bili res že vsi ljubosumni, posebno pa morda Jerin... O, če bi bila veselica, bi se bila vsa povest lepo prijetno zapletla in sladko razpletla, da bi vi bili lahko ostali v rokah tistega, ki bi bil najbolje znal držati svoj voz... Veste, Jerina se držite, vam pravim. On je edini mož, res edini mož med temi šlevami. Veselica bi ga bila morda šele prav priklenila na vas... Zdaj pa recite, ali ni naše hiše obiskala huda nesreča!« se je zasmejala vesela ženska in je pomežiknila zardevajoči učiteljici.

Brigitina družčina Pavle ni mogla več zabavati. Jerinova kraljična se ji je umikala in je najrajši sama rajala po svetlem raju svojih radostnih in pisanih sanj.

Če je bila na sprehodu, jo je vsaka cvetka posebej sladko pozdravljala: Glej me, kako sem lepa in tvoja v tvoji neskončni sreči! — Ozrla se je s hvaležnim srcem v jasno nebo, pa so jo sestrsko gledale bele ovčice, ki so hitele iz daljnega obzorja, da ji prikimajo: Ali se nas še spominjaš, lepa sestra? Takrat si mislila, da skoprniš, — a zdaj ne veš, kako bi naen-

krat in vso objela svojo mlado srečo...!
 Visoko pod svetlim solncem je drhteče trepetal drobní škrjanec in veselo pel z njenim presrečnim srcem. — In te pesmi ne bo konca ne kraja, so ji v zardela ušesca šepetale krotke sapice in so ji prijetno božale vroče lice...

Njena čista duša je radostno gradila svoje svetle gradove na tri močne in večne temelje: na vero, upanje in ljubezen. Kajti pošten, srečen človek veruje v poštenje in pravico in srečo, ker kraljuje v njegovem srcu ljubezen, ki je najlepša, najslajša vez človeka s človekom. A upanje raste iz vere in ljubezni, živi in umrje z njima...

Vse njeno veliko upanje, potrjeno v globoki veri in vsajeno v čisto in prenežno ljubezen, tako neznansko sladko, da bi bila najrajši jokala od prevelike sreče in premehke blaženosti, je iskalo resnega Jerina; vse njene radostne misli so ga obiskovale in ga niso mogle zapustiti.

— Ko se je Jerin tisto jesen napotil v svoj prvi službeni kraj, je njeno srce šlo vdano za njim in je želelo ostati zvesto pri njem.

Ampak zdaj je napočila za gospodično. Pavlo bridka doba srčnih preskušenj.

VI.

Kmalu po Jerinovem odhodu je Groznik obstal pred nadučiteljem:

»Torej Jerin je odšel?«

»Tisti prekucuh, kaj ne?« je pritegnila kodeljca, ker mož ni še odpustil onega prepirčka in tudi ni prezrl prijateljstva med Jerinom in Pavlo.

»Ne bi dejal. Prepameten in premoški se mi zdi.«

»Samo zdel se ti je. V resnici pa je bil kakor sredi debla odgnala mladika, zelen in odveč in tuj morda še sebi samemu.«

»Tudi tega ne bi trdil,« je dejal Groznik, ker se je škodoželjno veselil nadučiteljevih zadreg, prejšnjih in tistih, ki ga še čakajo. »Ampak prav je, da je odšel.«

»Zakaj?«

»Kaj res nisi nič videl? Ali nisi zapazil, kako ti je izpeljeval učiteljico?«

»Ne verjamem.«

»Pa pusti. — Ali vsak večer sta tičala v senčnici na šolskem vrtu, vsako prosto urico sta si znala ujeti zase. Ti tega seveda nisi videl, ker nisi utegnil,« ga je vščipnil.

»Vsa soseska pa to ve in govori o tem. — No, kaj praviš zdaj?«

»Da menda ni bilo tako hudo,« se je v ljubosumni razdraženosti in užaljenosti težko krotil presenečeni učitelj.

»No, župnik ti bo povedal, kako je bilo...«

»Župnik —?« se je ustrašil, da ga je kar zazeblo.

»Mene je že pretipaval, kaj in koliko vem.«

»Preneumno! Torej res?«

A Groznik mu je molče kimal in se mu je škodoželjno smehljal.

Nadučitelja je kuhala strašna jeza. V togoti je zagnal čez pot nažvečeni ostanek prežuljene smotke in je tiho klet v svojo okajeno kodeljo.

»Z učiteljico bom prav resno govoril še nocoj!« je rentižil, ko je srdit in slabe volje šel proti domu.

— Tisti večer je Pavla hodila po vrtu med gredicami, ki so bile v večernem miru in brezveterju vonljive in čiste kakor deviška postelja, hodila je med njimi in hodila in se je igrala z lepimi spomini svoje velike ljubezni.

O sveta nebesa, odprite se in pošljite mi drobtino svoje neskončne milosti, po kateri žeja moja drhteča duša...! Zakaj vsa preblazena sreča, ki mi je bila dodeljena za tako kratke trenotke, ni dala vsega in v zaslužni meri mojemu premehkemu srcu, kar mi je bil moj predobri stvarnik blagosloveče zapisal in določil od vsega začetka, ko se je moj svobodni duh še vozil po neizmernem vsemiru nad vodami in meglami...!

Pavlin duh je koprnel iz svojih ozkih spon in se je, hiteč in drhteč v obsanjano daljo, vdajal radostni in mili nasladi.

Tako je našel Pavlo preplašeni in srditi nadučitelj. Vsa njegova silna jeza je ponižno pokleknila, ko je stopil prednjo. Molče jo je gledal, a na njenem mehkem licu ni videl dolgega pomišljaja. V srcu se mu je drhte zgenila že osorna moškost, razbičana v skrbeh in strasteh, da je kar naenkrat pozabil svojo jezo. Kaj bi dal, če bi bil močan in še mlad, — tako mlad, da bi bil ves svet spet njegov...! Ampak če že ni več mlad, je pa še mož, mož... In glej, ali se ni res vrnila zdrava mladost? V mladi tovarišici je še enkrat videl zlato zoro.

»O gospodična, kako ste lepi —!« je vzkliknil in ni vedel, kaj bi z rokami in kaj bi z očmi.

Pavla ga je pogledala z začudenim pogledom; nobene ni rekla, le rahel smehljal se je skromno podpisal na njenem krasnem obrazu.

In mož je govoril in govoril in se poniževal in zvižal in jokal pred njeno silno lepoto in cvetočo mladostjo in je osramočen videl, da se niti za spoznanje ni zgenilo njeno začudeno lice.

»Kaj me ne razumete, prelepa gospodična?« je skoraj zajechal.

»Čudni ste danes —,« je dejala čisto mirno in ga je nedolžno gledala.

»Ne šele danes, — odkar vas poznam, nosim v sebi to strašno sladkost in bridkost!«

Oči so mu gorele, brada se mu je za spoznanje tresla in tikoma prednjo je stopil. Soparni dih z neprijetnim vonjem slabega tobaka ji je puhtil v preplašeno, presenečeno lice.

»O, povejte mi,« je polglasno nadaljeval, »povejte mi, kaj naj storim, da si pridobim vsaj nekaj vaše naklonjenosti...?

Če hočete, bom ubijal; če bi vas zabavalo, bi kradel in požigal; — vsega sem sposoben, vse bi storil za vas, samo...« je nenkrat, premagan in razvnet, hlastnil po njeni roki in se je hotel skloniti nad njo.

»Gospod nadučitelj —!« je nejevoljna vzkliknila in odstopila za dober korak. Vsa kri ji je udarila v glavo.

»Gospodična!« je dejal, roke so se mu pobesile. »Lepo vas prosim, ne zavržite me!«

V glasu, naglasu in izgovoru je bilo toliko nepričakovane smešnosti, da se je Pavla skoraj na ves glas zasmejala.

Njen presrčni, veseli smeh je moža streznil.

»Gospodična, te ure se bote še spominjali in vam bo žal, morda prepozno žal, da mi niste privoščili vsaj prijazne besede, ko sem bil premehak in sem pozabil nase. Če ste me že morali zavreči, z večjo usmiljenostjo bi bili lahko to storili...«

Počasi se je okrenil in je šel in njegova hoja je bila hoja trudnega, zrušenega starca. Po nekaterih drsajočih korakih se je napol obrnil kakor bi se hotel vrniti po izgubljen ali pozabljen predmet, a je jezno zamahnil

z nemočno roko in je počasi utonil v nizki mrak.

Za Pavlo so nastali hudi časi.

Nadučitelj jo je češče nadzoroval v razredu in je zmerom našel vzrok za grajo: šolske knjige niso v redu, zapisnik je površen, uspehi so komaj zadostni.

Kmalu nato je župnik, ki je bil tudi šolski katehet, hotel govoriti »par besedi« z nadučiteljem in učiteljico. V posvetovalnici je položil debelo roko po mizi, naslonil se je v stol, z drugo roko je grebel po drobižu v žepu. Površno in skozi priprte trepalnice je kratkovidno pogledal nadučitelja; učiteljice ni videl.

»Moje srce je žalostno,« je dejal in se je zagledal v razpelo na steni, »— žalostno, ker sem presenečen dognal, da je vama vse prej mar kakor šola.«

»Za božjo voljo, — v katerem oziru?« se je ustrašil nadučitelj.

»Prosim, ne ustavljajte me!« je kratko odrekel.

»Gospod . . .«

»Prosil sem vas, da me mirno poslušajte!« Kakor žaga so trgajoče rezale njegove besede. »A tudi sicer moram grajati,

da je v šoli nastalo življenje, ki ne more biti vzgledno mladini in ljudstvu.« Z bodečim pogledom je zdaj ošvrknil tudi Pavlo, a njegove stroge oči so obstale na bledem nadučiteljevem obrazu. »In vi ste krivi in odgovorni!« ga je obsodil.

»Gospod župnik, spoštljivo prosim, da bi naravnost rekli,« je škodoželjno zaprosil.

»Ni treba. Razumeta me oba: vi v svoji odgovornosti, gospodična v svoji krivdi.«

»Krivdi —, v kakšni krivdi?« je rezko vprašala Pavla in je nehote vstala. Prsi so se ji v zadušeni jezi visoko dvigale kakor bi jo hotele razgnati.

»Svarim vas, gospodična, ne kipite!« jo je pograjal.

»Komu sem bila kot učiteljica v spotiko, to hočem vedeti!«

»Ne pozabite, kje smo.«

»Ne pozabim. Ali vi ste pozabili, kje ste.«

»To so predrzne besede, gospodična učiteljica.«

»Vedeti moram, kaj prav za prav hočete s svojimi namigavanji.«

»Kaj ste imeli z Jerinom?«

»Kaj to briga vas?«

»Gospodična...!«

»Govorite jasno! Drugače pojdem.«

»Pojdite!«

Pavla je pograbila svoje stvari in je planila ven.

Župnik je presenečen in ne posebno hud gledal za njo. Potem je mirno in molče nekaj časa prodiral razburjenega nadučitelja; nazadnje ga je primerno oščipal in je vstal.

»Prosil bi vas tudi, da bi se tako očitno ne obešali po gostilnah!« mu je zapretil, ko je prišel za kljuko.

— Neizkušena učiteljica je tudi tako začela okušati svoj grenki kruhek. V spomin svoje ljubezni je skušala skriti skrb in neprijetnosti. Ali bala se je in nemirna je bila.

V strahu je sveta prosila Potočnika.

»No, no!« je dejal in je napravil silno moder obraz. »Pomirite se in si za drugič zapomnite, da voda ne teče navkreber. Če hočete ostati učiteljica, se morate navediti marsičesa. Pa učite se za usposobljenostno izkušnjo, ki je še niste napravili. To je napak in zamuda.«

»Vse to vem sama.«

»In nadučitelja prosite, da posreduje častno spravo.«

»Ali to zares mislite?«

»Kakor hočete.«

Tudi Groznik ji ni vedel boljšega sveta.

»Bežite, bežite! Iz muhe delate kobilo. Saj ni nič. Župnik ni napačen človek, a tudi nadučitelj vas je izgovoril, kakor mi je sam pravil.«

»Slabo ga poznate,« je dejala Pavla in se je naglas zasmejala.

»Mogoče, ne rečem,« je priznaval. »A kaj vam kdo more? Prijateljstvo z Jerinom je bilo nedolžno,« je zategoval, prebadajoč jo s svojimi žgočimi očmi, »in v šoli ste storili svojo dolžnost. Če pa mislite, da bi se vendarle morali česa bati, govorite prej z nadzornikom, preden kaj ukrenete.«

»Kar z nadzornikom?«

»Vidite, nadzornik je sicer nemškutar in močno vladen človek, a ravno zaradi tega velikega, odločilnega vpliva.«

»Potlej se še bolj bojim.«

»E, kaj! V četrtek pojdem v trg. Prisediti in stopite k njemu.«

VII.

Vsak človek ima svojo ovčico, ki jo zvesto pase: če je srečen, iz objestnosti ne ve, kam bi s svojo srečo; a če je nesrečen, poniglavo pestuje svojo žalost, cmeri se vanjo in ljubimkuje z njo, ker se naslaja v svoji svetožalni pobitosti in je prepričan, da ga njegove prave ali namišljene zadrege odlikujejo in v sladkoboolestnem mučeništvu vzvišujejo nad povprečnimi vsakdanjostmi. Če bi bil trezen, bi z lahkoto spoznal, da mu manjka zgolj zadovoljnost ali vsaj malo zares prave — nesreče.

Pavla menda ni bila še nikoli zadovoljna sama s seboj in s svojo usodo. Njeno srce je venomer drhtelo in iskalo. Ko je medlela in koprnela, preden jo je našla Jerinova ljubezen, je verjela, da je mladost, zdrava, zlata mladost s svojimi kipečimi in rastočimi in borečimi se nagoni najtežji, najstrašnejši, najbolestnejši del njenega življenja, ker je bila vsota njenih želja in neizpolnjenega hrepenenja prevelika in še nedognana... A ko je zmagoslavno tiščala na razburjene prsi svojo prenežno srečo, je mislila, da njeno hrepe-

nenje še ni doseglo svojega najvišjega, najslajšega vrhunca; s trepetajočim srcem je čakala bogve kaj in zakaj.

Svetli žarki, ki so sijali v njeno topo enoličnost, so bila Jerinova pisma. Zvesti prijatelj ji je pisal skoraj vsak dan. Ali njegova pisma so bila lepa, dokler jih ni brala; kajti bila so resna, silno resna in pametna, brez vsake ljubavne sanjivosti.

Po vsakem pismu je jokala; jokala najprej od sreče in iz potrjene vere v njegovo stanovitno ljubezen, potlej pa še iz nekega razočaranja in radi nekega pogrešanja.

In vselej se je spomnila pisem, ki so jih ji kazale srečne in zadovoljne tovarišice... Moj Bog, saj so bila tista pisma res lepa, ljubezniva, mehka, nežna...

Srečne tovarišice, blagor njim. —

In spet je začela obiskovati mirno in tiho hrepeneče in vdano pričakujoče tovarišice.

Prišla je k učiteljici Ivanki, — tisti, ki je rada imela usnjarja Kozlevčarja.

»Pozdravljena!« se je začudila Ivanka.
»Odkod ta odlika, da te spet vidijo moje

presrečne oči?« se je priklanjala in prijazno smehljala.

»Dolgo se nisva videli.«

»Dà, dolgo. Kaj počneš?«

»Nič. Kako pa ti?«

»Še nič posebnega,« je dejala in se je smehljala. »Saj se ne mudi in lahko čakava.«

»Kaj je tisto z usnjarjem torej res? Ne zameri.«

»Kako bi zamerila? Nekaj je res, nekaj ni res. Na oboje sem ponosna, ničesar se ne kesam, nikomur nisem odgovorna.«

»Človek bi te zavidal.«

»Lahko. Ali zmerom ni bilo tako. Za najino prijateljstvo je skoraj prvi zvedel župnik in me je začel pestiti. Jaz pa sem ga molče gledala, nepremično in dolgo in pogumno, ker je bila moja ljubezen velika in jaz z njo močna. Tako je mož spoznal, da sem trdna, in je odnehal.«

Pavla ji je povedala svojo zadrego radi župnika.

»Župnika se nikar ne boj. Ni hudoben; tudi trmast ne, če ga kdo ne ščuje.«

»In kdo bi ga ščuval?«

»Nadučitelj.«

»Hm.«

»Sicer nisem še nič slišala, ali ne verjela bi ti, če bi mi pravila, da se že ni slinil za teboj.«

Pavla je zardela in umeknila pogled.

»No, vidiš!« je pokimala Ivanka. »Če se mu nisi prikupila, le glej!«

»Moj Bog —!« je vzdihnila Pavla.

»Še z vsako je bil tak; dosti jih ima na vesti,« je trdo dejala Ivanka in odložila delo, ker ji je pošla prejica. Počasi je segla po novi motovilki in jo je molče nateknila Pavli na roke, sama pa je urno vrtila roko v malem krogu, da se ji je v drugi debelil klopčič. »Sebe same ne zapusti in ne zavrzi brez misli in potrebe, pa bo še vse dobro!« jo je učila in se ji smehljala kakor mehka mati, ki izpeljuje svojo lepo, godno hčer.

»O, če bi bila jaz tvoje mirne, dobre čudi!« je nehote vzkliknila Pavla in razburjeno vstala.

»Sedi in ne roji —,« je tiho dejala Ivanka in se je naslonila v stol. Na mirnem licu ji je cvetel dobrohoten smehljaj zrele, skušene ženske. Dasi se je nosila že takole med tretjim in četrtem križem živ-

ljenske Golgate, je bila še vsa mladostna in sveža in prikupno polna.

Preden sta se ločili, sta se zmenili, da pojmeta obiskat znanega učitelja v hribih.

Spotoma je Pavla postajala med njivami kakor takrat, ko je v dolgočasju in v dvomih iskala miru in tolažbe svojemu nepoznanemu hrepenenju. Spominjala se je svoje ljubezni in je mislila, da ji bo zdaj zdaj zmanjkalo tal pod nogami in se bo dvignila za svojimi vročimi mislimi visoko in daleč...

O, bodi pozdravljena in blagoslovljena, nikoli pozabljena, slovesna ura sladke prve ljubezni —! Ne, nočem in ne morem se kesati ali sramovati vrtoglavih sanj o nedosežni sreči; kajti v sladkoboolestnem zaželenju je bila presilna moč, ki me je krepila in posvečevala v samoti in tihoti, v bridkosti in kreposti...

Lepoti in dobroti življenja, ki mu je bila sveto in veselo namenjena, se je hlepeče bližala s pobožnim srcem.

O, kje si, odrešenik moj, kje si, da te drhteče in proseče in prevdano objame moja silna, silna ljubezen...?

Ves svet se ji je zdel kakor velikan-ska slika, ki jo moraš gledati iz gotove raz-dalje, da jo razločiš in da se ti ne zablešči pred zavzetimi očmi. Kajti ko je revica stopila samo dober korak bližje, pa so se otajale žive barve in po vsej lepi po-dobi so zapolzeli neskladni curki in so se razlili v spake in skaze...

Kaj je to? Kje je vzrok njenega čud-nega nemira?

Ni ga našla, ker ni še vedela, da je mir, duševni, notranji mir pravična in za-služena nagrada dobro, storjenega dela in vestno opravljene dolžnosti do sebe in bližnjega in da so sanje in njih bolne za-blode za mirno srce kakor izprijen zrak in slaba hrana za jetičnega bolnika.

Po svoji volji nosiš v srcu pekel ali nebesa sama...

VIII.

Pavla in Ivanka sta torej obiskali »učitelja na gori«, kakor so imenovali ne-koliko samoglavega in čudaškega učitelja, ki je čisto zapuščen in skoraj pozabljen sameval v bližnjih hribih in slovel skoraj kot učenjak prirodoslovnih ved.

Ko sta prišli do šolskega poslopja, je ravno stopil pred vežo in se je začudil:

»O, čudeži se godijo in znamenja se kažejo — pozdravljeni, pozdravljeni!«

Pavli učiteljska beda ni bila neznana, vendar jo je sočutno zaskelelo, ko sta z Ivanko stopili v preprosto, siromašno stanovanje. Oprava je bila neenotna in očitno v raznih razdobjih zbrana na beraških dražbah. Gospodinjin trud, da bi s skrbno očejenim in opredeljenim videzom skrila vpijočo nagoto, je bolj razodeval neskladnost nego jo prekrival.

Učitelj je porinil razveženo skrinjo pred obtolčeno in šepajočo mizo, primeknil še nekaki zaboj, pregrnjen z razcefranim kosom preperelega blaga negotove barve, in napravil vljudno kretnjo kakor bi vabil na mehke gosposke stole.

Njegova žena, še mlada ženska z jasnimi in kakor potočnice modrimi očmi, je lovila begajoče poglede obeh gospodičen in je iznajdljivo skušala odvrniti še večje razodevanje svojega siromaštva.

»Tu bi bilo zatohlo,« je urno dejala. »Kaj misliš, Francè, ali ne bi nemara sedli rajši zunaj v senco?«

»Če je gospodičnoma prav, — razgled je lep.«

V senčnici so govorili o stanovskih in vsakdanjih stvareh. Učiteljeva žena je prinesla skromno južino in je tiho posedela ob svojem možu.

»Ali mi je samotno in dolgočasno, vprašate?« se je naklonil pred cvetočo Pavlo. »Ne!« je zamahnil z roko in si je natlačil dolgo pipo. »Ne. Človek se privadi. Spočetka sem res mislil, da znorim. Pa nisem. Zdi se mi, da sem se zmodril in sem srečnejši, odkar sem tu gori.«

»Saj zdravo mora biti v tej višini; lepo tudi,« je popravljala Ivanka.

»Ali vendarle nekoliko preodljudno,« je tiho ugovarjala Pavla, ki se je nehote spomnila svojih skrbi in svoje daljne sreče in je pomislila, da bi jo morda za kazen poslali v tak kraj.

»Motite se, gospodična!« se je nasmehnil učitelj. »Ljudi, kakršni so tam doli, prav lahko pogrešam. Med hribovci imam boljših prijateljev — in: ali nimam svojega srčnega prijatelja, svoje pridne in dobre ženke?« se je šegavo sklonil k ženi in ji ljubeče položil roko okoli vratu.

Žena je blaženo uprla vanj svoje sevajoče potočnice, ki so se v ponosni sreči mehko orosile.

»Pa mir imam,« je nadaljeval. »Če ne bi imel skrbi za prihodnost svojih otrok, bi bil res popolnoma srečen in zadovoljen.«

»Ali imate mnogo otrok?« se je zanimala Pavla.

»Oj —!« je puhnil oblak dima in se nasmehnil. »Mati, koliko jih je prav za prav?«

»Preštej, skrbni oče —«, se je zasmejala žena.

»Tamle, gospodična, se jih valja pet,« je s pipino cevjo pokazal na kup peska. »Pa se mi zdi, da jih manjka skoraj še polovica.«

Izza vogala sta se pripodila krepka fantka, za njima se je cmerila kuštrava punčka, ki je preudarno vteknila prst v usta in plaho pobegnila, ko je zagledala neznani gospodični.

»No, še ti trije, in mislim, da so vsi,« se je nasmehnil.

»Lepi otročički —,« je dejala Pavla, da bi kaj rekla v svojem začudenju.

Učiteljeva žena jo je hvaležno pogledala. Pavli se je zdelo, da ni še videla to-

liko ponosne sreče, kakor so jo razodevale lepe in mirne materine oči, ki so ljubeče šle za zdravimi in živimi otroki.

»Tudi pregnanstvo, kakor vidite, ni vselej prehudo. Tu sem sam zase in nikomur v napoto in na ogled s svojim življenjem, — tam doli,« je dejal po kratkem odmoru, »je stvar težja in grša.«

»Kako: — pregnanstvo??« se je začudila Pavla.

»Tako, — pregnanstvo,« se je zresnil; črte v kotu ustnic so se nekoliko skrivile. »Gospodje so bili ugenili, da nisem dober in zadosti pokoren učitelj. Dejali so, da sem v spotiko. Sam Bog ve zakaj. Pa so me porinili semle gor. Za človeka, ki ima svojo glavo in trd tilnik, je to najbrž potrebno in prav. Ali takrat sem bil mlad in res samoglav. Mislil sem, da moram z glavo, ki je bila na vrhu skoraj še mehka, kar skozi zid in nisem nikoli pomislil, kaj bi na drugi strani zida... Ali kazni in pregnanstvu sem se privadil. Nič mi ni žal, ničesar se ne kesam. Za takrat je bilo prav kakor je bilo, za zdaj je tudi.«

»Kaj pa naravoslovje?« je vprašala Ivanka, da bi obrnila pogovor v drugo smer.

»O, kakor zmerom: učim se, iščem in se učim. Zdi se mi, da je za učenje moja samota naravnost potrebna.«

Pavla je občudovaje poslušala povest samouka, ki posveča ves svoj prosti čas prelepi vedi.

»Naravoslovje je največja in najlepša znanost,« je potrdil. »Če bi bil še enkrat mlad, bi se učil najbolj in najrajši in mor-da samo naravoslovja, čeprav je težko in zahteva obširnega splošnega znanja; zato pa je zanimivo v vseh svojih smereh.«

Vstali so in so šli za šolo, da bi jima pokazal cvetlični vrt, kjer je gojil in po svoji volji poplemenjal najčudnejše rože, najpestrejšše cvetke. Sredi čudežnega vr-tička je stal čebelnjak s polnimi panji naj-novejših sestavov. Pobral je kamenček, prevlečen z razpetimi žilami, in je učeno govoril o rudoslovju in zemljėslovju. O rožah, o cvetkah in o čebelah jima je pra-vil čudovite stvari. Vsa priroda mu je bila kakor odprta knjiga.

In na vse strani se je odpiral dolinski svet. Kakor daleč so nosile oči, je valovila gričkasta dežela, toneča v daljno sivo ne-doglednost. Gore in griči in kupčkasti hol-

mi so bili posuti z belimi cerkvami in drobnimi vinskimi hrami; z njih so se spuščala zelena pobočja in so se prelivala v temno modrino pisanih dolin.

Pavline oči so se opajale in so strmele v razgaljeno krasoto, ki se je kopala v bogatem solncu. Na dnu mehkega srca se ji je zgenila nenadna in tiha želja, da bi bila tudi ona tako sama v mirnem gorskem raju.

»O, tudi učiteljski stan ima svojo srečo, če jo znaš poiskati, kakor sta jo našla tale pregnani učitelj v svoji družini, v svojem vzvišenem poklicu in v lepi vedi ter moja pametna tovarišica Ivanka v doseženi in umerjeni ljubezni!«

Tako je premišljevala in je bila naenkrat pokojnejša in polna poguma in močne volje, ker je spet verovala vase in v svojo srečo.

»Človek se res ne sme prenageliti v svojih sodbah: lepo je tu gori, zares je lepo!« je dejala na glas.

Učitelj se je smehljaj in ni nič rekel.

Ko sta se vračali v dolino, se je Pavla spotoma ozirala proti solnčnemu domu učenega učitelja. Sam Bog ve, koliko

bridkosti in neprijetnosti je prebolel resni mož, preden je dosegel svojo mirno srečo! In tudi ta je blagovestnik ljudske prosve-te, morda prvi in najzaslužnejši med najboljšimi, razen tega pa še mož in oče, ki ga tišči težki poklic in lomi skrb za številno družino. To je res mož in junak, večji nego tisti, ki jih krivični in lahkoverni svet samoprevarno obsipa z odlikami in nezaslužnimi priznanji.

»Ali si ga dobro ogledala?« jo je zmotila Ivanka.

Pavla ji je molče prikimala.

»To je zanimiv človek! Koliko zna! In zmerom se še uči. Posebno rad ima nara-voslovje.«

»Kako to, da ga oblast ne najde in ne da tja, kamor bi spadal po svojem obšir-nem znanju?«

»Ne vem. Mislim, da ga iz zavisti za-tajujejo. Najbrž je nekoliko kriv tudi sam, ker noče geniti prsta, da bi si izboljšal uso-do. Čudak je kakor menda vsak učenjak.«

»Bog ve, ali nismo čudaki mi, ki moža razumeti ne moremo?«

»O, zmerom je bil takole samosvoj in trmast.«

»Ali ga že dolgo poznaš?«

»Mnogo let že. Ko je bil še prav mlad učitelj, je bila v sosesčini lepa in mlada učiteljica, ki je kmalu postala Dulcinea vseh njegovih sanj. O, njegova mladeniška preteklost je zelo zanimiva.«

»Takrat bi ga bila rada poznala.«

»On je bil miren, tih, resen mož, ki je rad imel svoje knjige in prijateljico, svojo bodočo ženo. Ona pa je bila vesela, živa, po potrebi tudi sanjava ženska, kakor menda pač mora biti zaljubljena devica, če hoče sladko obvladati svojega častivca.«

»Jaz o tem mislim drugače.«

»Nič ne de; tako je vendarle. In tiko-ma nekaj mesecev pred poroko je šla obiskat v precej oddaljen kraj svojo prijateljico. Ko se je proti noči vračala, ji je pre-stregel pot tvoj — nadučitelj. Ker se je mračilo in pripravljala nevihta, je prisedel na njen voz. Dež je začel liti, nastala je trdna noč, a razmočena slaba cesta se je počasi vila po ozki soteski, obrastli z veliko hosto. Preden so se pripeljali na glavno in boljšo cesto, se je vozniku natrlo kolo. Tako sta oba morala iti peš. Med potjo ju je ujela strašna nevihta. Premočena sta

prišla do obcestne krčme. Tu sta morala prenočiti, ker ju nihče ni hotel peljati v viharju, nalivu in taki temi. — V tisti krčmi, tako so pravili, je lepa nevesta postala nezvesta svojemu učenemu ženinu.«

»Nadučitelj —? Ta je mogel —?«

»O, takrat je bil lep mož, zabaven in menda zelo zapeljiv.«

»Kaj pa učitelj?«

»Vse je zvedel in je bil neki strašno žalosten. Za svojo ljubeznijo je jokal kakor otrok. Nazadnje pa je šel in je vzel preprosto kmečko dekle, ki si jo videla.«

»A kje je učiteljica?«

»Kdo ve? Vzela je kmalu nato nekega zapitega orožnika, ki jo je pretepal in nazadnje celo zapodil. Potlej smo slišali, da je v mestu živela z nekim slikarjem in mu je bila tudi model. Ko se je je ta naveličal, jo je prepustil prijatelju. Pa mu je kmalu ušla, ker je bil pijanec in jo je tudi sicer spominjal njenega zakona. Nazadnje je bila za gospodinjo pri nekem samskem zdravniku, ki jo je pa moral hitro odpustiti, ker bi mu bila vse zagospodinjala. Potlej nismo več slišali o njej.«

»To je strašno! Kako je kaj takega mogoče?« se je zgrozila Pavla.

»Morda je tudi to ljubezen, živa, vroča in prav posebna ljubezen,« se je nasmehnila Ivanka in je mirno segla po rdečem maku, ki je goreče kimal v obpotni njivi.

Potlej sta vso pot molčali. Šele na razpotju se je Ivanka spet malo nasmehnila in je dejala:

»Bodi trdna in prosi Boga, da bi prav kmalu kmalu prišel'pote odrešenik. Brez blagega varstva poštenega moža smo ženske velike revice.«

»O, jaz se nikogar ne bojim!«

»Prav. Ali boj se same sebe, najbolj same sebe in svojih čuvstev! V njih se skriva usoda.« Njen glas je nekoliko drhtel.

Neizkušena, nedolžna Pavla ni razumela njenih besedi. Šele doma, ko je premišljevala učitelja na gori in zgodbo njegove ukradene ljubezni, se ji je zazdelo, da je Ivanka imela v mislih tisto nesrečno učiteljico, ko ji je skoraj s solzami v očeh dajala skrbne nauke.

IX.

Kmalu nato je Pavla strahoma potrkala pri nadzorniku. Ko je stopila predenj, se je skoraj zresnila in pokesala; če bi bila mogla, bi se bila vrnila.

Nadzornik se je čudno smehljaj in jo je mirno poslušal. Z bodečimi očmi jo je meril in premerjal in si gladil ščetinaste brke. Njegov kozavi obraz je rdel in bleдел.

»To mi je znano, vse mi je znano,« je rekel in segel po spisu pod obtežilnikom. »Nisem mislil, da bom dobil o vas kdaj tako izvestje,« je dejal in še globlje zapičil vanjo svoje sevajoče oči.

»Prosim ... jaz ...,« se je zadihavala.

»Ampak kako ste sveži in lepi, gospodična. Prosim, sedite vendar —,« je dejal polglasno in jo je rahlo potisnil na zofo ob koncu velikega pisalnika.

Pavla ga je začudeno pogledala in je boječe sedla na rob mehkega sedeža.

»Če hočete, urediva stvar takoj,« je šepetal in primeknil svoj široki, udobni stol.

Nehote se je nekoliko odmeknila in se ozrla proti vratom.

»Kako ... kaj je to ... ?« jo je zaskrbelo in vznemirilo.

Nadzornik se je omledno smehljaj, brada se mu je tresla, čuden žar je gorel iz njegovih zasolzenih oči. Z drhtečo kretljivo je posegel po njeni lepi roki, njegov smehljaj je bil še omlednejši in priskutnejši.

Ko se je doteknil njene roke in mu je prestrašeno pogledala v drhteči obraz, se je domislila, da je podoben drget videla tisti večer, ko je počna romantika premagala nadučitelja. Z grozo in gnusom je urno umeknila roko in jeknila: »Gospod nadzornik, oprostite ... !«

»O prelepa gospodična, saj vidite, da vas imam rad in da vam hočem pomagati.«

»?«

»Seveda, gospodična. Priznati pa morate, da je vaša zadeva silno resna. Če vam jo uredim, mislim, da smem terjati malo nagrade. Nekaj vaše prijaznosti in tako dalje, lepa moja gospodična, samo to, pa je ni moči, ki bi strla najino prijateljstvo in zavezništvo.«

Vstal je in je hotel sestiti kraj nje. Ali tudi ona je urno vstala in ga je trdo in

jezno pogledala. Srce ji je razburjeno bilo, kolena so se ji tresla, ko se mu je polagoma odmikala. Možu pa je po vsem obrazu igral poten smehlaj kakor tistemu Turku, ki je prežeče krotil kristjana, preden mu je odrezal glavo: Ne boj se, brate!

»Gospod nadzornik...!« je skoraj kriknila in odskočila, ko jo je hotel pritisniti nase.

»Ne bodite no —!« se je zresnil.

»Zdi se mi, da sem opravila!« je jezno rekla in se obrnila proti vratom.

»Kako: opravila? Do zdaj še nič. Popustite, pa popustim tudi jaz.«

Pavla je odločno prijela za kljuko. Ali razburjeni mož je naglo sedel za mizo in rezko odločil:

»Gospodična, prosim, napraviva torej zapisnik!«

»Kakšen zapisnik?«

»Prosim!«

»Gospod nadzornik, lepo vas prosim...«

»Samo tako, kakor sem rekel.«

Vsa kri ji je udarila v lice in oči, strahovita jeza jo je stisnila v srcu, da je zagrabila za kljuko in skoraj zakričala:

»Fejl«

Potlej je stekla po stopnjicah. Na ulici so se ji udrle solze. Še nikoli ni bila tako csramočena in opljuvana. Pa tako naravnost in brez ovinkov! Oddehnila se je šele, ko je poiskala Groznika, ki jo je bil pripeljal v trg.

»No, kako je bilo?« je vprašal krasnobesedni mož in je pognal kobilo, ki je živo stekla, kakor bi čutila, kako se mudi Pavli iz kraja njenega ponižanja.

»Tako. Prav ste mi svetovali. Sile menda res ne bo.«

Za vse na svetu mu ne bi hotela izdati svojega groznega doživljaja.

Groznik ni zinil nobene več; samo pri kimal je in se zagledal v kobilji hrbet. Iz oči mu je švignil kratek plamen. Ko sta bila že precej iz trga, se je mož naslonil ob stransko vozovno oslono in je kratko pogledal svojo lepo sopotnico.

Pavla je ujela njegov pogled in je molčala, čeprav bi se bila rada nasmehnila, ker je bila sicer vajena velike in pretirane Groznikove slovesnosti in zgovorne priljudnosti.

Mož je gledal kobilji hrbet, s katerega je na kratko in tesno odskakoval močni in izlikani usnjati pas s širokimi medenimi obroči opremljene vprežne oprave, sklanjal se je pod voz, da bi nemara videl lunek na kolesnem pestu, in je spet naglo pogledal nekoliko zamišljeno Pavlo, ki je pokonci in mirno ždela zraven njega kakor človek, ki ve, kako je treba sedeti v odprtem cestnem vozilu.

»Veste, koga sem videl?« se je nazadnje odločil.

»Kar povejte.«

»Doktorja Jernejčiča —«, je dejal počasi in jo je pogledal naravnost.

»Tako?« je rekla malomarno.

»Tu v trgu se hoče nastaniti. Pravi, da je že vse uredil in pripravil za preselitev.«

»Potlej bomo pa res še imeli kako veselico,« je rekla kar tako, da ni molčala.

»In njega noč in dan pri nas.«

»Kaj ga ne marate?«

»Ne.«

»Zakaj ne?«

»Zato ne, ker tišči za vami.«

Zdaj ga je tudi ona pogledala in se zasmejala na ves glas, da je kar drgetala, in

je venomer gledala v mračno lice nekoliko prebledelega Groznika.

Njen presrčni smeh je izpodrezal zgovornemu možu ves pogovor, ki si ga je bil morda že pripravil. Revež se je prisiljeno smehljal in še skrbneje sklanjal pod voz.

Zdaj je Pavla s pravo žensko rahločutnostjo in občutnostjo spoznala, da je bil njen smeh neprimeren in nespodoben, ker je bil preglasen in prekoketen. V kesu in obžalovanju se je zagledala v svoja kolena in je obmolnila.

Voz je zdrdral po zložnem klancu v zeleno dolino. Solnce se je že nizko prevesilo na zahod, vrbe ob Temenici so se daljšale v svojih žalostnih sencah, v bele hiše ličnih vasi se je začela upirati motna svetloba bližajočega se večernega žarenja.

Groznik je tiho brlizgnil skozi zobe in počasi pridržaval vajeti, da je kobilica umirila svoj peketajoči tek.

»Kaj se vam zdi, gospodična, ali ne bi morda kje malo ustavila?« je dejal skoraj tiho in se zagledal v kolesni lunek.

»Le ustaviva.«

Kobilica je kar sama zavila pred belo, prav čedno krčmo in je veselo zarežgetala.

Sedla sta v senčnico pred hišo in sta bila kratkih besedi.

»Gospodična«, se je nazadnje našel Groznik, »vi ne veste, kako sladko in polno mi je v srcu, če sem v bližini čustvenega človeka! Tako mi je kakor takrat, ko sem bil še mlad in krepak in srečen in zaljubljen kar naprej in naprej. In vi ste čuvstvenost sama...«

Pavla se je smehljala in igrala s koščkom krušne sredice, ki se je med njenimi razburjenimi belimi prstki pretvarjala v razvlečen osvaljek, in se ji je zdelo, da ni treba odgovoriti.

»Da, da... Med potjo sem vas opazoval in sem videl, da nekaj ni prav. Kaj je?« je hitro nadaljeval.

»O, nič. Kaj bi bilo?«

»Saj se vam je bralo skoraj kar z lica.«

»To se vam je res samo zdelo.«

»Nič zdelo. Povem vam, da samo eno je potrebno: premagati svoje dvome in predsodke in najti samega sebe.«

»Kam meri?« je pomislila in je rekla: »Ta nauk mi ni neznan. Samo ne vem, kaj bi z njim, ker o ničemer ne dvomim in se z ničimer ne slepim.«

»Potlej vas zares prosim, da bi dr. Jernejčiča trdo zavračali, ko bo spet začel oblegati vašo omamno prelest.«

»Le eno je potrebno, ste dejali,« se je spet veselo nasmejala kakor malo prej na vozu.

»Da, a potrebno je tudi —,« je začel, a je zamahnil z roko in je segel po kozarcu, da bi skril zadrego, ki mu je položila prst na usta.

Za trenotek se je pogovor zapičil, nato se je mirno razlezel v malopomembne vsakdanjosti.

»Ali ne bi šla?« je silila, ker se ji je zdel mož preresen in zdaj prvikrat premalo kratkočasen.

V teh dveh, treh letih svojega službovanja se je silno izurila v presojanju moških. Tudi za Groznika je natanko vedela, da bi ji takoj padel pred noge, če bi pokazala le količkaj neodločnosti. In čeprav bi ji bilo nekoliko klečeče moške vdanosti všeč, morda prav zares všeč, ker jo je drug moški danes tako strašno razžalil s svojo gnusno nesramnostjo, se je vendar zgrozila, ko so jo začele vezati njegove strašne, močne oči.

»Časa dosti,« je rekel počasi in je spet segel po kozarcu, ko je videl, da se je izvila iz moči njegovega palečega pogleda. »Čim prej bi šla, tem manj bi bila skupaj.... Kaj mislite, Bog ve, kdaj bi bil spet tako srečen!« je zvitorepil in se delal kakor bi se šalil, ker se je Pavla zresnila.

»Noč bi naju ujela, pojdiva,« je prosila.

»Pa pojdiva,« je vzdihnil.

Spotoma sta dolgo molčala. Sanjav somrak, ki je trudno vstajal iz doline in počasi utrinjal rumenordeči svit zadnje večerne zarje, je uklenjal njune misli. Ko sta bila že prav blizu doma, je Groznik smehljaje pogledal Pavlo in je postal skoraj dobre volje. Začel je lepo govoriti in se šaliti, da je bilo Pavli skoraj žal, ko je bilo poti konec.

Doma se je spomnila učitelja na gori in njegove nezveste neveste; premišljevala je umerjeno srečo pametne Ivanke; s studom in z grozo se je domislila nadučitelja in nadzornika; mislila je na krasnobesednega Groznika in na vse čudne ljubezenske povesti, ki jih je kdaj slišala ali naravnost sama poznala.

Čim bolj je premišljevala, tem hitreje se ji je začelo v duši nekaj razvozlavati.

Naenkrat ji je postalo spet močno žal, da je bila tako krivo in prenašlo sodila svoje zaverovane tovarišice, kesala se je svojega zasmeha in je silno in goreče tudi sama zahrepenela po odrešeniku. —

O, spoznala je svojo nemoč in nadmoč živega življenja. Zazdela se ji je, da se ji odmikajo varna tla pod nogami in da jo neka nepremagljiva moč podi z neznansko hitrico nekamo daleč in Bog ve kam. Jasno ji je bilo, da mora živeti in najti duška svojemu skelečemu nemiru; kajti videla je, da je ženska, samska ženska, sama svoja jetnica brez svobode in poštene veljave, bedna reva, ki jo hudobno in krvoločno pase in zalezuje sto divjih oči.

In v sladki grozi se ji je prvič razločneje oglasil silni pranačon materinstva... Prečudovita ženska vdanost in pretopla samičja nežnost sta mило oblivali vso njeno vroče, v klenem zdravju in v bujni zrelosti kipeče telo.

Ob prevelikem navalu silnega občutja je koprneče zaihtela.

Iz drhteče ihte se je zvesto zdrznilo njeno ubogo srce in je bežalo v varno in ljubo naročje Ivana Jerina. Vse prevdane

in do neskončne nežnosti razmehčane misli so proseče iskale tolažbe pri njem.

Ko se je nekoliko pomirila, mu je hotela pisati o vsem, razodeti mu svoje trpljenje in karkoli jo je bolelo: kako grd je svet in kako se ga boji. Ali kakorkoli je zapisala, se ji je zdelo omadeževanje njune ljubezni in odkritosrčna izpoved prava slana na čisto gredico njune mlade sreče. Vse, kar je nazadnje mogla in znala in smela, je bil en sam silen krik v tem-le pismu:

Ivan! Ivan —!

Kje si, da te ne prikliče moje plaho srce? Moj strah pred svetom in pred življenjem, ki ga še prav spoznala nisem, je grozen, — tako velik, da presega bridkost, ki me boli, nepopisno boli, ker se ne morem razjokati v tvojem varnem naročju!

Kako lepo je bilo, ko sem te imela, a kako strašni so dnevi brez tebe ... Vrní, daj mi srečo izgubljenih dni!

Oh, oprosti mi, saj vem, da blaznim! Najrajši bi umrla, ker vem, da bi vsaj tako bila večno tvoja in bi moja duša pokojno hodila s teboj, kakor v strahu in bridkosti begajo k tebi vse moje nemirne misli.

Kje si, močni odrešenik v ljubezen zaklete kraljične, ki željno čaka nate že let sto in sto?

Rada, rada te ima

Pavla.

X.

Pavli je bilo tako, da bi bila v svetozalnem sanjarenju gotovo spet izgubila samo sebe, če se ji ne bi bil naenkrat približal dr. Jernejčič.

Mladi odvetnik se je neko nedeljo že dopoldne pripeljal na Veliki Studenec in je slovesno obiskal gospodično učiteljico. Resno in vljudno ji je naznanil, da se je naselil v trgu in da se tega veseli posebno zato, ker vdano upa, da bo imel odslej gotovo večkrat veliko srečo, videti cenjeno gospodično.

»Slišala sem že, da ste v naši sosesčini,« ji je nehote ušlo.

»Da, tudi jaz vem, da ste bili pred kratkim v trgu, in še zdaj mi je iskreno žal, da vas že takrat nisem mogel pozdraviti,« je naglo poprijel in se je za trenotek zagledal v skodran pramen črnih las, ki ji je trepetal ob prebelem vratu.

Ko je odmeknil oči, je videl, da je njen premili obrazek gorel v silni rdečici.

»Oprostite, gospodična,« se je popravljaj, »prekesno sem se domislil, da sem vas nehote spomnil neprijetnosti, ki vam jih prizadeva vaša težka služba.«

»O katerih neprijetnostih govorite?« je drhtavo rekla in pobesila oči.

»Vsak stan ima svoje težave, — vaš jih ima na milijone. Saj vem. In gospod nadzornik je strog, najbrž pretirano strog.«

»Nadzornik?« je še bolj zardela in hitro prebledela.

»Poznava se. Odvetnik, pri katerem sem služil do zdaj, je bil njegov sošolec. Po meni je v zvezi z njim. Mislím, da imam nekaj vpliva in da bi mi ne bilo nemo-goče, nadzornika prepričati, da je poleg strogosti potrebna tudi prizanesljivost.«

»Kaj vam je povedal?«

»Prav za prav nič. Neki zapisnik je kar tako nekaj omenil.«

»No, zapisnik —,« je zamahnila z roko in se oddehnila.

»Gospodična, moj poklic je, da braním preganjane.«

»Če vas naprosijo,« se je nasméhníla.

»In mi dajo dotično pooblastilo.«

»Jaz vam ga ne dam, zdaj še ne dam.«

»Pa mi vsaj dovolite, da nabiram obrambno gradivo in si obdržim zadevo v točnem razvidu.«

»Tega vam ne bi mogla braniti, če bi vedela, da . . .«, je pomislila sredi stavka.

»Ne bojte se: odvetnik sem in vem, kako je treba.«

»Predobri ste, gospod doktor. Kako bi vam bila zadosti hvaležna za vašo dobro voljo?«

Doktor je nekoliko zardel in se je nemo priklonil. Potlej je spretno zaredal pogovor v drugo smer in se je kmalu vljudno poslovil.

Pavla je gledala za njim in mu je bila skoraj res hvaležna. Če bi jo bil kdo vprašal, zakaj, bi najbrž ne mogla povedati. Čutila je neko naklonjenost do lepega, tako zresnelega in vljudnega moža, ki niti najmanj ni bil podoben tistemu polizanemu krasnebesednežu, kakršnega je bila poznala.

Ta obisk jo je v mislih še dolgo zabaval. Njene oči so venomer videle odvetnika, kako je sedel in med govorenjem nalahko krilil z orokovičeno roko, — kakšen je bil kroj njegove lepe obleke in

kako čudovito lepo in sorazmerno je bila pristrižena njegova ošiljena bradica, pod katero je krasno sijala čisto nova ovratnica na visokem, belem ovratniku.

Tako je Pavla spet naenkrat imela svojo ovčico, da bi jo zvesto pasla. Sam Bog vedi, do kam bi se bila zasanjala, da je ni kar nenadoma zmotila poštarica Brigita, ki je stopila prednjo in jo je uščenila:

»Liter vina bi stavila, da ste vi sam rogati peklenšček!«

»No, no!«

»Nič: no, no! Pri nas je vsa hiša pokonci zaradi vas. Groznik in Groznica sta se včeraj skoraj zlasala, Metka in Janez sta hotela povezati svoji culi in jaz: — malo je manjkalo, pa bi bila počila od smeha!«

»Kaj pa je bilo?«

»I, kaj je bilo? Groznik se je pripeljal iz trga in je dobil nadučitelja, ki je spet tičal pri Groznici. «

»Nadučitelj — pri Groznici?«

»O Mati božja sedem žalosti — kaj se delate!«

»Nič se ne delam.«

»Pa ne, no. Saj ni čudno. Vaše oči so drugod. Ampak mi vidimo, že dolgo vse

vidimo. Groznica je krogla, nadučitelj je njena tangenta —, pa saj to nič takega. Samo nerodna sta oba: ona zaradi svoje lene debelosti, on zaradi svoje neumnosti. Saj je za las manjkalo, pa bi ju bil Groznik zasačil kar gorka.«

»Prav nič ne razumem.«

»In prav nič ne dé. Groznik je prišel domov malo božjasten, najbrž je vasoval v obcestnih krčmah, in je začel rojiti. Ali debeluška se ni dala. O, kakšne stvari mu je očitala, nazadnje tudi Metko. Ta pa, ne bodi lena, je skočila vmes in je vreščala, da je prilomastil še Janez.«

»I, kaj pa je bilo?«

»Nič. Groznica je regljala, da ima Metka Groznika v roki, Metka se je drla, da ni res, in Janez je robantil in se postavil za dekle, res, prav moško postavil. Konec je bil, da sta Metka in Janez začela vezati svoji culi. In to je debeluško tako pogrelo, da se je hotela razleteti, češ, odkar je učiteljica v tej dolini, ni miru: tržani tiščijo za učiteljico, Groznik odganja dedce od hiše, nadučitelj je cmerav, župnik razžaljen, Metka kuha rilec, ker Janez skrivaj rad pogleda za učiteljico, in

Groznik se je pred kratkim nekaj sporekel zaradi učiteljice z dr. Jernejčičem, a Groznica je bila huda, ker ji je mladi gizdalin močno všeč.«

»Ali so vsi znoreli?«

»Eden gotovo, in to je dr. Jernejčič, ki res nori za vami, kakor sem ujela. Tudi Groznik ni čisto prave, ker je ljubosumen na vas in odvetnika.«

»Kaj niste rekli, da je nadučitelj —?«

»To ni nič! Vi ste Grozniku več nego vse drugo.«

»Potlej je res —«

»Vem: — norec!«

Pavla je stisnila v jezi osineli ustnici in je krčevito cefrala robec.

»Čakajte,« se je zasmejala Brigita in ji je vzela robec, »škoda ga je, zanj bi se dobil liter vina. Marsikdo bi dal zanj kar cel sod najboljšega.«

»Ali se tudi vam meša?« je zakričala Pavla in se je takoj nasmehnila, ker se ji je vendarle dobro zdelo, da je ravno ona središče teh čudnih poskočnic.

»I, naka. Zdi se mi, da sem jaz, kakršna že sem, edina, ki se ji je duša vlegla počez in ne misli še v ta nori svet.«

»Vi ste prismoda ali pa se norčujete iz vseh!«

»O primoj —! Vse, kar je, je to, da me je Bog modro ustvaril: z ženskimi čari me ni oblagodaril, zato bi bila čisto lahko voditeljica kakega priskutnega ženskega društva; dal pa mi je bistro oko in pamet in veselo srce, — torej dar, ki je menda prav redek.«

»Hvala!«

»Bežite no, kaj bi se držali, ko vam nič nočem. Saj vas imam rada, ker ste nehote krivi, da dedci norijo. In to je zame skoraj še večji užitek kakor prekajena klobasa in vino in pesem.«

Pavla se je nehote nasmehnila.

»Ali vam smem nekaj svetovati?« jo je resno vprašala Brigita.

»Prosim.«

»Dedce le dražite, kolikor morete; aii preblizu jim nikar ne hodite, da vas katera mrha ne popade. Tako delam jaz!«

»Vi?«

»Jaz. — Samo vam povem: Groznik se je tudi pri meni že slinil. Tako siten je bil in vztrajen in fantovski, da bi mi bilo morda zagorelo po žilah, če se ne bi bil

delal, ko je mislil, da je že blizu, kakor bi mi izkazal posebno srečo in milost, da se blagovoli spotekniti tudi obme. Tako pa sem mu posvetila, da je imel zadosti.«

Pavla je v začudenju skoraj vstala.

»Le počakajte, to še ni vse!« se je smejala vesela ženska. V očeh ji je posijala nova misel, lice ji je ozarjal zagoneten smehljaj.

»Vaš nadučitelj je pujsek. Tisti dan, ko ste bili šli z gospodično Ivanko nekamo v hribe, sva z dedcem pila. Nič ne rečem, piti zna; samo čudno mehak postane, ko se naliže. Jaz pa ravno narobe. Tega mož ni vedel in je hotel govoriti z rokami, ko se mu je začel jezik zapletati.«

»Lepo vas prosim...«

»Nič! In kar prismodila sem mu jo, da bo pomnil, kdaj se je zmotil. Potlej sva dala še vsak za liter vina, pa je bil spet mir med nama. Ha-ha-ha!«

Pavla se ni mogla smejati. Kar naenkrat se ji je začelo vse gnusiti, še Brigita v njenem moževanju.

Njenemu življenju in mišljenju je dala novo, čarobno smer zanimiva bližina vljudnega dr. Jernejčiča, ki je posebno

ob nedeljah popoldne rad zdrsnil na Veliki Studenec, da se ji je klanjal in prilizoval.

Njegove besede ljubezni so bile žive in vroče, pijane in omamne. Iz svetlih, žgočih oči mu je gorelo drhteče hrepenenje.

Pavla je to videla in je bila zadovoljna; tako všeč ji je to bilo, da ji je bilo skoraj žal in težko, če ni prišel, kadar ga je pričakovala.

Sestanki z vljudnim možem, ki jo je tako nežno in spoštljivo ljubil, so ji bili velika naslada. Na neprimernost tega preprijateljskega občevanja ni mislila nikoli, za to je bila preponosna. Vse, kar je hotela, je bilo samo igranje in mojstrovanje misli in izraza.

Ob to zavest ni bila niti tisto uro, ko se dr. Jernejčič ni mogel več premagovati in ji je ves vroč in drhteč povedal, da bi moral zblazneti, če bi vedel, da je njegova silna ljubezen prazno prizadevanje.

»Saj vendar veste, da sem nevesta!« je vzkliknila; ali v njenem glasu ni bilo graje.

»Dà, saj to je tisto. — Zamudil sem, zamudil sem.«

Pobesil je glavo in se je zagledal v tla. Obraz mu je prevlekla senca, ustnice so mu drhtele v bolečem trepetu.

Pavli se je zasmilil.

»Človek ne sme pozabiti nase,« je dejala, kakor bi ga hotela tolažiti in se opravičevati.

»Ne pozabim in vendar se ne odpovem.«

»Morate!«

»Nočem!«

Počasi je vstal in jo je trdo pogledal.

Ona pa ni umeknila oči in je tudi sama naglo vstala, da ji je omahnil stol za hrbtom.

Nekaj časa sta se gledala in sta molčala. V prsih se jima je bojeval strah z vzbujačo se vestjo.

»Nočem!« je ponovil odvetnik in jo je prijel za roko, ki jo je takoj izpustil, čeprav mu je ni bila odtegnila. Vse, kar ji je že kdaj povedal toplega in lepega, je ponovil polglasno, zamolklo, drhtavo in primerjajoče.

Pavla je skrila obraz v roke in je zahtela in iztežka sedla na stol. Kajti čim bolj so čiste besede ljubezni, tem nevar-

nejše so za nežnočutno devico, ki v svoji neizkušenosti ne pozna nezaupanja in ne vidi kače med cvetkami...

Na rami je začutila rahel doteklaj njegove roke. Ko je povzdignila svoj pogled, se je doktor pripognil in jo je naglo poljubil na oči in na usta.

»Ne!« je kriknila in je poskočila.

»Oprosti —« je dejal in jo je viharo stisnil nase in jo poljubljal.

»Ne!« je kričaje ponovila.

Za trenutek se je zdrznil ob njenem prestrašenem kriku, roke so mu omahnile; gledal jo je v prebledeli obraz in je naglo dihal.

»Pavla —«, je dihnil, več ni mogel reči.

Njegov plamteči pogled jo je držal v nemi grozi, sladki in prijetni in obenem strašni in drgeči. V očeh ji je zagorel čudovit ogenj, a lice ji je ostalo blede in plaho. —

V Jerinovi ljubezni se je do zdaj čutila močna, da se je obiestno in prešerno igrala in šalila z vročekrvnim doktorjem, ko jo je zvesto posečal in spretno lovil v zavratne mreže. Kako lahkomišelna je

bila njena igra in kako nevarna, je spoznala šele ob tej usodni uri. Ali vseč ji je bila kljub strahu.

Obraz čiste device je svet in pokojen. Ko pa se zgodi, da bije ura in pride kdo, ki jo udari po nedolžnem srcu, ji ugasne na mirnem licu rekel bi ves svetniški sijaj in osudlo spoznanje ji zariše vanj teman pomišljaj... Morda res ni večjega greha nego potegniti tisti usodni pomišljaj, — gotovo pa ni večje slasti nego je ljubezen čiste. voljne device.

Pavla je bila ponosna, v njenem vročem srcu ni bilo kesanja, ker je bilo polno ničemurnosti.

»Pavla —,« je odvetnik tiho ponovil; oči so se mu pasle, približati se ji ni več upal.

Devici je padel pogled pod noge, z osinelih ustnic ji ni bilo glasu.

»Poglej mi v oči... poglej — « je prosil.

»Kaj hočete?« je zamolklo vprašala, oči ni dvignila.

»Tebe hočem!«

»Ne, nikdar!« je kriknila.

»Ljubezen je življenje, brez tebe —,«.

»Vest je vest!« ga je prekinila in se je umeknila.

»Moja vest si ti!«

»Lepo Vas prosim, odidite... odidite takoj!«

Odvetnik je težko pobesil glavo, naglo segel po klobuku in palici in je skoraj planil proti vratom.

Pavla se je zdrznila; korak, dva je stopila za njim in je zaječala:

»Postojte...! Ne...! Odidite... takoj odidite!«

»Pavla... ti si moja največja ljubezen... Ne podi me!«

Stal je pri vratih in ji je prisegal svojo visoko ljubezen.

»Lepo vas prosim, odidite!« je ihtela.

»Kako bom brez tebe?«

Pavla se je naenkrat zasmejala, glasno in prešerno.

Odvetnik je nekoliko zardel, prijel je za kljuko in je dejal počasi in s poudarkom:

»Tebe hočem, moja boš, boril se bom za tvojo ljubezen, do smrti me ne boš pozabila!«

»Milost...! Milost...!« se je ustrašila, smeh se ji je utrnil na lepem licu in v ognjevitih očeh.

Doktor se je molče priklonil in je trdo odšel.

Pavla si je z rokami pokrila obraz in se je zgrudila na stol. Naenkrat je poskočila in je stekla k oknu.

Snubec, skušnjavec je počasi šel po ozki poti in je zaostajal in postajal kakor človek, ki zamudi vlak. Ozrl se ni nobenkrat.

To je Pavlo jezilo. Zakaj se vsaj ne ozre? Ali odhaja morda za zmerom?

Vroče čelo je pritisnila na okensko šipo in je drhteče čakala, da bi se ozrl, vsaj ozrl; a ko se tudi na ovinku ni ozrl, se je glasno zajokala, — tako glasno kakor se je bila poprej glasno zasmejala, ko je rekel: Kako bom brez tebe?

Razburjena in nesrečna je legla vznak na posteljo in ugibala, ali se lepi doktor še vrne kdaj, ali so bile njegove zadnje besede le kar tako, da se je lažje umeknil in morda poslovil za vselej.

Od daleč nekje so ji v ušesih svareče zapele mehke besede pametne Ivanke:

Boj se same sebe, najbolj same sebe in svojih čuvstev!

Takrat se je smejala, zdaj se je zares začela bati same sebe, svojih vročih čuvstev in — Jernejčiča. Da, bala se ga je, ali vendar bi ga nerada izgubila iz svoje bližine, tako se ga je bila že navadila.

O, če bi se zdajle odprla vrata ... in bi prišel ... Rahlo bi priprla oči ... samo skozi veke bi videla njegov goreči obraz. Njegove oči bi se vpijale vanjo ... zmerom bližje ... zmerom nižje ... zmerom topleje bi jih čutila ...

V trudni omami je zamežala in domišljija se ji je igrala s stoterimi domislicami.

Pred njeno trepetajočo dušo je naenkrat posijalo resno Ivanovo lice.

»Milost...! Milost...!« ji je zajelalo v plahem srcu.

Ivanovo lice pa je bilo resno, milo in ljubezni polno.

»Kako sem vendar mogla...,« se je kesala vseh svojih nezvestih misli, ki niso mogele zadosti hitro ubežati.

Vsa odrevenela se je spomnila učitelja na gori in njegove lahkomiselne neveste in je je bilo sram in strah same sebe.

Vstala je, poiskala Ivanovo sliko in jo je začela vroče poljubljati.

»Odpusti!«

Kakor bi imela živega pred seboj, je pritiskala sliko na srce in jo močila s solzami kakor tista očitna grešnica trudne, svete noge božjemu učniku Kristu.

Z odvezo, ki ji jo je dala Ivanova slika, je potlej šla med njive in travnike kakor vselej, kadar ji je bilo hudo v srcu in težko. Ali danes zanjo ni bilo tolažbe v veliki prirodi.

Kamorkoli se je ozrla, povsod je videla pobešen obraz lepega doktorja.

»Ali bo še prišel?« se je spozabilo nemirno srce.

»Obljubil je,« je predla zmedene misli. »Naj pride, mu vsaj povem, da me pusti na miru!«

Zvečer je pisala Ivanu dolgo pismo. Povedala mu je, kako silno ga ima rada, kako veliko je njeno hrepenenje in kako siročna in sama je brez njega.

Ko je še zapisala, da hitijo predenj vse njene ljubeče misli, je utrnila luč in se je jokala vso dolgo noč, ki ji ni hotelo biti ne konca ne kraja.

XI.

Tisto leto je bila čudovita, lepa pomlad.

Po dolgi zimi, ki je predolgo in pretrdo tiščala na trudno zemljo, je sveti junak Jurij kar naenkrat zmogel pošastno zimo in ji nagloma otel deviško pomlad.

In vsa priroda je zapela v radostnem zboru, ki se je nastanil v žametnomehko brsteči hosti, nad nežnozelenečimi tratami, posejanimi z dehtečimi mladimi cvetkami, in nad klijočim, v stoterih barvnih razlikah se prelivajočim, dobro letino, zdravje in življenje obetajočim poljem.

Bilo je čudovito lepo in veselo, solnca in toplih sapic polno mlado leto.

Bilo je kakor po hudi, krvavi bitki široko, steptano polje, ki v doseženem božjem miru, pognojeno s krvjo in prestanim mučeniškim trpljenjem zdravih junakov, naposled zacvete in vdano rodi.

Bilo je lepo kakor na lastni zemlji, prijazno kakor v hiši očetovi in milo in sladko kakor v srcu izgubljenega sina, ki truden in skesan pribeži iz daljne, trde tu-

jine pred sveti, nepozabni prag še v sanjah gledanega rojstnega doma.

O, človek bi bil pokleknil sredi tiste prekrasne doline, bi potopil vse svoje strte nade, vse svoje bridkosti in skrbi, vso svojo razboléno nebogljenost in vse svoje veliko gorje; bi potopil vse, vse v zahvalne zборе zelenečih host, v komaj slišno brnečo pesem, dihajóčo in plovečo nad zelenimi, cvetočimi tratami in nad mladotnim poljem, živečim v svetem blagoslovu; bi potopil vse svoje grenko in boleče domotožje in bi se razjokal sam nad seboj in od mile sreče tistega blažega trenutka.

* * *

Pavla ni slišala zahvalnic, ni videla lepote, dovzetne vsem pokojnim srcem. Ni videla. Vročá domišljija jo je gnala do usodnega razpotja. Tu je omahovala in gorela v boju s skušnjavami. Volja življenja ji je bila močna, premočna, pa tudi ponos osebnosti in zavest časti in vesti sta bila silna.

Samozavest in vest sta se boreče upirali ob vseh pregostih Jernejčičevih naskokih.

Vroča, enako močna mlada bojevnika sta obstajala in se merila. Rastoče in žareče, zdravo mladoletje njunega prekipevajočega življenja jima je drhtelo v vseh živcih.

Bolj nego vse rane bolijo v boju omagani, upehani živci.

Pavla je dosti prejokala v tistih lepih, solnčnih dnevih. Jokala se je, če se je zaklenila v svojo ozko sobico; jokala se je, če je sanjala po belih stezicah med vrtnimi gredicami; jokala se je, če je begala po mehkih potih med cvetočimi njivami, poljočimi v lahkem valovanju krotkih sapic, jokala se je —: vse kakor ob prvih odlomkih svojega življenja, presajenega iz šumnega mesta v tisto tiho, prijazno dolino.

In tudi zdaj je šla do prijateljice Ivanke.

Ivanka pa je bila nevesta, oklicana nevesta vdovca Kozlevčarja. V dočakani sreči se je kar pomladila. Iz oči ji je gorela svatovska radost, po vsem obrazu ji je igralo blaženo in samozavestno zadovoljstvo, smeh in beseda sta ji bila kakor žvrgoleča pesem v mladi hosti, kakor slavnostni spev cvetočih trat in žarečih njiv.

»Saj sem ti pravila,« je trdo dejala srečna nevesta, »pravila, da se boj sebe same najbolj. Nisi me ubogala. Igrala si se, na dve strani si se igrala.«

Pavla je pobešala oči, v zadregi je mečkala robec, v grlu jo je dušilo.

»Kaj pa Jerin? Ubogi Jerin —,« jo je na kratko prijelala Ivanka.

»Samo Jerin, samo Ivan bi mogel pomagati. Če ga ne bi imela tako rada, vse to ne bi bilo, kakor je.«

»Preveč vihre je v tebi in premalo potrpljenja. Zvesta bodi sebi in njemu! V tem je ves nauk.«

Tako jo je odpravila modra nevesta Ivanka, ki ji Pavlino vedenje ni bilo všeč.

Kakor okregana učenka je šla lepa Pavla domov. V srcu jo je pekel hud kes, ker je tudi sama začela spoznavati, da si je bila zaupala preveč.

Ali ob prvem Jernejčičevem posetu ji je mehka volja spet omahnila. Zmagovito se je smehljala njegovim snubitvam, rdela je ob njegovih vročih prošnjah in se našla takorekoč šele v zadnjem trenutku.

»Nel« je odrezala in se ni več smehljala in nič več rdel; spomnila se je Ivan-
kinega nauka.

»Pa zdravi!« je zamolklo dejal Jernej-
čič in je šel.

Ko so v veži utihnili njegovi koraki, jo je zbolelo vihravo srce, da bi se bila skoraj zgrudila. Planila je k oknu in je strmela za doktorjem, po licu so ji vrele vroče solze.

Tiste solze so bile olajšujoče. Kakor bi bila z njimi oprala vse svoje nezveste misli, je vzdihnila, ko je za ovinkom poti izginil nevarni zalezovavec njene omahljive kreposti...

Popoldne je prišla k njej Brigita. Zme-
rom vesela ženska se ni smejala; čisto resno in skoraj otožno jo je gledala.

»Tale doktor čudno rad in dostikrat hodi k vam« je dejala; oči je umikala, ko je govorila.

»Hm.«

»Če bi jaz bila vi, bi ga zapodila.«

»Zakaj, no, zakaj?« je zardela učiteljica.

»Zakaj? Ker ni mož. Danes ga je Groz-
nik ščipal zaradi vas, on pa se je dvoumno

smehljaj, da je malo manjkalo, pa bi bil dejal, češ, da njegova pota niso zaman.«

»Kdor molči, vsem odgovori.«

»Ali pa vsem pritrjuje.«

»Povejte, kaj drugega povejte!« se je vznemirila Pavla.

»Ne vem dosti. Groznik in Groznica sta prijatelja. Včeraj sta složno ozmerjala nadučitelja. Mož je postal siten. Vedel se je kakor jež v lisičini. Revež, kaj bo počel brez Groznice?«

»Bežite, bežite! To so bile same čenčarije.«

»Kakor hočete. Te ljubezni je torej konec. Zato pa bomo imeli v hiši poroko.«

»Srebrno?«

»Rožnato: Janez in Metka se vzameta. Fant je dobil po neki teti hišico in nekaj zemlje in zdaj jemlje Metko. Menda udarita že to jesen. Kdaj pa vidva?«

»Katera ,vidva'?«

»Vi pa Jerin, če ga ni že kdo izpodrinil.«

Pavla je v zadregi obrnila pogovor drugam.

Po tem obisku jo je prvič začelo skr-

beti, ali ni prišla že v jezike. Jerinu je pisala vroče pismo.

Namesto odgovora je prišel Jerin sam. Zaradi neke nalezljive bolezni med otroki je oblast ustavila šolski pouk.

Povedala mu je vse in odkritosrčno.

Mladi profesor je nekoliko prebledel, potlej pa se je smehljaj:

»Saj se ne čudim, da je tiščal za teboj,« je dejal, pijoč z željnimi očmi njeno razcvelo in zorečo lepoto.

Pavli se je zvalila težka mora s srca. Od ljubezni in hvaležnosti so se ji orosile velike jasne oči.

»Ali me imaš res še rad?«

»Moja ljubezen ne bi bila vredna nič, če ti ne bi zaupal.«

Rekel ji je preprosto in mirno.

To je Pavlo zbolelo; zakaj spomnila se je, da je bila nanj večkrat skoraj že pozabila.

»Vidiš, Pavlica moja, zmerom sem mislil nate,« ji je odkrival svoje blago srce. »In odločil sem, da boš v kratkem moja draga ženica, — če še tako misliš,« ji je poredno pobožal zardelo lice, ki se je hotelo skriti na njegovih prsih,

»Oh —,« je zaihtela; v tistem vzdihu je bila neskončna radost.

* * *

Ko je doktor Jernejčič zvedel, da je prišel Jerin, ga je brž obiskal. V Mali Studenec se je pripeljal prazničen, lep in dobre volje, kakor bi prišel vabit v svate.

Jerin je bil precej presenečen, vendar ni z nobenim trenom oči izdal, kar je vedel o Jernejčičevih obiskih pri Pavli.

Doktor je tako pogosto hodil v Mali Studenec, da se je z Jerinom prav sprijateljil. Oba gospoda sta večkrat obiskala Pavlo. Vsi trije so bili zadovoljni in srečni, posebno Pavla, ki se ji je dobro zdelo, da ima rada oba.

Ob tihi večerni uri so posedali v hladni vrtni senčnici v družini nadučitelja, Groznika, Groznice in Brigitte, kakor takrat, ko so se prvič videli.

»Kje je gospod Slabè« se je domislil Groznik.

»Pred kratkim je bil v sodni praksi, pa je moral odnehati, ker je nevarno zbolel.«

»Zbolel?« se je začudil Jerin.

»Na orožnih vajah lani se je bil prehladil, Pljuča. Zdaj se zdravi doma na Gorenjskem.«

»Škoda bi ga bilo,« je dejala Groznica. Ali bolni Slabè jim je bil predaleč, da bi bili še dosti govorili o njem. Zabava jim je šla tudi brez njega.

Prvo in glavno besedo je imel Jernejčič. Doživel je čudovitih in veselih dogodkov in pripovedovati jih je znal živo in nazorno.

Pavla ga je pohvalila, da pripoveduje lepo in gladko.

Ko je govoril, je gledal le njo kakor bi pripovedoval samo njej. V pripovedovanja je vpletal zares lepe in pesniške opise, da ga je človek rad in lahko poslušal.

»Oženili bi se,« se je vtikala Groznica. Jezilo jo je, da jo zgovorni doktor še pogleda komaj, čeprav je venomer z obema rokama segala v lase, ker je vedela, da ob taki kretnji zakipi vsa njena košata obilnost. »Oženili bi se; pri vas ženi ne bi bilo dolgočasno,« je ponovila in obstala v svoji kretnji kakor bi ga hotela opozoriti nanjo.

»Saj bi se, pa se ne morem,« se je posili nasmehnil.

»Ali se vam je kje kaj zapêlo?« se je smejal Groznik.

Brigita ga je grdo pogledala in na dušek izpila velik napitni kozarec vina.

»Ne morem se, ker zmerom zamudim,« je skoraj jezno odgovoril odvetnik.

»Za to ni nikoli prekesno,« je ugovarjal nadučitelj in si počasi iztrkaval pipo.

»Tista, ki bi jo bil rad dobil, me ni marala, ker me je bil prehitel že nekdo drugi. Saj pravim: zamudil sem.«

»Kdaj je to bilo?« je hotela vedeti Groznica in se mu je zagledala v nekoliko zardeli obraz.

»Še v mestu, gospa,« se je nasmehnil; oči so mu hodile po obrazih, na Pavlinem se tokrat niso ustavile. »Takrat sem bil še zelo mlad; mlad in živ, neugnan in zdrav, da sam nisem vedel, kaj bi z močjo in mladostjo, ki sta mi pokali in vreli po žilah.«

»O, saj ste še zdaj prav mladi,« ga je zadržavala Groznica.

»Hvala!« se je naklonil, segel po kozarcu in žejno pil. Potlej je nadaljeval:

»Punčka je bila zelo lepa in zelo blagega srca. Zvadil sem se z njo, tudi v očeh sem ji videl, da me ima rada, ali ženina si ni dala izriniti iz srca. Tako sem moral odnehati jaz, večno zamudè, kakršno sem.«

»Čisto pravilno,« je polglasno ušlo Pavli.

Čisto napačno, gospodična,« se je razburil. »Napačno, ker je kljub vsemu nisem znal pridobiti. Midva bi bila morda srečna, — s tistim drugim ni bila.«

»Morda ste bili tega krivi vi?«

»Kriv sem bil, ker sem bil malodušen in obziren; kriv pač, ker nisem umrl, ko sem jo spoznal. Zakaj moja ljubezen je dušila njeno zakonsko ljubezen. V srcu ji je tlel žar mojih snubečih oči. Toliko sem bil kriv. Ali sem bil pa zares kriv, ne verjamem. Ali če sem bil kriv jaz, je bila kriva tudi ona sama. Zakaj mi ni takoj razločno odkimala?«

Pogled mu je spet šel od obraza do obraza, na Grozničinem je obstal.

»In tako ste obupali?« se je čudila.

»Kesneje se mi je sreča še enkrat nasmehnila, pa samo prav od daleč. Morda

zato, ker je bila devica še mnogo mnogo lepša. Njena lepota mi še gori v srcu in ne bo mi umrla do moje zadnje ure ne.«

Naenkrat je utihnil, kakor bi se šele zdaj zavedel, da je preveč govoril in preveč povedal.

»To ni nič,« se je smejal Groznik in mu je natočil.

»Saj res: pijmo!« je vzkliknil doktor. »Pijmo na zdravje in srečo nedosežne ljubezni!«

»Pijmo — to je beseda!« je vpila Brigita in se je zasmejala. »Kaj bi z ljubeznijo? Ob nji se človek samo užeja. Mi smo pa mi!«

Pavline oči so se skrivale, roke so ji urno mečkale žepni robec. Mislila je, da jo vsi gledajo. Najbolj se je bala Ivanovega pogleda.

Ali Ivanov pogled je bil čisto miren.

Tudi vsi drugi so spet zvesto poslušali Jernejčiča.

»Ljubezen je življenje, pravijo,« je modroval. »Jaz bi dejal, da je trpljenje. Vse sladkosti, ki jih ima ljubezen, ne odtehtajo, ne poplačajo muk, ki jih človek mora prestatiti zaradi nje. Človek človeka v ljubezni

samo trpinči. Še Bog tepe tistega, katerega ima rad!«

»Dobra je ta!« se je smejala Brigita.

»Futuristi hočejo ljubezen odpraviti. Znanstveniki bodočnosti hočejo dobiti serum, ki bi množil človeški rod brez očeta in brez matere.«

»Hvala Bogu, da nisva prekesno privekala na svet. Kajne, učenik?« se je zasmejal Groznik in pokimal nadučitelju.

Na smeh je šlo tudi vsem drugim.

»Tudi meni je prav, da sem že zdaj tu. Saj človek ne ve, kaj bi na primer jaz takrat zamudil. Ampak tudi taka ljubezen, kakršna je, zasluži, da trpimo zanjo. V ljubezenskem trpljenju je dosti sladkosti in neizmierno dosti lepote. Brez ljubavnega trpljenja ne bi imeli umetnosti, ki blaži in miri človeka; brez ljubezni in njenih prevar bi bilo življenje pusto. Kaj bi bilo življenje brez konfliktov? Nič, življenja nevredno mevžanje!«

»Vsega nisem razumela, mislim pa, da ni napačno, kar ste rekli,« je tiho rekla Brigita in resno gledala zdaj odvetnika, zdaj Pavlo, zdaj Jerina.

Groznikova in nadučitelj so se tudi spogledali. Nadučitelj je vzdihnil in si natlačil pipo. Ko jo je prižigal, so se mu tresli prsti.

»Nekoč,« je nadaljeval odvetnik, »sem si bil iz nekega spisa prepisal ljubavno pismo, ki je bilo priloženo med dokaznimi prilogami.«

Iz žepa je potegnil beležnico in je bral:

»Preljubi moj Jože!

Moje srce te čaka vse trde noči, tebe pa še in še ni. In prosim Boga, da ti pravo spoznanje da. Ker čakam zastonj tudi nocoj, mi tekó iz oči solzice, same grenke vodice. Če me ti zapustiš, mi veliko žalost storiš.

Zdaj si moram solze iz oči izbrisati in ti potlej dalje pisati.

Na mojem vrtu štiri rože cveto.

Prva roža je bela: — da bi najina ljubezen cvetela. Druga roža je zelena: — da bi bila najina ljubezen poštena.

Tretja roža je rdeča: — da bi bila najina ljubezen goreča. Četrta roža je pisan cvet: — ti si zame več kot ves svet!

In zdaj ne morem več pisati, ker si moram zmerom oči brisati.

Ob postelji bom pokleknila in bom goreče molila, da bi bil srečen in zdrav in zmerom tako kakor je prav; da ne bi pozabil mojega srca, ki te noč in dan rado ima. Pomagaj Bog in sveti Jožef in Devica Marija, da se moja ljubezen do tebe prevpije!

Jutri bo rožmarinovo jutro in bo nageljnov dan, nama obema od Boga poslan. Pa bo večer in bo dolga noč, pridi mi, dragi, za lahko noč na milo pomoč!«

Te preproste, pa vendar tako presrčno vdane in željne besede neznane device, ki je ljubila v strahu in hrepenenju, so vse skupaj skoraj do solz genile.

Še Brigita, ki se je takim čuvstvom zmerom le smejala, se je molče zagledala nekamo predse.

Groznica je dvakrat, trikrat trenila z vlažnimi vekami in globoko vzdihnila.

Nadučitelj je valil močne tobačje di-me in gledal sitno veščo, naskakujočo svetiljko na mizi.

Groznik je molče segel po prazni steklenici in je šel.

Ivan je začuden gledal razburjenega doktorja. Toliko občutja mu ni pripisoval.

Doktor je počasi spravljal beležnico in sevajočih oči čakal na Pavlin pogled. Zakaj samo njej se je spovedoval, samo zanjo je govoril ves večer, — vse samo za Pavlo, ki jo je izgubljal.

Pavla je drhtela od razburjenja in strahu. Natanko je vedela, da veljajo vse Jernejčičeve odkrite in skrite besede le njej.

Strah jo je vrgel pokonci. Da jo boli glava, je rekla in je šla. Besede, ki jih je izgovorila, so bile komaj slišne.

Jerin jo je spremil, Jernejčič je žalostno gledal za njima. Jerin se je hitro vrnil in se je poslovil.

Tako se je razdirala družčina.

Samo Brigita in nadučitelj sta še posedala pri Grozniku, Jernejčič je pa kar po sili spremljal Jerina.

Luna je sijala, črički so peli, daljni fantovski vriski so vzdihovali v belo prijetnohladno noč.

Gospoda sta molče in počasi šla po nekoliko napeti cesti.

Jernejčič je imel droban, neenakomeren korak; zakaj vino se ga je bilo malo prijeló.

Jerin je bil zamišljen; v razburjenosti si je prižigal cigareto za cigareto. Jernejčičeva družčina mu ni bila kaj prijetna.

»Gospod profesor,« je Jernejčič nazadnje ogovoril molčečega tovariša, »nikar mi ne zamérite, ampak danes sem že toliko povedal, da bi tudi z vami rad govoril moško besedo.«

Jerin se je nehote ustavil in ga je mirno gledal.

»Gospod profesor, prosim, kakor mož z možem govoriva: Oprostite, ali imate gospodično Pavlo zares radi?«

»Vprašanje za vprašanje: Kaj to briga vas?«

»Odgovor za odgovor: Briga me, ker jo imam rad jaz!«

»Priznanje je moško in odkritosrčno. Povejte še to: Ali vas ima tudi ona rada?«

»Ljubosumje —. No, prav: Ne morem trditi z gotovostjo; mislim pa, da bi me imela rada, če bi se umeknili vi.«

»Čudni ste, oprostite —,« se je oddihaval Jerin.

»Bolan sem in ne ozdravim brez nje; umrem, če je ne dobim.«

»Gospod doktor, ali se zavedate, da ste zelo neokusni in drzni in da bi vas moral zadaviti za to predrznost?«

Jerin je skrčil pesti in se bodeče zagledal v zadihavajočega se odvetnika.

»Zavedam se samo tega, da je od te ure zdajle odvisna vsa moja življenska sreča. — Kakor Boga vas prosim: Odnehajte, umeknite se!« je skoraj zaihtel nesrečni mož.

»Ali ste na sejmu in se pogajate za kravo?! Fej!« je siknil Jerin in je naglo odšel po cesti.

»Prosim, samo še trenutek!« je Jernejčič skočil za njim. »Do zdaj sem prosil, — znam tudi zahtevati!«

»Zahtevati —? S kako pravico?« je postal.

»S pravico ljubezni! Gospodlično sem prej poznal kakor vi; prej sem jo začel rad imeti in bolj jo imam rad kakor vi, ker jo imam rajši kot svoj ponos, svoje življenje in vse na svetu!«

»Gospod doktor, zločin je tako mišljenje, zločin je vse vaše vedenje do moje neveste! Ali me hočete prisiliti, da vas ubijem?«

»Ne bojim se. — Ljubezen ni zločin, gospod profesor! Življenje je, sem prej rekel, in pride kakor vihar in ni ji mejá. Nihče se ji ne more upirati. Ali ste se ji inogli vi?«

»Če bi bili pred menoj, bi se ji bil upiral in sramoval bi se vsake misli na otimanje!« —

Trdo in ježno je govoril in skoraj zbežal razžaljeni ženini, ker je spoznal, da se ne bi mogel več premagovati.

Jernejčič je obstal in se je skoraj na glas razjokal.

Počasi je šel nazaj. Bilo mu je, kakor bi bil strašno tepen in osramočen v pričo vseh ljudi. V jezi in žalosti je prišel do Groznika.

Na vrtu je bila še Brigita in se je krepila, ker prej ni utegnila piti. Njene kvante je poslušal samo še Groznik, ki je rad imel vesele in zgovorne ljudi.

XII.

Naenkrat in kakor bi se začel svet podirati je zavrelo in zabobnelo od vzhoda do zahoda in križem sveta. Iz temnih in strašnih oblakov, gostečih se in valečih, je treščilo, da se je zemlja zamajala v svojih tečajih. Z enim samim silnim krikom je vesoljstvo zavpilo v nenadni in neznani grozi. En sam jok je kakor besen vihar zatulil po hribih in dolinah in odmev mu je bil tako grozan, tako neskončno boleč in moreč, da je nerojeno dete zadrhtelo pod prestrašenim srcem blagoslovljene matere...

Vojna! Vojna! Vojna!

Z vedrega poletnega neba pa je že mirno žgalo božje solnce in je lilo večno življenje na zoreča polja, na mehke travnike, na brneče trate in na šelesteče globoke hoste, na onemele gorice in na vso preplašeno, zbegano dolino.

Kaj ti pravim, žarko nebeško solnce? O, skrij svoje sveto lice za najtemnejši oblak, ki se pripelje po vedrem nebu; skrij se, da ne vidiš ubogih ljudi, — beži v daljni zaton, da ne vidiš, česar svet še ni videl!

Vse vezi prijateljstva, vse vezi sorodstva, vse vezi ljubezni in bratovstva so se rezko pretrgale. V nemi grozi je človek umikal pogled pred človekom, v blaznem strahu je umirala beseda na ustih, neizgovorjena misel se potuhnila v preplašeno srce.

Vojna! Vojna! Vojna!

Od vzhoda do zahoda in križem sveta se je valila ogromna, strašna zver. Iz širokega žrela ji je švignil plamen, iz blaznih oči, velikih in strašnih, groze in neusmiljenosti polnih, so treskale paleče in moreče strele.

In v prah so padali stebri poštenja, dobrote in ljubezni. Na razvalinah, kadečih se v nepoznanem požaru, je široko in mogočno stala vesoljna smrt, dotikajoča se najvišjih oblakov, in je kosila od zore do mraka, od mraka do dne, iz tedna v mesec, iz meseca v leto in še in še ...

Kje je konec, o Bog, ki si nas udaril?

Kam ti je kultura, kam ti je srce, o človek, podoba božja?

Saj ni Boga! Bog ne bi dopustil tolikega gorjá!

Ni človeka in njegove kulture! Kulturn človek ne bi mogel biti sočloveku tako strašna zver!

Vojna je, sama vojna in satan sam je premagal Boga in ga pehnil z nebeškega prestola, da je mogel človeka zapeljati v dejanja, ki jih pekel sam ni več zmogel!

O Gospod vojskinih trum!

Vojna! Vojna! Vojna!

* * *

Vojna je poklicala vse zdrave moške mladih in srednjih let. Na železniški postaji Martinja vas je bil joj dan in noč. Rezervisti so vreli od vseh strani, spremljale so jih matere in žene, sestre in neveste, otroci in starci.

In vlaki, dolgi vlaki so požirali resne in topogledde moške in so hohotaje se bežali z njimi, bežali, sam večni Bog ve kam.

Za črnimi dolgimi vlaki je dan na dan iztezal drhteče roke pretresljiv jok pravičnih in revnih in nedolžnih.

Črni vlaki niso imeli usmiljenja. —

Tudi Jerina je vzela črna kača; med prvimi je bil, ki so morali pustiti vse in iti v očitno klavnico.

Pavla je otopela v pekoči bridkosti. Vsaka bolečina odneha vsaj za kratek postoj, nekako prelomi se in odneha, ko doseže najbolj skeleč višek, — njej ni odnehala. Na plaho srce ji je padala vsa neizmerna žalost mater in sester, žená in nevest, otrok in starcev; padala ji je zviška in stežka in jo je sekala z vsemi sedmerimi meči.

V trudni žalosti se je skesano obtoževala za vsak trenutek, ki ga je bila lahko-miselno trgala iz čistega venca svoje prve in največje ljubezni, se jokala za vsako uro, ki je ni vdano in zvesto darovala ubogemu, v mislih predostikrat že goljufanemu Ivanu, in se nesrečna in revna zatekla pred razpelo Križanega in pred podobo Device Marije. Zaobljubila se je v sto in sto zaobljub, da bi si ga z molitvijo rešila, ki ga z ljubeznijo še ni imela.

In zdaj ni raznašala svojih otožnih misli med njivami in gredicami, zdaj ni več izgubljala same sebe in ni iskala miru, kjer ga nikoli ni znala najti.

V izpraševanju svoje vesti je našla sebe nekje daleč daleč in je spoznala, da je bilo vse, nad čimer je včasih v obupu

vila lepe, bele roke, vse samo velika lahkomiselnost, vse le premajhno čuvstvo dolžnosti in dekliškega ponosa in vse samo neka živčna razbolelost zaradi miselnega razbrzdanja vročih krvnih nagonov; — spoznala je z občutjem zardelega sramu, da je bila v srcu brez prave deviške čistosti, ker se je ničemurno zagledala v svojo zdravo in zorno lepoto in si ni pred madeži varovala nežne in vdane in skromne ženskosti, pred kakršno v spoštovanju in oboževanju poklekajo in bodo vekomaj v ljubezni in občudovanju poklekala tudi najtrša in najmočnejša moška kolena.

Vse ji je bilo rastlo iz same grešne ničemurnosti, iz razvozlanega poželenja za neznanimi užitki.

To spoznanje, ki se ji je naenkrat prebudilo, ko je klečala pred božjo Devico, ji je olajšujoče umivalo sramu in kesa polno srce.

Našla je torej sebe, kakršna je bila, ko ni še videla svoje lepote in ni še željno podrhtevala pred svetlimi in vročimi moškimi pogledi.

In vsa nova in čista; vdana in trpeča ji je hodila duša za Ivanom; hodila je za

Ivanom in trepetala, ker so ji z ozarjenega Ivanovega lica kradoma še gorele sevajoče in vroče oči mladega odvetnika.

Vsa zbegana je umikala pogled, pisala dnevnik in pisma za Ivanom in se trudila, da bi tudi v mislih bila samo njegova.

Vsako Ivanovo pismo ji je bil vesel praznik, iz sleherne vrstice, ki jo je pisal Bog ve kje in kako, so naposled gledale njegove zveste oči, ljubezni polne in tolažbe.

V tem ji je bila sreča, nikoder ni več iskala tolažbe in miru. Vanj je verovala in vase in je bila močna. Zdelo se ji je, da se ji doktor Jernejčič ne bi mogel več približevati.

* * *

Doktor Jernejčič ni bil vojak. Ostal je doma in je trepetal. Žal mu je bilo za vsako preglasno rečenico, ki jo je kdaj izgovoril v kričavem in narejenem narodnostnem navdušenju.

Kako bi popravil, s čim bi zbrisal pred vlado sloves narodovega besednika?

Kot predsednik trške »Čitalnice« je sklical izredno odborniško sejo.

»Vdanostno izjavo, brzojavno in pis-
meno, moramo skleniti in takoj poslati
vladi,« je vpletel v svoj patriotični nago-
vor. »Visoka vlada naj vidi, da ,zvestoba
Slovencev ne gane', marveč, da smo pri-
pravljeni dati vse za dom in za cesarja —
za cesarja blago, kri!«

»Hura!« so stojé zavpili odborniki in
zapeli cesarsko pesem.

»Dalje zahtevam,« je ostro nadaljeval,
»zahtevam, ne predlagam, zahtevam, da
gospod tajnik natančno pregleda našo pi-
semsko shrambo in poišče vsa v cirilici pi-
sana pisma, vse srbske ali ruske knjige.«

»Zakaj?« je vprašal tajnik, star, obne-
mogel dijak, ki je bil obenem tudi občinski
tajnik.

»Da jih ob tej priči sežgemo, kakor za-
služijo!«

»Ugovarjam!« je tajnik skoraj kriknil.
»Pisma — samo dvoje, troje jih je — so
bratovski spomin —.«

»Molčite o bratovstvu —! To je vele-
izdaja —! Takoj zdajle jih bomo sežgali!«

»Sem z njimi in v ogenj!« so mu pri-
tegnili nekateri odborniki.

»Poiščite jih sami ... jaz ne morem!«

je tajnik vzdihnil na glas, glava mu je padla na prsi.

Ko je trepetajoč plamenček zaplapolal v rokah samega predsednika, so se nekateri odborniki topo zagledali predse, kakor bi se vendarle sramovali.

Tajnik je odprl usta, ali bolečina, ki mu je rastla v srcu, mu je zadavila besede. Ves bled je skočil in zbežal na plan.

Drugi dan so ga odgnali orožniki.

Vrnil se ni nikoli več.

Po deželi so se pasle hudobija, grdobija in revščina. Oče je izdajal sina in brat brata, prijatelj je biriču nezvesto pokazal prijatelja in nevesta je obrnila hrbet ženinu in ga očrnila, — vsa ljubezen se je zvalila v jarek in je žalostno umrla.

Godile so se čudne in grde stvari.

Vsi so se bali drug drugega, svoje vesti in svojih skritih misli.

Vojna pa je trajala, trajala še in še in zmerom huje je bilo.

Vojna uprava je trdo pobirala davek in nalagala vojne dajatve.

Živež je začel zmanjkovati in lakota si je na široko odpirala plahe in žalostne domove.

Doktor Jernejčič je dosti občeval z okrajnim glavarjem in z njegovimi priporočili pogosto obiskoval mogočne vladne gospose; prav kmalu je postal ugleden in vpliven vladni zaupnik.

XIII.

Z Jernejčičevo pomočjo je Groznik dobil pravico, da je za vojsko nabiral živino in poljske pridelke. Tako je bil dosti zdoma. In bogatil je očitno. Bolj od bogastva samega pa so ga prijetno dražili in vroče mikali slastni doživljaji, ki jih je goltooma užival ob svojih opravkih po vaseh in zaseljih. Bili so take vrste, da na ženo ni mislil in se še Metke ni utegnil domisliti, čeprav je nekaj časa upal, da se bo podala, ko je tudi Janez moral iti v vojno.

Seveda Metka se mu je zdela vendarle zmerom lepša in sočnejša. Kadar je prišel domov, so mu oči iskale najprej njo.

Doktor Jernejčič je tako pogosto hodil h Groznikovim, da je zlahka zaslutil njegovo strast. Če je bil dobre volje, se mu je smejal, smejal pa se je tudi, ko mu je Groznik pripovedoval, kako objestne in

željne postajajo ženske in kako malo pogrešajo svoje može. Državna podpora, ki jo dobivajo za njih odsotnost, in moški, ki so še ostali doma, jih tolažijo in zabavajo. Dekleta se bolje držijo; zvesta so in trmasta in se ne dajo.

»Kakor tale Metka,« je togotno pomislil stari grešnik.

Tudi odvetnik se je zamislil; na licu mu je ugasnil nasmeh. Zakaj njemu je vojna vzela vse upanje.

Pavla ga je namreč začudeno pogledala, ko je prišel k njej, in ga je resno in odločno prosila, da bi jo pustil na miru.

»Počakajmo torej!« je usekal in se nerad vdal.

Kadar je potlej prišel v Veliki Studenec, se je ustavljal samo pri Grozniku, Pavlo je očitno preziral.

Groznica ga je bila vselej neizmerno vesela. Zanj se je lepo oblačila, se mučeniško stiskala v visoki steznik in se mladostno česala v dekliški lasni oplet, z vročimi očmi in okroglim, drhtečim nasmeškom posedala ob njem in mu vdano stregla.

Samo kar tako je mladi odvetnik gle-

dal in čutil ob sebi željno, po ljubezni koprnečo žensko, zle in trpke misli pa so mu uhajale k Pavli. Spomin se mu je pasel na ogorčenem, plahem in užaljenem učiteljičinem obrazu.

Preziranje boli žensko bolj od izdane ljubezni same.

To je spoznal tudi pri Pavli in je bil zadovoljen.

»Počakajmo!« je prikimal sam sebi. Grozničino nastavljanje mu je bilo vseč v takem pričakovanju in ga je zabavalo in sladko dražilo. Ali to draž je hotel zvišati do najvišjega viška. Zato je mirno trpel debeluškino prikupovanje, a njenim spretnim zankam se je kakor nevedoma umikal.

Grozničica je kar gorela in besnela.

Nadučitelj je pri njej čisto odletel in ves trud mu je bil zaman, da bi si pridobil, kar mu je vzela vojna.

Nazadnje je šel in je med otroki in po vaseh nabiral prispevke za »Rdeči križ«, za ranjene vojake in za vojne sirote. Pa berkujoč za Groznikom je našel, kar je iskal. Prijetno utrujen si je gladil silno kodeljo in je bil zadovoljen sam s seboj.

Groznico je pozabil, Pavlo je komaj pogledal. In vse solzavo rodoljubje mu je prešlo, ko ga je vlada odlikovala s pohvalnim pismom.

Brigita edina je bila in pa Metka, ki sta ostali sebi zvesti.

Metka je bila v mislih le pri Janezu in je prosila Boga, da bi ji ga vrnil živega in zdravega.

»Rešen je! Hvala Bogu, rešen je!« je zahvalno molila, ko je zvedela, da so ga ujeli Rusi.

Brigita je z gnusom opazovala splošno razuzdanost in je strupeno sikala v živahne ženske, ko jim je izročala vojne dopisnice trpečih mož. Strašno jim je zamerila, da so si skrunile ženskost; v jezi se je zadirala tudi nad nedolžnimi.

»Vse so jednake, samo priložnosti jim manjka, mrham!« je rohnela.

Samo na Groznico ni bila huda. Mislila si je, da se vsa nevarnost odvrne od Pavle, če se željni ženski posreči omamiti nevarnega Jernejčiča. Še zabavalo jo je vztrajno prizadevanje nališpane debeluške in zvitorepo opletanje malo manj ko pestovanega doktorja.

Pavla skoraj videla ni sveta, tako je bila utonila vase in v svojo žalost in skrb za Ivana. Ali preveč je bila ženska in še zmerom presamoljubna, da je Jernejčičevo preziranje ne bi bolelo in peklo. In ko ji je Brigita povedala, kako se Groznica meče za njim, jo je ugriznilo skoraj neko ljubosumje.

Ko je bil Jernejčič spet pri Groznikovi, si je našla izgovor in je še sama stopila tja.

Vsi so se začudili.

Groznik se ji je klanjal in jo je zvenčeče pozdravljal:

»O gospodična, naša gospodična, kako, kako? Dobro in zdravo, kajne? Zmerom ste lepši, zmerom bolj cvetoči! Vojna vas ne podira, vas ne, hvala Bogu!«

Groznica se je vljudno nasmehnila in je sedla blizu Jernejčiča, kakor bi ji hotela zagraditi pot do njega. S široko kretnjo si je segala v lasni zmaliček in vzdihovala nad križi in težavami strašne vojne.

Jernejčič jo je skoraj molče pozdravil, malomarno vprašal po »gospodu profesorju« in takoj nadaljeval pogovor, ki sta ga imela z Groznikom,

Brigita je ostro gledala in skoraj ježno, nazadnje pa se je zasmejala tihi kvanti, ki se je sprožila nadučitelju, smejala se je tako kakor bi se hotela smeјati vsem in vsemu svetu.

Njen smeh je bil po Pavli kakor močni udarci. Lepi gospodični je kljuval v srcu skeleč kes, da se je spozabila in prišla. Opazila je zasmeh na Grozničinem obrazu, videla zmagovitost v Jernejčičevih očeh in ježno zaničevanje v Brigitinih. Samo Groznik in nadučitelj sta bila mirna ali pa sta znala skriti svoje prave misli.

Vse to je naglo opazila, z grozo premislila in spoznala, da ji v samoti moč ni rastla, ampak admiralala in pešala.

»Ali sem neumna!« se je kregala s svojo voljo; pa nestalna in šibka volja ji je omahovala iz skrajnosti v skrajnost.

»Človek more, kar hoče.« se je mirila.

»O, ne! Človek hoče, kar mora,« se ji je vrivalo.

Nehote in v zadregi se je ozrla v Jernejčičeve oči in v njih je stalo: Počakajmo! Pogled je naglo umeknila in se je srečala z bliskajočimi se Grozničinimi očmi, ki so strahoma upile: Ne boš!

Razgovor se med njimi ni mogel razplesti.

V veliki gostilniški sobi je glasno vrelo odrezano veselje in je s prešernim smehom podilo žalost in skrb.

Vino je pelo zaljubljene pesmi, zvenčeči vinski kozarci so pozvanjali zdravju in življenju.

Za mizami so sedele skoraj same ženske, mlade, prav mlade in že postarne. Med njimi so se izgubljali moški, taki, ki jih vojna ni marala, in taki, ki je nanje še čakala. Razmerje pa je bilo tako, da so v vsakega moškega gledale vsaj tri ženske.

Ko so vinski duhovi začeli oblastiti, so se ženske razrahljale. Kretnje so jim postale široke in razločne, iz oči jim je seval ogenj neponarejene resnice.

Vsa soba je glasno in veselo kriknila, ko je od nekod prikvantal švedrast godec.

»Napasite me in napojite, da mi prsti ne otrpnejo, ko vam začnem kuriti pod pete,« se je režal in branil pred preglasnimi klici po plesni godbi.

Ko se je podstavil z jedjo in s pijačo, je godel in godel, da se je vse kadilo.

Samo plesavcev je bilo dosti premalo.

In še ti so segali najrajši le po mlajših ženskah. Mlade in mlajše plesavke so norele, starejše so od togote pile in se napile.

Najgrše v gostilni ni pijanec, ampak pijana ženska, ki so ji odnehale vezi ženskosti.

Pijane ženske so se trgale za plesavce; plesavci so se jim objestno metali iz naročja v naročje in so vriskali v prešernem zadoščenju in zasmehu.

Godec je poredno pretrgaval ples in robil godčevske domisleke.

»Fantje, le krščansko in pravično! Po vrsti jih sukajte vse pa Boga hvalite, da tudi vam raste cena in da ste za kaj in vsaj za dom, ko vas vojna ne mara!«

»Molči, švedra!« mu je zapretil možak, slep na eno oko.

»Joj!« se je delal godec in je prijel za meh. »Pa vendar —. Glejte, tistole mamog poglejte: zdaj zdaj bodo hudi, še nobeden se jih ni doteknil. Ali je to prav in lepo? — Na vaše zdravje, mati!«

Godec je pil in se nasmehnil.

Precej obilna in že postarna ženska, ki jo je imel v mislih, je tudi izpila velik napitni kozarec in je udarila po mokri mizi.

»Ne maram za ples in za dedce. Med take norice, kakršne so tele tukaj, se ne mešam.«

»Kdo je norica?« je zavreščala lepa, mlada žena ob sosednji mizi. »V cerkev pojdi! Kaj pa hodiš semkaj?«

»Prašiče je dobro prodala in plesala bi rada. Kaj ne veš?« je pičila majhna, suhljata, prav živa, a ne več mlada ženica in je kakor ščuka švigala od mize do mize, od moškega do moškega in nazdravljala vsem.

»Kako bi plesala? Pretežka je in že v letih,« je hudobno pritegnila druga.

»I, seveda: vsaki stari kravi vamp raste!« je ugriznila mlada žena.

»Kaj? Kaj? Ti boš mene?« je zavpila košata žena. »Ti, podlasica, suhopeta, ki te ni drugega kakor sam greh?«

»No, fantje, kdo izmed vas ji je že najdlje pomagal do pekla?« se je smejal godec.

»Kdor je le hotel in je utegnil!« je vpila stara. »Saj vemo!«

Zdaj se je segrela tudi podlasica in je skočila.

»Kako? Kaj si rekla? Kaj misliš? Ali bi rada, da te sunem v škrbine, kolikor jih še imaš?«

Morda bi se bila res zaprašila vanjo, če je ne bi bil prestregel enooki plesavec.

»Misliš, da ti bom rekla to, kar si?« jo je stara kačjepično pogledala. »Misliš? O, ne bom!«

»Reci! Kar reci, vamp, pozabljeni!«

»O, ne bom ti rekla vlačuga, ne, ne bom. Delaj in počni, kar hočeš!«

Podlasica je vreščala in se trgala iz rok svojemu enookemu varuhu.

Stara je zvrnila vase kozarec vina in se je potuhnjeno smejala.

»Zagodi!« so vpili nad godcem, da bi se preprečil nadaljnji prepir.

»Potegni meh!« je vpila tudi stara. »Zame, samo zame in za tistega, ki pojde z menoj, ga potegni!«

»Za vas, mati, samo za vas,« je poki-mal in zagodel in zapel:

Pa nobena piščalka mi noče več peti,
in nobeno dekle mi noče verjeti...

Plesa željno ženo je potegnil izza mize mlad, slaboten fant.

»Kar midva, samo midva!« se je smejal in ji dal roko okoli pasu.

Ali komaj sta se dobro sprijela in zasukala, so se obilni plesavki zmedle noge, fant pa je bil prešibak in oba sta padla na sredo sobe.

Ščuka in podlasica sta vrisnili, v velikem krohotu je godec odnehal.

»Živa kopica — kaj bo?« so kokodajsnile ženske.

»Počakaj še malo « se je godec smejal fantu, ki bi se bil rad pobral, pa ni mogel, ker se ga je plesavka premočno oklepala. »Počakaj, morda ti še kaj naroči.«

Enooki je pomagal ponesrečencema na noge.

Ženska je omahovala kakor kokoš, če ji glavo odsekaš. Zgrudila se je za mizo in se je razjokala.

»Majhna škoda, velika zamera,« je dejal godec in zagodel.

Ženska je pila in se jokala; tudi fant je obsedel, ker ga je bilo sram.

»Preveč ste pili,« je dejal.

Samo odkimala je in segla po steklenici in natočila sebi in njemu.

Ko sta izpila, sta se nasmehnila in je bilo vse prav in dobro.

Vse, kar se je godilo med veselimi gosti, je slišala in videla Groznikova družčina, ki je stala med vrati.

Groznik in nadučitelj sta se smehljala, Groznica si je segala v lase in je iskala Jernejčičeve oči. Jernejčič sam je lovil poglede, po katerih je začel spet hrepeneti.

Pavla se je zgrozila in se je obrnila. Umeknili so se vsi.

Tudi Brigita je bila nejevoljna in je klela.

»Vse so enake, mrhe, gnusne!«

»Tele odstaviš lažje kakor pa spraviš žensko s plesišča,« je vpil godec, ker je težka plesavka spet tiščala med plesavce.

»Kaj bo šele potlej, ko dobimo voja-ke?« je skoraj tiho dejal Jernejčič.

»Ali res pridejo?« se je zavzela Groznica in je zardela.

»Res. Neke dopolnilne čete za soško armado se bodo zbiralale v naših krajih.«

»E, dosti se ne bo spremenilo,« je zamahnil Groznik. »Te tukaj, ki smo jih videli, so prav izbrane. S temi bo, kar bo.

Druge pa so pridne, delajo in skrbijo za dom. Kar je res, je res.«

Nadučitelj si je gladil kodeljo in molčal; le včasih je naglo pogledal Grozniku v oči.

XIV.

Neki dan so res prihrumeli vojaki; bili so sami Poljaki.

Čete so se naselile po vaseh; en vòd in častniki so ostali pri Groznikovih.

Groznica je kar koprnela. Vsak dan se je dvakrat, trikrat preoblačila in česala, da je bila zmerom kakor praznična, ko je stregla zarjavelim in trudnim, a zelo ljubeznivim gospodom. Njih čisto novih domislic in vljudnih šegavosti se kar ni mogla naslišati in se jim nasmiejati. Vsi so ji bili zelo všeč.

»Oh, da ... častniki ... to so čisto drugačni ljudje ...«, je večkrat tiho vzdihnila in je nejevoljno pomislila na moža, nadučitelja in Jernejčiča.

Groznik se ni več dosti menil za dom; opravki so ga skoraj dan na dan vlekli zdoma.

Nadučitelj je vzdihoval in klel, zbiral patriotične zbirke in paberkoval za Groznikom.

Jernejčič je takoj vedel, da je spet zamudil. Groznica ga ni več tako pestovala in oboževala. Očitni poraz ga je tiho bolel in sram ga je bilo. V razžaljenem samoljubju bi se bil rad oglasil pri Pavli, a se ni upal; bal se je, da mu ne bi za vselej pokazala vrat.

Odkar so bili prišli vojaki, Pavla ni več hodila h Groznikovim. Ždela je doma v sobici, predla žalost in skrbi ali pa je zasanjena posedala na šolskem vrtu.

Včasih jo je obiskala Brigita in ji pripovedovala o novem dekličevanju svoje gospodinje.

»Pri nas je zdaj dosti zabave,« je opravljala. »Groznica živi kar se da. Zvabila se je prav posebno z nadporočnikom, ki je fant, kakršnih še ni imela.«

»Vi pa res takoj sumničite.«

»O ti ljubi Jezus — kaj bi sumničila? Saj imam oči in ušesa.«

»Kaj Groznik jih nima?«

»Ima ali nima, ovira je prav nič. Poglavitna skrb mu je, da si grabi bogastva in

išče, kar še potrebuje, drugod. Tako je za oba prav.«

»Kakšen pa je prav za prav tisti nadporočnik?« je naenkrat vprašala Pavla in je zardela.

»O, lep mož,« se je nasmehnila Brigita, »visok, močan, ne prestar in zelo prijeten človek. Takole zvečer vzame gosli pa vam gode in gode kakor ciganski primas; ali pa se smeje in prikupuje Groznici, ki mu še bolje streže kakor prej samemu Jernejčiču. Lepo je zdaj pri nas!«

»No, da ste le zadovoljni,« se je nasmehnila Pavla in je zardela, ker se ji je vendarle močno dobro zdelo, da si Groznica ne osvaja več Jernejčiča.

»Tudi jaz imam dobro družčino. Veste —.«

Pavla jo je začudeno pogledala in se zasmejala.

»O, ne tako —,« je odkimala Brigita. »Veste, dobila sem človeka, da ne sedim sama, če si privoščim kapljico vina. Stotnik, naš stotnik zmerom sede k meni in pije z menoj. Rad pije in dosti pije in prav malo govori. Včasih je čisto otožen in tako ga imam prav rada.«

»Čestitam!« se je nasmehnila Pavla.

»Vidite, zdaj sumničite vi.«

»Oprostite, saj ne mislim —.«

»Pa je le mož, ki mi je zares všeč,« je skoraj tiho rekla Brigita in vstala. »Iti moram, gotovo me že čaka.«

Pavla je gledala za njo in je sklenila, da si ogleda novi položaj.

Še tisti dan pa ji je pisal Ivan, da se kmalu vidita, ker bo kot profesor oproščen vojne službe. Od prevelikega veselja ni vedela, kaj bi začela. Dirjala je po sobici in si prižemala oguljeno pismo na razburjeno srce in na drhteče ustnice. Ali za neizmerno radost, ki ji je pela in vriskala v rajajočem srcu, in za preblazeno in neskončno srečo, nežno in mehko prebirajočo ji sleherni živec v toplo gomazeči mravljinčni draži, ji je bila sobica premajhna in pretesna. Hitela je na vrt, na solnce, med cvetje. Pa tudi tam se ji niso mogli razigrati razburjeni živci. Kakor bi se bila nenkrat česa spomnila, je stekla v svoj dekliški domek. Tu je pokleknila pred nebeško Devico, sklenila je tresoče se roke in iz srca ji je zakipela vroča zahvalna molitev.

»O, primolila sem si ga!« je zadrhtela in se je razjokala od nove sreče.

»Primolila sem si ga!« je verovala in milo začutila neki sladak in mehak mir. Prekrasen blagoslov plemenitega dejanja ji je bil v globoki zavesti, da je storila dobro, plemenito delo vdanosti in ljubezni. In ljubezen se ji je zdela krepost, ki ji je največje in najlepše plačilo krepost sama.

»Primolila sem si ga —,« s to radostno mislijo je zaspala v pokojne sanje.

Drugi dan ni več mogla biti sama s svojo solnčno srečo. Polna veselja in samozavesti je šla h Groznikovim.

Grozniča, ljubosumna kakor je bila, se je kar ustrašila, a Brigita se ji je glasno zasmejala in jo ponosno seznanila s častniki.

Gospodje so vedeli, da je njen ženin častnik in na bojišču; zato so se vedli do nje prav spoštljivo in pozorno.

To ji je dalo neko samozavestno trdnost, da se je kar razživila.

Pred hišo pa se je naenkrat ustavil voz. Pavla se je ozrla in je prebledela: z voza je skočil Jernejčič.

Ko je stopil mednje, je bila že čisto mirna in ga je izzivajoče pogledala.

Oči so mu bile še zmerom tako seva-joče, bradica še zmerom lepo gojena in vsa zunanost skrbna in negovana; le oslabeled je, odkar ga ni videla, in suh se ji je zdel in nekako truden in zato skoraj zanimivejši in zagonetnejši.

»Kaj bi mu bilo?« je sočutno pomislila. »Morda zaradi mene —?« se je radovala.

Jernejčič ni bil v zadregi. Pozdravil jo je, kakor bi ne bilo med njima nikoli nič.

Groznica je rdela in si neprestano popravljala lasni oplet. Napol mežé je gledala vanj in je gledala v nadporočnika kakor bi ju primerjala.

Brigita je ugenila njene misli in se je poredno nasmehnila. Prijela je za polni napitni kozarec in je nazdravila nadporočnikovemu tekmeču.

Nadporočnik je segel po gosli in iz njih se je drhté izvila ognjevita in čuvstvena pesem njegove daljne domovine.

»Lepo nam je,« je dejala Brigita, »in dolgčas nam bo po vas.«

»Še malo in se ne bomo več videli,« je nekoliko otožno rekel nadporočnik.

»Kako —?« se je ustrašila.

»Morda nas že jutri vzame cesta,« je ponovil častnik in naglo nazdravil onemulemu omizju.

»Pri vas nam je bilo lepo,« je pokimal stotnik. »Tudi mojim vojakom bo ob slovesu srce težko.«

»Slišali smo,« je pritegnil Jernejčič, »slišali smo, da bo marsikomu hudo za njimi.«

»Da, človek se privadi.«

»Celo nekaj srčnih ran —,« je smejé se pokimal odvetnik in za trenutek zapičil oči v Groznico, ki je hitro začela poravnovati prt na mizi.

»Človek se privadi,« je mirno še enkrat potrdil stotnik. »Vojak, ki je včeraj strahoma ušel smrti in ki ji jutri morda ne uide več, se pa še posebno lahko privadi.«

»To se mi zdi komaj mogoče,« je resno rekla Pavla.

»O, da, gospodična. V teh hudih časih je vojaku nekoliko prijaznosti kakor vernemu kristjanu spovedna odveza. Ljubezniv človek, posebno ženska mu je an-

gel; morda zato, ker ga je groza njegovih krvavih rok.«

Brigita ga je rosnih oči in začudeno gledala; tako zgovoren mož še ni bil.

»Na bojišču,« je polglasno nadaljeval, »in ob svoji zadnji uri, ko se krči v krvi strašnih ran, sleherni misli nanjo in kliče mater ali ženo, nevesto ali prijateljico. To sem doživel še v vseh bitkah. Ljubezen je zadnja misel umirajočega vojaka. Ali zemlja setrese in bobni od sovraštva in ječi od neusmiljenega klanja in krvave morije. Ni je usmiljene roke, ki bi mu vsaj z gobo orosila ožgane ustnice in položila kamen pod umirajočo glavo; ni je sladke besede ljubezni zanj, ki je sam rušil in ubijal. Smrt, če ni trenutna, je na bojišču strašna, grozna, nepopisna.«

Pavla je bila bleda kakor zid in je glasno vzdihnila.

»Nihče,« je dalje govoril stotnik, »kakor vojak, ki mu je ubijanje dostikrat skoraj divja naslada, ne pogrša tako zelo ljubezni in mehke ženske besede. Po njej hrepeni sredi najljutejše bitke, sredi najsrditjšega rvanja in klanja. Pravo ceno ljubezni najde in spozna, mislim, šele na bojišču,

kjer ni ljubezni in mu moškost drgeče po vseh udih, drgeče od strahu in razburjenja. Ko pride z bojišča, ni čudno, če si najprej išče ljubezni in se je ne more zadosti napiti . . . »

Brigita je strmela v otožnega stotnika in je imela vse rosne oči. Bala se je, da se ne bi kar naglas razjokala. Pekoča bol se ji je dvigala iz srca in ji je stiskala grlo.

Groznica je mežikala in težko sopla, prsi so se ji burno dvigale.

Jernejčič se je igral s kozarcem in jo pogledaval, oči pa so mu obstajale na Pavlinem licu, zdaj bledim, zdaj zardelim.

»Primolila sem si ga —,« je ginjeno premišljevala Pavla in je bila neizmerno srečna.

Ko so se razšli, se ji je približal Jernejčič in jo je vroče pogledal.

»Kako je? Kaj pa gospod profesor?«

»Dobro, hvala. Piše, da bo v kratkem oproščen nadaljnje vojne službe in da pride — pome,« je dejala zmagovito in z nekim sladkim zadoščenjem, ko mu je naglo zapazila trepet na licu. Prikimala je in je dostojanstveno in ponosno odšla.

Jernejčič je topo gledal za njo in je bil bled in slab.

»Počakajmo!« je pomislil in stisnil zobe.

* * *

Nagel ukaz je čez nekaj dni sklical čete. Na Groznikovem travniku ob glavni cesti so se strnile v tesne kolone.

Z vso vojno opremo težko oprtani vojaki so topo in temno gledali predse; njih oči so bile polne otožnosti in strahu.

Ženske, otroci in radovedneži, ki so pritekli za njimi še po zadnje slovo, so jih molče gledali, vojaki pa jih niso več videli; njih misli so bile Bog ve kje in so šle Bog ve kam.

Rezko povelje je zgenilo in izravnalo vrste, stotnik je šel od čete do čete, četni poveljniki so javljali kratka poročila.

Vsa kolona je blisknila v četverostopne vrste in se je ulila po cesti. Izginjala je v belem oblaku cestnega prahu.

Znanci so stali pred Groznikovo hišo in so nemo gledali za belim oblakom.

Grozница je bila bleda in skoraj postarana.

»Reveži, kam greste?« je vzdihnila.

Med ženskami, stoječimi na cesti in venomer z robci mahajočimi za plazečim se belim oblakom, je glasno zaihtelo mlado dekle.

Brigita se je zdrznila. V očeh jo je zaščemelo. Kratko se je okrenila in umeknila.

»Mrhe, vse ste enake!« to pot ni rekla in tudi kesneje nikoli več ne.

XV.

Ivan Jerin je bil oproščen nadaljnje vojne dolžnosti. Preden je nastopil šolsko službo, je dosti prevasoval pri Pavli in pri Groznikovih.

Pavla je bila nevesta in je bila neizrečensko srečna. Sreča se ji je zdela tako neizmerna, da si ne bi bila upala prav verovati vanjo, če je ne bi bil potrjal v veliki meri Ivan, ki je vse pripravil in uredil za skorajšnjo poroko.

Ivan sam je bil molčeč, skoraj tih in molčeč tudi, kadar je bil pri njej. V stari družini pri Groznikovih se je včasih nekako otajal in je pripovedoval o doživljajih

v vojni in o mislih, ki so mu rastle, ko je v kratkem videl sledove vojnih vplivov tudi v domačih krajih.

»Hudo je bilo tam,« je govoril, »strašno hudo; še hujše morda pa vam je bilo doma. Tam je človek vedel, kdo in kje mu je sovražnik, tu tako rekoč ne ve.«

»I, no, no —!« ga je ustavil Jernejčič.

»Kaj pa tajnik »Čitalnice« in toliko drugih?«

Jernejčič je zardel in nerodno govoril o blazni lahkomišelnosti nekaterih ljudi.

»Kako malo in samo površno se je vsa mogočna kultura doteknila strašnega človeka, vidimo v tej vojni,« je odkimaval Jerin. »Ali je to ljubezen, bratovstvo, ali je vse to človečanstvo?«

»Vojna je to, vojna in nič drugega.«

»Naša doba je polna sramote in samoponižanja. Že prej je bila taka, vojna nam je samo potegnila krinko z obraza.«

»Saj bo po vojni vse bolje,« se je vteknil nadučitelj. »Vojna je šola za naše življenje.«

»Šola —? Za življenje —? Kako se šolamo? Bog se nas usmili!«

»Kdor obupuje, ne pride nikamor,« je počasi rekel Jernejčič.

»Kako živimo? Ali se ne bodo naši potomci sramovali, da so bili njih predniki zmožni takih grdobij?«

»To je stokrat res!« je dejala Brigita in ni nikogar pogledala.

»Ljudstvo na deželi in v mestih umira. Dela, dela in poglavitna naloga mu je, da umira za tuje gospodarje in da od zibke do groba s trdom in v skrbah pridobiva in prideluje. Ali od njegovega dela hočejo živeti in tudi živijo pijavke, ki ne delajo, ne sejejo, požanjejo pa največ.«

Groznik je urno vstal in zaprl okno.

»Morda bi si kdo posluške vtepal —,« je polglasno dejal.

»Materializem in kapitalizem,« je nadaljeval Jerin, ježno zamahnivši z roko, »nista še nikoli tako strašno gospodarila. In še bosta. Gorje pa bo ljudstvu, če se ne bo znalo odtrgati od telesa pogoltnih pijavk.«

»Tako hudo ni. Kdor je delaven in podjeten, ni pijavka,« je ugovarjal odvetnik.

»Saj ste včasih govorili, da je prav in po-

trebno, če si posameznik skuša mehko in toplo postiljati.«

»Ampak s poštenim delom,« je poki-mal Jerin. »Rekel sem pa tudi, da bodimo praktični kristjani. In kako je? Kje je ljubezen; kje pravičnost; kje usmiljenost? Vsi smo se izpridili. Samo po denarju, po oblastnosti in po uživanju hrepenijo naše duše, ki so izgubile sleherni idealizem.«

»To je vojna dediščina,« je priteknil nadučitelj.

»Nравnost ni še v nobeni vojni tako strašno omahnila. Res je: vse vojne, kolikor jih zgodovina pozna, so rušile in podirale, ali današnjih razmer niso dosegle. Ljudstvo na deželi, naše kmečko ljudstvo je izprijeno ravno tako kakor meščanstvo. In v tem je vsa obupnost in žalost.«

Jerin je pomolčal in nadaljeval:

»To dokazuje, da naša notranjost nikoli ni bila dosti prida. Še cerkev je zgrešila svojo trdno pot. Oznanja sovraštvo, blagoslavlja orožje in taji blagovestje miru in ljubezni; taji, ker se sama prilagaja javni izprijenosti in zablojenemu krščanstvu. Vojni svečenik na tej strani blagoslavlja in moli za zmago, na oni strani svečenik is-

tega obreda in istega Boga blagoslavlja in moli za zmago.«

»Zapovedano mu je: mora,« je blažil nadučitelj.

»Srcu, prepričanju, božjemu poslanstvu, ki si ga lastita oba, — kdo more zapovedovati? Krščanskim mučenikom so tudi zapovedovali, ali oni so ostali zvesti in so rajši segli po mučeniškem vencu.«

»Kaj hočete? Tako je.«

Vse je videz, vse hinavstvo, vse laž in licemerstvo. Človek podira nравnost in si prikraja vero, ki je njegovi izprijenosti najprimernejša.«

Jerin se je oddehnil, ali nihče ni zinil besedice.

»Saj človek ne bi prišel do takih misli,« je nadaljeval, »če ne bi vedel, da nam iz nравstvene propalosti rastejo tudi strašne gmotne težave življenskih bojev. Bolj ko izginja nравnost, bolj ko pada idealizem, bolj zagospodari sirovi materializem in z njim vstajajo boji za dušne in telesne dobrine.«

»To je svetožalje, zelo pretirano svetožalje,« se je oglasil Jernejčič. »Naša na-

prednost je tako velika, da bo zlahka zacelila vse rane, ki zevajo, — če res zevajo.«

»Če razkopljete mravljíšče, — v par dnevih je spet na kupu; ljudje pa vlečejo vsak v svojo stran in si domišljajo, da so napredni. Nobena naprednost nam ne more pomagati, samo spoznanje, da smo grešili, nas more rešiti. Ali verujete v naše izobražence? Kakšni pa so? Ustrahovani so in bedni in ponižni hlapci, ki so vse pozabili in ki se brez ponosa in brez sramu izgubljajo v najklavrnejšo dekdenco.«

»To ni tako gotovo. Počakajmo, da spet smejo prijeti za delo.«

»Ni ljudi, ki bi se znali in hoteli žrtvovati za občo stvar. O, če bi imeli vsakih deset, dvajset let, vsaj vsakih sto let junaka, ki bi storil veliko, strašno dejanje, bi dokazali, da smo živi. Tako pa —«

»Ali ste torej vi tak junak?«

»Ne, tudi jaz sem slabič; tudi jaz sem sužnjev sin.«

»Kaj torej hočete?«

»Samo povedati, da me tišči jarem hlapčevstva.«

»To ni nič. Same besede.«

»Dosti je in mnogo, če se človek začne tega zavedati. Misli mu zarojijo, duša zahrepeni po prostosti in veličju. In potlej ni več daleč do vstajenja.«

»Ne pozabimo, v kakšni dobi živimo. Kaj more storiti tako majhen narodič kakor smo mi?«

»Res je: ne dosti. Ali vsaj silil naj se ne bi bolj kakor mu zapovedujejo tuji gospodarji.«

Jezno je obmolknil. Kje je junak, o kakršnem je govoril? Čehi jih imajo na stotine, na tisoče. Mi smo kakor Poljaki in Malorusi, ki se ponižujejo pred Nemci in jim služijo, ker mislijo, da služijo misli svoje domovine. Mi pa nimamo niti tega samoprevarnega prepričanja: služimo, ker smo hlapci. Opravičuje nas samo, da smo bili v hlapčevstvu rojeni in odgojeni in zmerom brez sredstev. Naši očetje so bili še junaki. Primož Trubar, Matija Gubec, vsi uporni kmetje so bili junaki svojega prepričanja in svoje volje. Črtomir pa je bil klavrn uskok in beden hlapec tuje volje in misli. —

»Edino zares junaško dejanje,« je dejal po kratkem molku, »je bila majniška de-

klaracija. Pomen in namen ji bodo znali oceniti šele naših otrok otroci.«

»Kaj pa vsi tisti, ki jih je sodila nagla sodba?« se je domislil nadučitelj.

»Ne; tisti, ki so bili žrtev krvniških rok, so bili mučeniki, — junaki niso bili. V Rothenmannu, Radgoni in Kotoru so bili junaki, junaki zato, ker so si upali potresti za svoje suženjske verige.«

Nadučitelj je hotel spregovoriti, pa ni mogel: v sivo brado so mu drsele goste solze.

»Nič solz!« je popravljaj Jerin. »Glave pokonci in na delo! V boj za stare vzore! Kaj bi bilo življenje brez vzorov? Samo sebe bi ujedlo.«

V takih pogovorih se je Jerin močno razburjal; včasih je kar drhtel in se ves tresel in še Pavla ga ni potlej mogla zlahka pomiriti.

Nevesta se je bala zanj in je zelo nerada videla družčino, ki ga je vnemala za resne in žalostne pogovore.

Tesnoba, ki jo je dušila, se ji je odrahljala šele tisti dan, ko je kot Ivanova poročena žena stopila v novi svet čez prag župne cerkve v Velikem Studencu.

Ali je res ali ní res, da sreča ljubezni spremlja človeka le do oltarja in da greš od oltarja upognjen pod težo velike naloge, ki jo zmore le malokdo?

Ali je res ali ní res?

O prevelike, neskončne sreče in pre-sladke, nedopovedne radosti, ki je tvoj ves lepí solnčni svet, kako bi te človek vroče prižehl na pojoče srce, te prižehl z neizmerno ljubeznijo, z živo vero in z najglobljo nado!

Ali je res ali ní res? —

XVI.

Zakonca Ivan in Pavla sta bila kakor so vsi mladi zakonci: srečna, vesela in pijana vseh dočakanih blaženosti.

Pavla se je v zakonu razcvetela v prekrasno žensko. Njena lepota je bila tako sveža in prelestna, da je začela omamljati že njo samo. In vroči, občudujoči pogledi, ki so strmeli za njo, kjerkoli se je pokazala, so se ji zdeli kakor pravičen davek. Niso je vznemirjali, ker je mislila, da je z zakonom dosegla prav za prav vso prostost.

Ivan je bil mehak, neodločen zakonec. Pavlini ljubezni, ki je bila globoka in ve-

lika, ali tudi zelo muhasta in občutljiva, se je sprva vdajal in podlegal z vso močjo svoje šibke volje. Ko se je umiril, se mu je žena zdela premalo resna, pregizdava, prelahkomiselna in premalo gospodinjska. S svojo profesorsko natančnostjo je spoznal, da je zelo površno izobrazena in nerodna in plitva.

Pavla se mu je smejala, če jo je hotel učiti, ali pa se je trmoglavo zagledala predse, če je želel govoriti o resnih stvareh.

E, brate, zakoni se sklepajo v nebesih, zato je v zakonu potrebna nebeška potrpežljivost.

Ivan ni imel daru, da bi govoril o svojih notranjih doživljajih. Ko je videl, kako je, je bil najbolj srečen, kadar sta bila tiho in sama. Mir mu je bil potreben. V vojni je pustil mladostno živahnost in zgovornost. Kako silno so se mu v dušo vsadile vojne grozote, se mu je poznalo posebno na očeh. Na njih mu je visela neka megla, iz nje mu je gorel strah, strašen strah in nemir. V bolestni kretnji roke, v naenkratnem vztrepetu živcev na obrazu so mu plaho zamižavale nemirne oči. Ponoči je

sredi sna planil in kriknil, da je v blaznem strahu planila in kriknila tudi žena.

»Oprosti,« je drhtel, »sanjalo se mi je.«

Iz šole je hodil čemereren in molčeč. Če ga je vpraševala, kaj mu je, je tožil o slabih šolskih uspehih zanemarjene in pokvarjene mladine.

Vse to Pavle ni moglo zanimati. Premajhna je bila. Razmik med njima se je širil. Kar nehote se je začela spominjati svojih dekliških let, velike ljubezni in strastnega odvetnika.

Čez dobro leto po poroki ji je začel Jernejčič pošiljati pisma, sprva spoštljiva in skromna, kesneje, ko mu je začela odgovarjati iz prešernosti in radovednosti, iz dolgočasia in lahkomiselnosti, tudi že vroča in roteča.

Ko je prišla nekoč v Ljubljano, sta se srečala in sta govorila.

Jernejčič je delal miren in otožen obraz. Vzdihoval je o svoji usodi, o svojih zamudah in o svoji neizmerni srčni boli.

To jo je neznansko zabavalo. Z jasnim in sitim veseljem je poslušala njegove cmerave vzdihne in zapeljive poklone.

Huda je bila nanj, ko je opazila, da

dvomi o njeni kreposti, in razžaljena je bila, ker je strahoma začel odnehavati v svojem zapeljevanju.

Ko sta se poslovila, je bila skoraj jezna, ker jo je prosil, da bi se še kdaj videla. Ali stisk njene roke je malo manj ko razločno izrekel važno besedo: morda.

Tako je imela svojo skrivnost, polna strahu in zato polna velikega čara.

Vzrokov za vožnje v Ljubljano si je zmerom znala najti. Saj ženska morda ni modra, zvijačna pa je zmerom. Zvijača, da se je mogla shajati z Jernejčičem, se ji je zdela zabavna in nedolžna.

Jernejčič jo je vselej pričakoval kakor dijak, ki pride na sestanek s hčerjo svojega profesorja: plah, spoštljiv in ponižen. Ali razgrel se je ob njenem zvonkem smehu in se omamil z njeno blestečo lepoto.

»Vsak zvok tvojega glasu,« jo je nevedoma tikal, »vsak pogled tvojih oči mi opijanja dušo in jo omamlja . . . Vsaka misel mi je del tvojih misli . . . vsak dih mi je vzdih za teboj . . .«

Pavla ga je zanosno gledala in se mu je v zadregi smehljala. V mislih se je zabavala:

»Lepo govori. Le naj govori, kakor in kar hoče.«

»Zmerom si mi bila in si mi še zdaj moja misel, moje čuvstvo, moja sedanjost in prihodnost. Jaz nisem več jaz, — ves sem samo v tebi.«

Strašno so ji bile vseč take besede; kar rdela in trepetala je od velikega zadovoljstva.

»Če bi se mi za zmerom umeknila, bi bil kakor luč, ki ugaša. Mislim, da bi umrl od obupa.«

Huda strast ima sto bolečin in sto sladkosti. Od dvoumne besede in izzivajočega pogleda pa do poljuba je pot včasih prav dolga in zamudna. Ko pa se strnejo usta v poljub ljubezni, se umeknejo vse ovire in vse je mogoče.

»Pavla —!« je naenkrat tiho kriknil in jo je viharo objel; zakaj v njem je bilo več strasti in samoljubja, kakor pa take ali take ljubezni.

Neka sladka omotica ji je zagomazela po vročem in drhtečem telesu, ko je začutila njegove željne ustnice na svojih in na licu in na vratu in povsod.

»Ne —,« je slabotno dejala in se mu ni mogla izviti. »Ne —,« je težko sopla v slasti in grozi.

»Duša . . bodi moja . . moja vsaj zdaj!« je hropel.

»Ne!« je dejala kratko in ga je odpehnila.

»Pavla —!« je zajechal v strahu.

»Ne, dokler živim pod njegovo streho . . .!«

»Tak ne bodi no —!«

»Žena sem mu . . . pustite — pusti me na miru!« se je zajokala in je zbežala na postajo.

Vest se ji je oglašala in ji očitala, da njena zabava ni zgolj nedolžna igrača. —

* * *

Ivan je bil pust in čemerren. Nanj so pritiskale tudi skrbí za obstanek. Stanovske razmere so postale nejasne, plačica je bila majhna, dosti premajhna, da bi zadoštovala zanj in za precej razvajeno in lahkomiselno ženo.

Tako je bil prisiljen, da je večkrat moral potovati k staršem, da so mu pomagali.

V Velikem Studencu se je dosti spremenilo.

Groznik je postal ošaben. Trgoval je v izvozni trgovini in je bogatel in bogatel.

Groznica je bila umrla za vročinsko boleznijo.

Brigita je pila, pela in imela v hiši veliko oblast.

Nadučitelj je postal okrajni šolski nadzornik in zelo ponosen gospod.

Metka in Janez, ki se je bil šele pred kratkim kot hromec vrnil iz ruskega ujetništva, sta se vzela in sta si pomagala, kakor sta vedela in znala. Groznik je bil dal Metki večjo vsoto kot poročno darilo.

Učitelju na Gori je bila nova šolska oblast ponudila odlično službo v mestu, pa je ni hotel sprejeti.

»Šolstva so se polastili sami nevedni plezavci in povzdignjenci,« je godrnjal. »V njih bližini nočem služiti. Iz ljudstva sem, pri njem ostanem.«

»Ta je še mož, res še mož,« si je dejal Jerin, ko se je vračal v svoj mladi, novi domek in je premišljal nove razmere.

Vse drugo se je spremenilo, vse je še vrelo in kipelo. Kako bo; ali bo pravi čas našel pravo pot?

Ali se ni močno spremenil tudi on sam; ali se ni zelo spremenila kraljična njegovih najslajših mladostnih sanj?

XVII.

Pavla ni imela miru in obstanka. Omahaovala je in omahovala in se lovila za zadnje ostanke svoje nestalne volje.

Z Jernejčičem sta imela za sestanke že kar določene dneve.

Zvitorepi in zapeljivi odvetnik ji je strastno dokazoval, da jo čaka samo ob njem vsa sreča, kakršno zasluži. Moža in predsodke, vse naj pusti in vse bo prav. Ivan je preresen in preponosen, da bi oviral ločitev. On, odvetnik, je bogat. Šla bosta za prvi čas kam daleč daleč, v kraje zabave, solnca in lepote.

Pavla ga je zamišljeno poslušala in se je slabotno branila.

Jernejčičevo bogastvo jo je začelo mikati in srce jo je vleklo v lepoto krajev, ki jih še ni videla. Naenkrat je začutila,

da je ravno zaradi tega tako nesrečna in nemirna. Zdelo se ji je, da jo čaka vsa sreča tam, kjer sama še ni bila.

In ko je bil Ivan nekoč spet moral iti v Veliki Studenec, se je obupno odločila in je ušla.

Jernejčič je bil vse pripravil in jo je čakal na postaji.

Ko ga je zagledala, se je ustrašila in bi bila najrajši zbežala, če bi bila mogla.

Samo pokimala mu je. Govoriti ni mogla, tudi v oči ga ni pogledala. Boječe in kakor v omotici je šla z njim po postajnem hodniku v vozovni predel brzega vlaka.

In nemočno se je zrušila na mehki sedež in je zaihtela. Srce jo je klicalo.

»Še je čas... premisli...«, je vpilo.

Ali nobene moči ni imela, s tresočimi se rokami si je zakrivala lice, med prsti so ji vrele solze.

Jernejčič ji je sédel nasproti in se je nestrpno sklanjal skozi okno. Vlak je imel zamudo. To ga je jezilo. Nejevoljen je bil tudi na Pavlo, ker ni bila vesela.

»No, pusti, Pavla,« je rekel skoraj trdo. »Saj ni treba tako.«

Pavli so padle roke z obraza. Vsa solzna je zastrmela vanj.

»Kaj boš!« se je smehljaj. »Zdaj te imam, kjer sem te hotel imeti. Glej, zaman ti je ves trud: ženska si in krvava pod kožo bolj ko vsaka druga!« si je mel roke in se zadovoljno presedal.

Vsa kri se ji je ustavila, žila ji je zastala, bleda in osupla ga je gledala.

»Ni poti nazaj, srček, uporni,« se je popravljal, ker je vedel, da so bile njegove besede zelo grde in neokusne. »Glej, pri meni ti bo dobro, dokler se bova znala rada imeti!«

»Ka-a-a-aj!« je poskočila. »Jezus —!«

Sram in jeza sta jo zbolela v ogorčenem srcu. Naglo je segla po prtljagi in je bušila k vratom.

»No, no, Pavla! Tak ne bodi otročja!« se je ustrašil in jo je hotel objeti.

»Strani! Če ne, pokličem sprevednika!« je siknila in je skoraj zviška skočila z vlaka.

Za njo je planil Jernejčič ves rdeč in sopeč.

»Pavla, lepo te prosim.«

Ali ona se ni ozrla. Na postajnem hodniku je sedla na klop k neki stari ženici, s klobuka si je spustila kopreno čez obraz.

Jernejčič se ji ni upal približati; bal se je zgledovanja. Z drugega konca postajnega hodnika jo je gledal in se tresel od togote in sramu.

»Prekleta ženska, — vrag naj jo razume!«

Nemirno se je prestopal in je skušal ujeti njene oči.

Ampak brzi vlak je odvihral, iz nasprotne strani je prihrumel drug vlak.

»Zamuda, vse je zamuda,« se je jezil. »Zdaj sem jo za zmerom izgubil zaradi zamude vlaka,« je škrtal z zobmi, ko je Pavla urno stekla proti vlaku in vstopila v ženski predel.

XVIII.

Medtem je prišel Ivan Jerin iz Velikega Studenca; na mizi je našel Pavlino poslovilno pismo.

»Kako —?« je kriknil. »Jezus — zakaj?«

Mladega zakonca je oblil mrzel pôt. V tisti minuti se mu je zdelo, da pada nanj ves svet.

»Zakaj —?« je zaječal in se zrušil na stol. »Kje sem grešil, kaj sem ji storil —?«

V duši mu je trepetal vroč spomin na veliko srečo, ki mu jo je bila prižigala blažena ljubezen do lepe in čednostne Pavle. Nagla domišljija je čarala predenj vse mile in sladke trenutke iz tistega presrečnega časa.

Ali iz omotnih sanj, kratkih in naglih, ga je trdo zažgal obupen domislek neizrečenskega gorjá.

Roke si je zaril v lase in rame so se mu tresle v nedopovedni boli.

Kam je šla, da bi se plazil za njo po golih kolenih in da bi jo prosil odpuščanja, če je grešil? Grešil —? Ali je ni rad imel, jo obožaval in nosil na rokah? Kaj ni bila ravno ona njegova topla misel sredi trpljenja in bridkosti in strašnega umiranja v grozovitih bitkah? Mar ji ni dal vsega, kar je imel, in ni bil ponosen nanjo in srečen v njeni sreči? Ali morda ni bila zares srečna? Kdaj mu je rekla, da ni?

In kakor je grebel po svojem spominu

in iskal, iskal, krivde ni našel ne v svoji ljubezni, ne v zakonu.

Sedel je in sedel že Bog ve kako dolgo in trpel neznansko gorje ob širokem in globokem grobu vseh svojih sreč in nad. Glava mu je padla v obe dlani. —

Mož se joka s srcem, brez solz in vpitja, kvečjemu s togoto. Pekel sam ne more biti strašnejši kakor je tak jok nesrečnega, v ljubezni ponosu in časti razžaljenega moža.

Kdo je, ki bi mu mogel dati miru in tolažbe?

— Naenkrat so se odprla vrata, v sobo je boječe stopila Pavla, kovčeg je spustila ob sebi na tla.

»Ivan —! Ivan —!« je glasno ihtela in se sredi sobe zgrudila na kolena. »Nisem grešila... Čisto brez madeža sem...« Vi-joč do komolca povzdignjene roke in krčevito se jokajoč se mu je klečé približala. »Odpusti... Samo omahnila sem... v zmoti... saj nisem vedela, kaj počnem... Verjemi, odpusti!«

Ivan je poskočil. Oči so mu buljile, bled je bil, prepaden, ves siv v obraz in skoraj postaran.

»Vstani —!« je zamolklo, a trdo rekel, le iztežka loveč sapo. »Stojé si povejva, če si imava še kaj povedati!«

»Ne — pusti... Za deklo naj ti bom, za deklo... Da bi ti bila žena, nisem vredna... Odpusti, samo odpusti neumnici... V svoji sreči nisem znala biti srečna... Ali grešila nisem, — nisem!«

»Vstani! Vstani, sem rekel!« je skoraj zakričal.

Pokorno je vstala, tresla se je in si ga ni upala pogledati.

»Odpusti... samo odpusti! Brez greha sem...«

»Kaj naj odpuščam, če si... nedolžna... ha, nedolžna?!« je hripavo rignil, pesti so se mu dvignile.

»Odpusti, vse odpusti!« je jokaje se vpila, kakor ne bi bila slišala njegovih besedi.

Ženska se joka z živci in po gotovem načrtu. Med jokom in smehom ji je prostora komaj za dober las.

»Vem, nisi grešila!« je šikal in težko sopel. »Zaradi svoje nestalnosti, zaradi svoje objestnosti nisi grešila, ne iz ozirov nase in name!«

»Ne, ne! Odpusti, lepo, na kolenih te prosim!« je vpila in ihtela. »Ali pa me ubij ... O, ubij me ...«

»Zakonolomka si, v mislih si bila grešnica! Kaj še hočeš?«

»Nisem, nisem bila ... Zmešana ... ničemurna ... v zmotah sem bila ... Odpusti! Vse ti povem, samo odpusti!«

Naglo, v trgajočih se stavkih, med jokom in ihtenjem se mu je spovedovala, nič ni zamolčala.

»Tako si pameten, Ivan ... Prosim te, premisli, razumi, pa mi odpustiš, ker sem se igrala, samo igrala, grešila pa nisem!« je skoraj mirno in vdano sklenila svojo spoved, ker je opazila, kako silno se je spreminjal Ivanov obraz.

Rdeč in bled mu je bil obraz, okoli ust in pod očmi so mu drgetali živci.

»Z ljubeznijo, z dobroto odpusti zmotam ... saj nisem grešila!«

Z obraza ji je gorela velika bol, v očeh ji je vrelo globoko kesanje. Gibko in vitko in okrogloudo telo ji je podrhtevalo v obupnem drgetu.

Ivanu se še nikoli ni zdela tako lepa, tako dražestna in ljubka.

»Ali te nisem rad imel, zvesto in vdan —?« je očitaje rekel in skoraj mehko.

»Ne zavrzi me, odrešenik moj . . . Tvoja ljubezen mi je bila moč tudi v zmotnih sanjah . . .«

»Kaj sem ti storil? Povej, povej —!«

»Samo kri, Ivan . . . nagon krvi . . . in zmote, ker sem bila slaba . . . tako slaba in slepa . . .«, je ječala in stezala roke.

Ivan je strmel vanjo in se odmikal.

»Brez tvojega odpuščanja sem kakor nad prepadom . . . Jezus, Bog moj, kako se bojim prepada! Vrtoglavo in obupno bi se strmoglavila, če izgubim tvojo ljubezen, ki je nisem bila vredna, ki jo pa zdaj zaslužim, ker sem vsa druga, vsa druga!«

»Da, druga, druga —,« je trpko dejal.

»Ivan —, strah me je prepada, strah . . . Zblaznela bom in v blaznosti bi ubijala sebe in tebe, svetnika in varuha svojega. V imenu ljubezni, v zmotah in nesreči prekaljene ljubezni, v imenu čiste, neomadeževane ljubezni te prosim: odpusti, odpusti! Še Bog odpušča!«

Ivan se je zagledal v tla, stresel se je in ko so se mu dvignile oči, mu je bil pogled očitajoč in kalen in skoraj ugasujoč.

»Glej, Ivan, zdaj je konec, konec, grd konec vsega, kar je bilo zmotnega. Brez tega bi morda nikoli ne bila tako tvoja kakor sem in bom... V meni se je nekaj utrvalo. Počila, odnehala je neka tesnoba, neka vez, nekaj, česar sama ne razumem... In zdaj je konec, konec... Moj Jezus, kaj je bilo z menoj, kaj je bilo, kako, zakaj...?«

Ivanu se je telo sključilo v veri in dvomu in v strašnem boju s ponosom in z ljubeznijo.

»Odpusti... odpusti zmotam!« je za-ječala in se mu je skoraj nevidoma bližala, nevidoma se je primikal tudi Ivan.

In naenkrat so se jima razklenile roke in —

»Moj Jezus, kaj je bilo...? Ivan, zlati, dobri moj Ivan, odpusti, varuj me!« je kriknila in se je radostno razjokala na razburjenih prsih tihega, blagega moža. —

Kukavica v stari stenski uri je zakukala šestkrat, odsvit večernega žarenja je milo tekel skozi okno in je zlato oblival v zmotah in spoznanju prekaljeno srečo mladih, svoje ljubezni, dolžnosti in potrpljenja se zavedajočih zakoncev.

COBISS :042:000

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438023

